

ҚАЗАҚСТАН – МИНЕРАЛДЫ
РЕСУРСТАРҒА ИНВЕСТИЦИЯ
ТАРТУ ОРТАЛЫҒЫ:
**АСТАНА ХАЛЫҚАРАЛЫҚ
ҚАРЖЫ ОРТАЛЫҒЫНЫҢ
МҮМКІНДІКТЕРІН
ПАЙДАЛАНУ**

ҚАЗАҚСТАН –
МИНЕРАЛДЫ
РЕСУРСТАРҒА
ИНВЕСТИЦИЯ ТАРТУ
ОРТАЛЫҒЫ: **АСТАНА**
ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАРЖЫ
ОРТАЛЫҒЫНЫҢ
МҮМКІНДІКТЕРІН
ПАЙДАЛАНУ

Астана / Тамыз 2025

«АСТАНА» ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАРЖЫ
ОРТАЛЫҒЫ БАСҚАРУШЫСЫНЫҢ
АЛҒЫСӨЗІ

Құрметті Оқырмандар,

Сіздердің назарларыңызға «Астана» халықаралық қаржы орталығы дайындаған “Қазақстан – минералды ресурстарға инвестиция тарту орталығы: Астана Халықаралық Қаржы Орталығының мүмкіндіктерін пайдалану” есебін ұсынуға қуаныштымын.

Қазақстанның әлемдік экономика үшін маңызы артып келе жатқан аса маңызды және өнеркәсіптік минералдардың мол қоры бар. Елдің минералды байлығы – мыс пен ураннан сирек кездесетін жерлерге дейін – оның стратегиялық географиялық орналасуымен бірге ұзақ мерзімді және тұрақты кірістілікке қызығушылық танытатын инвесторлар үшін айтарлықтай мүмкіндіктер ашады.

Бұл есепте Қазақстанның тау-кен өндіру секторына және Астана Халықаралық Қаржы Орталығының оның дамуын қолдаудағы өсіп келе жатқан рөліне терең талдау жасалған. Ол негізгі үрдістерді, инвестициялық перспективаларды және салыстырмалы артықшылықтарды сипаттайды сипаттайды, сондай-ақ инфрақұрылымнан бастап ESG қағидаттарына сәйкестік пен капитал нарықтарына қол жеткізуге дейінгі маңызды мәселелер қарастырылады.

Астана Халықаралық Қаржы Орталығы Қазақстанның тау-кен экожүйесін дамытуға өз үлесін қосып, тау-кен жобаларын қаржыландыру мен құрылымдауға арналған заманауи және сенімді платформаны ұсынады, әрі осы үлестің саланың дамуы үшін маңыздылығын атап көрсетеді. Ағылшын жалпы құқығына, ашық нормативтік актілерге және Astana International Exchange биржасы арқылы капиталға қолжетімділікке негізделген құқықтық ортаның арқасында Астана Халықаралық Қаржы Орталығы әлемдік инвесторларды өңірдің минералдық әлеуетімен байланыстырудың бірегей мүмкіндігіне ие.

Біз бұл есептің Орталық Азияның тау-кен саласы бойынша көзқарасты қалыптастыратын инвесторлар мен барлық мүдделі тараптарға практикалық нұсқаулық ретінде қызмет ететініне үміттенеміз.

Құрметпен,
Ренат Бектуров
Астана Халықаралық Қаржы Орталығы Басқарушысы

АВТОРЛАР ЕСКЕРТУ

**Аян
Тулешев**

Салалық және деректерді талдау департаментінің директоры

**Маншук
Мухамеджанова**

Салалық және деректерді талдау департаментінің аға менеджері

**Бекзат
Баймен**

Салалық және деректерді талдау департаментінің аға менеджері

**Тимур
Каримсаков**

Салалық және деректерді талдау департаментінің команда жетекшісі

Бұл «Қазақстан – минералды ресурстарға инвестиция тарту орталығы: Астана Халықаралық Қаржы Орталығының мүмкіндіктерін пайдалану» атты есебі («Есеп») тек ақпараттық мақсаттарда жасалған және заңдық, қаржылық немесе кәсіби кеңес болып табылмайды. Осы есепте қамтылған ақпарат оның дәлдігіне, толықтығына немесе сенімділігіне қатысты қандай да бір кепілдіктерсіз немесе түсініктерсіз «сол күйінде» беріледі.

Бұл есеп тек жалпы ақпараттық мақсаттарға арналған. Дегенмен ол сенімді деп саналатын дереккөздерге негізделген, бұл толық талдау немесе кәсіби кеңес емес және шешім қабылдаудың жалғыз көзі ретінде қарастырылмауы керек.

Бұл есептің мазмұнында ескертусіз өзгеруі мүмкін пікірлер, болжамдар немесе болжамды мәлімдемелер болуы мүмкін. Осы есепте қамтылған

ақпаратты пайдалану тек сіздің тәуекеліңізге байланысты. Біз сіз немесе кез келген басқа тарап ақпаратты пайдаланудан туындайтын кез келген салдар мен жауапкершілік үшін жауапкершіліктен бас тартамыз.

Бұл есеп қосымша ақпарат немесе мәнмәтін үшін сыртқы көздерге немесе үшінші тарап веб-сайттарына сілтемелерге сілтеме жасай алады. Біз кез келген үшінші тарап веб-сайттарының мазмұнын қолдамаймыз немесе бақыламаймыз және мұндай веб-сайттардың дәлдігі, заңдылығы немесе мазмұны үшін жауап бермейміз.

Бұл есепте ешнәрсе оқырман мен біздің ұйым арасындағы клиенттік қатынастарды құру ретінде түсіндірілмеуі керек. Егер сізге заңды, қаржылық немесе кәсіби кеңес қажет болса, сіз өзіңіздің нақты жағдайыңызға сәйкес жеке кеңес бере алатын білікті маманға жүгінуіңіз керек.

Біз осы есепте қамтылған ақпараттың жарамдылығы, сенімділігі, қол жетімділігі, уақтылығы немесе дәлдігі туралы ешқандай мәлімдеме немесе кепілдік бермейміз. Біз осы есепті пайдалану немесе пайдалану мүмкін еместігінен туындайтын кез келген тікелей, жанама, кездейсоқ, арнайы, жанама немесе өндіріп алу шығындары үшін жауап бермейміз.

Қазақ және орыс аудармаларында ағылшын тіліндегі мәтінмен сәйкессіздіктер туындаған жағдайда, соңғысы басым күшке ие.

Біз бұл есепті кез келген уақытта ескертусіз өзгерту немесе жаңарту құқығын сақтаймыз.

ҚЫСҚАРТУЛАР ТІЗІМІ

AFSA	Astana Financial Services Authority – Қаржылық қызметтер көрсетуді реттеу жөніндегі комитеті
АХҚО, AIFC	Астана Халықаралық Қаржы Орталығы – Astana International Financial Centre
AIX	Astana International Exchange
CEOL келісімшарттары	Contrato Especial de Operación del Litio – Special Lithium Operation Contract - Литийді Пайдалануға Арналған Арнайы Келісімшарт
CRIRSCO	Committee for Mineral Reserves International Reporting Standards – Халықаралық Пайдалы Қазбалар Қоры комитеті Есеп Беру Стандарттары
ҚДР	Конго Демократиялық Республикасы
ТШИ	Тікелей Шетелдік Инвестициялар
ЖІӨ	Жалпы Ішкі Өнім
ESG	Environmental, Social and Governance – Экологиялық, Әлеуметтік және Басқару
ICMM	International Council on Mining and Metals – Тау-Кен Ісі Және Металдар жөніндегі халықаралық Кеңес
IAC	International Arbitration Center – Халықаралық төрелік орталығы
IRMA	Initiative for Responsible Mining Assurance – Тау-Кен Жұмыстарын Жауапкершілікпен Қамтамасыз ету бастамасы
JORC	Joint Ore Reserves Committee – Кенді Резервтеу Жөніндегі Бірлескен Комитет
АҚ	Акционерлік қоғам
БК	Бірлескен Кәсіпорын
OEM	Сирек жер элементтері
СЖЭ	Сирек жер металдары
СЖМ	Original Equipment Manufacturers – Жабдық өндірушілер
БАӘ	Біріккен Араб Әмірліктері
USGS	United States Geological Survey – Америка Құрама Штаттарының Геологиялық Қызметі
TCFD	Task Force on Climate-related Financial Disclosures – Климатқа Байланысты Қаржылық Ақпаратты Ашу жөніндегі жұмыс Тобы

МАЗМҰНЫ

01. ҚЫСҚАША ШОЛУ	10
02. СТРАТЕГИЯЛЫҚ МӘНМӘТІН: ТАУ-КЕН ӨНЕРКӘСІБІНДЕГІ ӘЛЕМДІК ҮРДІСТЕР ЖӘНЕ ҚАРЖЫЛАНДЫРУ КӨЗДЕРІ	12
2.1 Есеп мақсаттары	14
2.2 Тау-кен секторына инвестициялардың әлемдік трендтері	16
2.3. Тау-кен секторы үшін қаржыландыруды тарту	26
03. ҚАЗАҚСТАННЫҢ ТАУ-КЕН ӨНЕРКӘСІБІНЕ ШОЛУ	30
3.1 Қазақстанның тау-кен өндіру секторы: тиі негізгі көрсеткіштері және үрдістері	32
3.2 Минералды әлеует: қорлар стандарттары, геологиялық барлау және келісімшарттар	34
3.3 Қазақстанның минералдық бейіні: қорлар, өндіріс және сауда (2020-2024)	48
3.4 Әлемдік ресурстарды жеткізу тізбегіндегі Қазақстан мен Орталық Азияның стратегиялық маңызы	82
3.5 Kazakhstan’s Policy Ambitions for the Mining Sector	86
04. САЛЫСТЫРМАЛЫ ТАЛДАУ: ҚАЗАҚСТАН, КАНАДА, ЧИЛИ, АУСТРАЛИЯ ЖӘНЕ ИНДОНЕЗИЯ	90
4.1. Қазақстан	98
4.2. Канада	102
4.3. Чили	106
4.4. Аустралия	110
4.5. Индонезия	114
4.6. Негізгі тұжырымдар	118
05. АХҚО ТАУ КЕН ӨНДІРІСІНЕ ИНВЕСТИЦИЯЛАР ТАРТУ ҮШІН СТРАТЕГИЯЛЫҚ ПЛАТФОРМА РЕТІНДЕ	120
5.1. АХҚО Юрисдикциясы	124
5.2. Инвестициялауға арналған ынталандыру	130
5.3. Қаржылық инфрақұрылым және капиталға қол жетімділік	134
5.4. Қазақстан Үкіметінің тау-кен өндіру секторын дамытуға бейілдігі	140

1.0

ҚЫСҚАША ШОЛУ

Казахстан имеет все предпосылки занять ведущие позиции на мировом рынке критических минералов. Сұраныстың үдемелі өсуі және тау-кен өнеркәсібінің даму әлеуеті елге халықаралық жеткізу тізбегінің маңызды буыны болуға мүмкіндік береді. Бұл әлеуетті іске асыру үшін геологиялық барлауға, әсіресе тау-кен өндіруші кіші компаниялар сегментіне ауқымды инвестициялар, ESG қағидаттарын белсенді интеграциялау, сондай-ақ инвестициялық ахуалды жақсарту бағытын дәйекті ілгерілету қажет. Осы факторлардың жиынтығы Қазақстанға маңызды минералдардың әлемдік нарығында тұрақты әрі бәсекеге қабілетті қатысушы болуға мүмкіндік береді.

Әлемдік нарық маңызды минералдарға қарай тез өзгеруде. Жаһандық энергетикалық ауысу жағдайында литий, кобальт, сирек жер және мысқа сұраныс алдағы жиырма жылда бірнеше есе артады. Инвесторлар тау-кен өнеркәсібін барған сайын жиі стратегиялық активтер санаты ретінде қарастырады, алайда кіші компаниялар капитал тартуда әлі де қиындыққа ұшырайды. Бұған себеп — инвесторлардың тәуекелді жоғары бағалауы және қолжетімді қаржыландыру құралдарын пайдалану тәжірибесінің шектеулі болуы.

Қазақстан бай ресурстық базаның, геосаяси бейтараптылықтың және тиімді географиялық жағдайдың сирек үйлесіміне ие. Әлемдегі ең ірі уран өндірушісі болып және мыс, сирек жер және литийдің айтарлықтай қоры бар ел еуразиялық сауда маршруттарының орталығында орналасқан. Реттеушілік және құқықтық базаны жетілдіріп, ESG тәжірибесін күшейтсе, Қазақстан тәуекелі жоғары юрисдикцияларға сенімді балама бола алады.

Халықаралық капиталды тарту үшін Қазақстанға пайдалы қазбаларды барлау мен өндеуді қолдайтын инфрақұрылым мен институттарды нығайту маңызды. 2017 жылы қабылданған Тау-кен және недропайдалану кодексі АХҚО инфрақұрылымымен бірге инвестициялар үшін сенімді платформаны қалыптастырады. Басымдықтардың қатарында – ерте геологиялық барлауды қаржыландыру тетіктерін жетілдіру және шикізатты қайта өңдеу жөніндегі ішкі қуаттарды дамыту.

АХҚО капитал ағынын ынталандыруға және инвесторлардың сенімін нығайтуға қабілетті. Оның ағылшын жалпы құқығына негізделген құқықтық жүйесі, салықтық жеңілдіктер және «жасыл» қаржыландыру

құралдарының кеңейтілген арсеналы орталықты құрылымдық листингтер, төрелік және бірлескен кәсіпорындар құру үшін сенімді алаңға айналдырады. Бұл үрдістің күшеюіне соңғы редомициляциялар және кіші тау-кен өндіру компанияларының белсенділігінің артуы ықпал етеді.

Жетекші құзыреттермен тиімді бәсекелесу үшін Қазақстанға басқа стратегиялық бағыттарға назар аударатырып, кіші тау-кен өндіруші компаниялар мен геологиялық барлау жобаларын қолдау шараларын күшейту ұсынылады. 2050 жылға қарай тау-кен өнеркәсібіндегі шамамен \$2,1 трлн жаһандық капиталдың болжамды қажеттілігін ескере отырып, ел өзін ресурстарға бай аумақ ретінде ғана емес, сонымен қатар жаһандық энергетикалық ауысу процесінде сенімді серіктес ретінде көрсетудің бірегей мүмкіндігіне ие болады.

2 СТРАТЕГИЯЛЫҚ МӘНМӘТІН: ТАУ-КЕН ӨНЕРКӘСІБІНДЕГІ ӘЛЕМДІК ҮРДІСТЕР ЖӘНЕ КАПИТАЛДЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ

БӨЛІМНІҢ ТҮЙІНІ

Жаһандық тау-кен өнеркәсібі энергетикалық ауысу, цифрландыру және жаһандық жеткізу тізбектерінің трансформациясы аясында негізгі шикізаттан маңызды минералдарға — литийге, сирек жер элементтеріне, никель мен кобальтқа — бағытын өзгертуде. Стратегиялық инвесторлар барлау мен өндіру активтеріне қол жеткізуге белсенді ұмтылғанымен, жобаларды бастапқы кезеңде қаржыландыру көлемі әлі де шектеулі болып қалуда. ESG стандарттарына сәйкестік инвестициялар белгілі бір аймақтарға шоғырланған кезде капиталды тартудың міндетті шарты болды. Қазақстан сияқты жаңа ресурстық аумақтар бай геологиялық базаның арқасында елеулі инвестициялар тарту үшін қолайлы жағдайларға ие.

БӨЛІМНІҢ НЕГІЗГІ ИНСАЙТТАРЫ

- 1 Тау-кен өнеркәсібінің құбылмалы шикізаттық тауарларға бағдарланған сектордан ұзақ мерзімді экономикалық қауіпсіздіктің негізіне ауысуы институционалдық және халықаралық қаржы ұйымдарының капиталын бөлуді қайта қалпына келтіреді.
- 2 Қазақстан минералдық ресурстарға бай, алайда сауалнама нәтижелері оның инвестициялық тартымдылығының жаһандық деңгейде төмен екенін көрсетеді. Бұл инвесторлардың құқықтық және іскерлік ортаға көзқарасымен, геологиялық бағалау және өңірлік үрдістердің әсерімен байланысты.
- 3 Стратегиялық және қоғамдық капиталдың өзара байланысы әлі де шектеулі, сондықтан барлаудың бастапқы кезеңдерін тұрақты және ұзақ мерзімді қаржыландыру нарық қажеттіліктерінен баяу дамуда.
- 4 ESG стандарттарына сәйкестік институционалдық инвестициялар мен капитал нарығына шығу үшін міндетті шарт болып табылады.

БӨЛІМДЕГІ НЕГІЗГІ САНДАР БӨЛІМНІҢ НЕГІЗГІ ИНСАЙТТАРЫ

\$2,1 трлн

– 2050 жылға қарай тау-кен өнеркәсібіне жаһандық инвестициялардың болжамды көлемі

4x-тен 6x-ке

– 2040 жылға қарай маңызды минералдарға сұраныстың болжамды өсуі

70%

2023 жылы небәрі алты елге бағытталған геологиялық барлауға арналған әлемдік бюджеттердің үлесі

90%

Қытайға тиесілі сирек жер металдарын қайта өңдеу үлесі

2.1

ЕСЕП МАҚСАТТАРЫ

Бұл есеп Қазақстанның тау-кен өндіру саласына инвестициялардың жаңа жаһандық орталығы ретіндегі позициясын талдайды. Онда АХҚО-ның капиталды тартудағы және инвесторлар үшін қолайлы орта құрудағы стратегиялық рөлі атап көрсетілген. Есеп халықаралық және жергілікті инвесторлар үшін тұтас көрініс ұсынуға бағытталған. Онда деректерге негізделген талдау, негізгі көрсеткіштер мен аймақтық ерекшеліктер қамтылған.

Жаһандық инвестициялар мәнмәтініндегі Қазақстанның тау-кен өндіру секторының ағымдағы жай-күйі мен даму траекториясы.

Кен орындарын барлау мен игеру үшін капиталдың қолжетімділігіне әсер ететін құрылымдық және институционалдық факторлар.

АХҚО-ның тау-кен өндіру саласына инвестициялардың катализаторы ретіндегі рөлі: қолайлы құқықтық, қаржылық және реттеуші орта құру.

Басқа жетекші тау-кен құзыреттерімен салыстырғанда Қазақстанның тау-кен өндіру саласын салыстырмалы талдау.

Энергетикалық ауысудың әлемдік үрдістеріне және жеткізу тізбегін қайта құруға сәйкес келетін маңызды және стратегиялық пайдалы қазбалар саласындағы жаңа мүмкіндіктер.

Есептің аудиториясына институционалдық инвесторлар, тау-кен өндіруші компаниялар, көпжақты даму институттары, сондай-ақ Қазақстанның қабілеті мен нарыққа шығу механизмдері туралы толық ақпарат алғысы келетін мүдделі тараптар кіреді.

2.2

ТАУ-КЕН СЕКТОРЫНА ИНВЕСТИЦИЯЛАРДЫҢ ӘЛЕМДІК ТРЕНДТЕРІ

СМЕНА ПАРАДИГМЫ: ПАРАДИГМАНЫҢ ӨЗГЕРУІ: ШИҚІЗАТ ТАУАРЛАРЫНАН МАҢЫЗДЫ ПАЙДАЛЫ ҚАЗБАЛАРҒА ӨТУ

Соңғы онжылдықта әлемдік тау-кен өнеркәсібі айтарлықтай стратегиялық өзгерістерге ұшырады. Егер бұрын темір рудасы мен көмір сияқты тауарлар басты назарда болса, қазір инвестиция маңызды минералдарға – литий, сирек жер, никель және кобальтқа көбірек көңіл бөлуде. Бұл жаңартылатын энергия көздеріне, электр көлігіне және цифрландыруға жылдам жаһандық көшуге байланысты.

Халықаралық энергетикалық агенттіктің (ХЭА1) мәліметтері бойынша, 2040 жылға қарай тұрақты даму сценарийлері шеңберінде маңызды минералдарға сұраныс 4-6 есе өседі деп болжануда. Бұл секіріс жеткізілім стратегияларын

қайта бағалауға түрткі болды, енді үкіметтер мен компаниялар тәуекелдері жоғары юрисдикциялардан алшақтап, тұрақты және инвестициялауға қолайлы аймақтарды таңдау арқылы көздерді әртараптандыруға ұмтылуда.

Геологиялық әлеуеті тұрғысынан Орталық Азия, бірінші кезекте Қазақстан Африка мен Оңтүстік Америкада геологиялық барлау бойынша өсіп келе жатқан күш-жігермен толықтырылатын негізгі өңір болып қала береді.

АКТИВТЕРДІҢ СТРАТЕГИЯЛЫҚ САНАТЫ РЕТІНДЕ ПАЙДАЛЫ ҚАЗБАЛАРДЫ ҚҰРЫЛЫМДЫҚ ҚАЙТА БАҒАЛАУ

Тау-кен өнеркәсібі келесідей бірнеше макроэкономикалық факторлардың сәйкес келуінен туындаған стратегиялық қайта бағалауды бастан кешіруде:

Маңызды минералдар көлемінің күрт өсуін талап ететін жаһандық энергетикалық ауысу.

COVID-19 пандемиясынан кейін ақша-несие саясатын қатаңдату және капитал ағындарын қайта құру.

Геосаяси бытыраңқылық және өндірістік тізбектерді өз елдеріне қайтару (reshoring).

Тау-кен өнеркәсібін циклдік және тауарларға тәуелді сектор ретінде қарастыру өзектілігін жоғалтты. Барған сайын ол экономикалық тұрақтылықты, өнеркәсіптік бәсекеге қабілеттілікті және ұлттық қауіпсіздікті қамтамасыз етудің стратегиялық тетігі ретінде қабылдануда. Бұл жаңа жіктеме институционалдық инвесторлардың, егеменді әл-ауқат қорларының және қаржы институттарының даму портфолиосындағы капиталды бөлудің басымдықтарын өзгертеді.

МАҢЫЗДЫ МИНЕРАЛДАРҒА СҰРАНЫСТЫҢ ТЕЗ ӨСУІ

Жаһандық көміртексіздендірудің күш-жігері энергияға ауысу үшін қажетті минералдардың барлық ауқымына сұранысты тездетеді. ХЭА есебіне сәйкес «Таза энергияға көшудегі маңызды минералдардың рөлі»²:

Нөлдік шығарындылар сценарийлері жағдайында литийге сұраныс 2040 жылға қарай 42 есе артуы мүмкін.

Мыс, никель, кобальт және сирек жер элементтеріне сұраныс 2035 жылға қарай кем дегенде екі есе артады деп күтілуде.

2040 жылға қарай тек электромобильдер мен энергияны сақтау жүйелеріне арналған минералдарға жаһандық сұраныс 30 еседен астам өсуі мүмкін.

Сонымен қатар, бұл минералдардың әлемдік қорлары шектеулі, тау-кен жобалары жеткіліксіз дамыған және рұқсат алу мерзімі жиі кешіктіріліп, ұзақ мерзімді ұсыныс тапшылығын және негізгі ресурстарға құрылымдық жоғары баға деңгейін тудырады.

¹ <https://www.iea.org/reports/the-role-of-critical-minerals-in-clean-energy-transitions/executive-summary>

² <https://www.iea.org/reports/the-role-of-critical-minerals-in-clean-energy-transitions>

КАПИТАЛ НАРЫҒЫНДАҒЫ АУЫТҚУЛАР ЖӘНЕ СТРАТЕГИЯЛЫҚ ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҚ

Тау-кен секторын қолдайтын ұзақ мерзімді құрылымдық факторларға қарамастан (әсіресе маңызды минералдар саласында) капитал нарығының қатысуы сәйкес келмейді. Бұл әсіресе ерте кезеңдегі геологиялық барлау жобаларында байқалады және қаржыландыру тәсілдеріндегі өсіп келе жатқан алшақтықты көрсетеді:

Аккумулятор өндірушілері, тәуелсіз әл-ауқат қорлары және қаржылық даму институттары сияқты стратегиялық қатысушылар бірлескен кәсіпорындар (БК) құру, болашақ жеткізілімдер туралы келісімдер (offtake agreements) және бірлескен инвестициялық модельдер арқылы минералды шикізатты жеткізуді қамтамасыз етуге тырысады.

Екінші жағынан, капитал нарығы, әсіресе дамушы және шекаралық нарықтардағы жаңа кен орындарындағы (greenfield exploration) геологиялық барлау жобаларына қатысты сақ болып қалады.

Қосымша мәселе – ірі тау-кен өндіру компанияларының бюджеттерін бөлудегі айтарлықтай өзгеріс, олар қазір геологиялық барлаудың кеш кезеңдерін және бұрыннан бар шахталарға жақын жобаларды қолдайды. Бұл компаниялар стратегиялық кен орындарын игеруде үстемдік ету үшін өздерінің ауқымын, капиталдың төмен құнын және ESG стандарттарын пайдаланады, ал Бұл компаниялар стратегиялық кен орындарын игеруде басымдыққа ие болу үшін ауқымын, капиталдың төмен құнын және ESG стандарттарын тиімді пайдаланады. Ал шағын кәсіпорындар

капитал тапшылығы мен активтердің құнсыздану немесе бірігу қаупіне тап болады.

Кіші компаниялардың жеткілікті қаржыландырылмауы жаңа кен орындарын ашу жобаларының азаюына себеп болып, ұзақ мерзімді жеткізілімнің тұрақтылығына қауіп төндіреді. Осы қаржыландыру тапшылығын жою үшін қаржылық платформаларды, мемлекеттік-жекеменшік әріптестік (МЖӘ) тетіктерін дамыту, сондай-ақ геологиялық барлаудың бастапқы кезеңдеріндегі инвестициялық

Бұл қаржыландыру қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін аралас қаржыландыру (blended finance), құрылымдық БК, тәуелсіз қорлардың қатысуымен бірлескен инвестициялар және капиталды қалыптастыру мен одан шығудың ашық тетіктері сияқты шешімдер қажет. Осы құралдардың барлығы АХҚО арқылы ұсынылуы және іске асырылуы мүмкін.

тәуекелдерді төмендететін құқықтық және реттеушілік ортаны қолдау орынды болып табылады.

Бұл жеткізілімнің үздіксіздігіне нұқсан келтіреді. Бұл олқылықты жою үшін инновациялық қаржыландыру платформаларын, мемлекеттік-жекеменшік бірлесіп қаржыландыруды, сондай-ақ ерте кезеңдерде геологиялық барлау жұмыстарына инвестициялау тәуекелдерін төмендететін құқықтық және реттеуші жүйелерді құру қажет.

Қазақстанның минералдық ресурстарының әлеуеті капитал нарығының қолайлы платформасымен ұштастыра отырып қолданыстағы қаржыландыру тапшылығын толтыруға және Еуразияның тау кен өндіру саласына стратегиялық инвестициялардың жаңа толқынын тартуға көмектесе алады.

ESG ЖӘНЕ БИЗНЕС ЖҮРГІЗУ ҚҰҚЫҒЫ: КАПИТАЛҒА ҚОЛ ЖЕТКІЗУ ШАРТЫ

Экология, әлеуметтік жауапкершілік және корпоративтік басқару (ESG) критерийлері капиталға қол жеткізудің міндетті шарты болды:

Институционалдық қорлардың көпшілігі қазір ESG принциптерін басшылыққа алады. 2024 жылы MSCI/Hoover¹ сауалнамасы шамамен 75% еуропалық және ~50% Солтүстік Америка институционалдық инвесторларының ресми ESG мандаттары аясында жұмыс істейтінін көрсетті. Басқа бір Deloitte / Tufts² зерттеуі әлемдік инвесторлардың ~79%-ының тұрақты инвестициялау саясаты бар деп хабарлайды. Morgan Stanley компаниясының «Sustainable Signals» (2024)³ сауалнамасы активтерді басқарушылардың 78%-ы және активтер иелерінің 80%-ы тұрақты инвестициялардың өсуін күтетінін көрсетті, ал 80%-ы ESG факторлары олардың портфельдік тәуекелдерді басқаруына әсер ететінін айтты.

ESG тәуекелдері, әсіресе суды пайдалану, қауымдастықтардың қоныс аударуы және көміртегі сыйымдылығы жобалардан бас тартуға немесе олардың кешігуіне әкеледі (мысалы, Сербиядағы Rio Tinto литий жобасы, Аляскадағы Northern Dynasty компаниясының Pebble кеніші).

Инвесторлар ICMM, TCFD және IRMA стандарттарын, ашық әсер туралы есеп беруді және қауымдастықтың келісімін (FPIC) алу тетіктерін сақтауды талап етеді.

Қазақстанның ESG стандарттарына сәйкес келетін тәжірибелерді өзінің құқықтық, салықтық және рұқсат беру режимдеріне қолдау қабілеті ұзақ мерзімді капиталды тарту үшін шешуші мәнге ие болады.

Бұл тұрғыда АХҚО-ның мыналар үшін платформа болуға стратегиялық мүмкіндігі бар:

Құрылымдық листингтер мен геологиялық барлау қорлары арқылы капиталды тарту.

Ағылшын жалпы құқығымен қамтамасыз етілген құқықтық және реттеуші сенімділік.

Тәуекелдерді азайтуға мүмкіндік беретін шетелдік және жергілікті серіктестермен бірлескен кәсіпорындарды құрылымдау.

ESG стандарттарына сәйкестігі және климатқа байланысты ақпаратты ашу талаптары арқылы әлемдік инвесторлар мен «жасыл» қаржы құралдарына қол жеткізу.

³ https://www.hoover.org/sites/default/files/2024-05/2024-cgri-msci-sustainability-survey-FINAL.pdf?utm_source

⁴ https://www.esgtoday.com/80-of-global-investors-now-have-sustainable-investment-policies-in-place-deloitte-tufts-survey/?utm_source

⁵ https://www.morganstanley.com/press-releases/morgan-stanley-sustainable-signals-survey-?utm_source

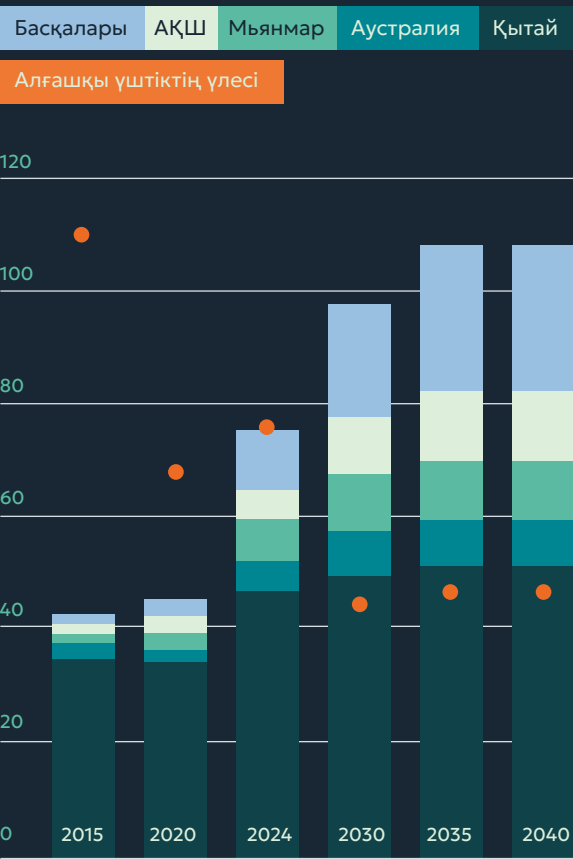
ИНВЕСТИЦИЯЛАРДЫҢ ШОҒЫРЛАНУЫ ЖӘНЕ ЖЕТКІЗУ ТІЗБЕГІНІҢ ОСАЛДЫҒЫ

Өсіп келе жатқан сұранысқа қарамастан, тау-кен өнеркәсібіне инвестициялар географиялық тұрғыдан шоғырланған болып қала береді. 2023 жылы әлемдік геологиялық барлау бюджеттерінің 70%-дан астамы тек алты елге – Австралия, Канада, АҚШ, Чили, Перу және Мексикаға бөлінді (S&P Global Market Intelligence мәліметтері бойынша)¹. Сонымен қатар жеткізу тізбегінің осалдығы айқын болды:

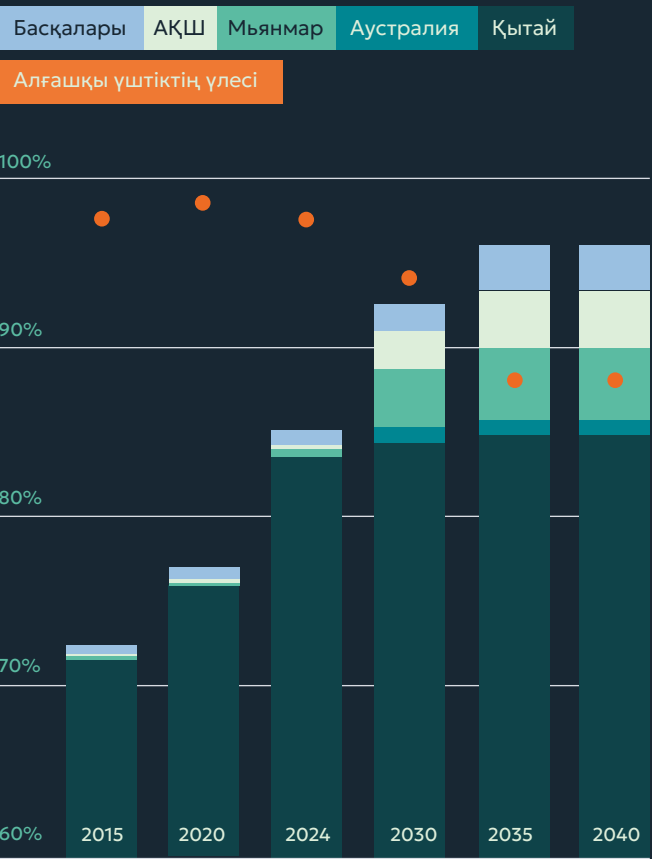
1-сурет.

Қолданыстағы және мәлімделген жобаларда сирек жер металдарын өндіру, 2015 - 2040 жж.

Өндіру

Өңдеу

⁶ https://www.spglobal.com/market-intelligence/en/news-insights/research/world-exploration-trends-2024?utm_source
⁷ https://www.csis.org/analysis/what-chinas-ban-rare-earths-processing-technology-exports-means?utm_source

2024 жылы Қытайдың сирек жер элементтерін қайта өңдеудегі үстемдігі іс жүзінде даусыз болып қалды. Қытайдан тыс жерлерде Малайзиядағы Lynas, АҚШ-тағы MP Materials, Вьетнамдағы Vietnam Rare Earth JSC (VTRE) (2023 жылдан бері жалғасып келе жатқан сот процестеріне қарамастан) және Эстониядағы Neo Performance Materials Silmet зауыты бар.

Benchmark Minerals Intelligence АҚШ-тың ауыр сирек жер элементтерін жеткізу тізбегіндегі маңызды осалдықты атап өтті: Қытай оларды өңдеудің әлемдік нарығының 99%-ын бақылайды. Бұл дерлік жалпы бақылау Америка Құрама Штаттарының экспорттық шектеулер мен геосаяси тәуекелдерге айтарлықтай қауіп төндіретінін білдіреді, өйткені олар өздерін ауыр сирек жер элементтерімен қамтамасыз етеді.

Бұл факторлар егер олар реттеудің тұрақтылығын, құқықтық болжамдылықты және капитал нарықтарына қол жетімділікті ұсына алса, капиталды бұрын бағаланбаған, бірақ геологиялық тұрғыдан бай аймақтарға итермелейді.

Фрейзер Институтының тау-кен өнеркәсібіне жыл сайынғы шолуына сәйкес (2023), Қазақстан қазіргі уақытта тау-кен өнеркәсібіне инвестициялар тұрғысынан рейтингі шамалы төмен ел болып саналады (әлемдегі 79-шы, рейтингі ең төмен елдердің ондығына кіреді).

Өзінің бай минералдық әлеуетіне қарамастан, Қазақстанның қазіргі жағдайы бірқатар реттеу және операциялық қиындықтармен сипатталады. Олардың қатарына лицензиялау үдерісінің жетілмегендігі, инвесторлардың реттеу ортасын жеткілікті ашық емес деп қабылдауы, сондай-ақ инфрақұрылымдық шектеулер жатады.

Алайда, бұл факторлар да өсудің елеулі әлеуетін көрсетеді: реттеу, инфрақұрылым және капитал нарықтарына қол жеткізу саласындағы мақсатты реформалардың арқасында Қазақстан әлемдік инвесторлар үшін өзінің тартымдылығын айтарлықтай арттыра алар еді.

⁸ https://source.benchmarkminerals.com/article/higher-prices-needed-to-develop-ex-china-rare-earths-supply?utm_source
⁹ <https://www.fraserinstitute.org/sites/default/files/2023-annual-survey-of-mining-companies.pdf>

НЕГІЗГІ ШИКІЗАТТЫҚ
ТАУАРЛАР БАҒАСЫНЫҢ
БОЛЖАМЫ

Консенсус болжамдары негізгі өндірілетін тауарлар үшін, әсіресе энергетикалық ауысумен байланысты тауарлар үшін аралас, бірақ жалпы оң траекторияны көрсетеді. Баға болжамдары макроэкономикалық белгісіздікпен және өнеркәсіптік сұранысты қайта құрумен бірге маңызды және қымбат металдар нарығында күтілетін ұсыныс тапшылығын көрсетеді.

2-сурет.
Шикізаттық тауарлар нысаналы бағасының консенсус болжамы, 2025–2029 жж.

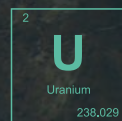
Шикізат		Бағасы*	3-тоқсан 2025K	2024	2025K	2026K	2027K	2028K	2029K
Алтын (\$/унция)		3,307.70	3,080.22	2,402.35	2,990.38	2,958.69	2,868.61	2,790.42	2,692.46
Күміс (\$/унция)		36.17	32.76	28.44	32.20	32.46	31.90	31.62	30.42
Платина (\$/унция)		1,334.00	1,062.33	959.22	1,018.82	1,104.29	1,133.28	1,149.1	1,177.00
Палладий (\$/унция)		1,107.10	1,005.13	981.71	995.01	1,048.56	1,059.95	1,028.45	1,001.88
Алюминий (\$/фунт)		1.18	1.11	1.18	1.15	1.18	1.23	1.23	1.22
Кобальт (\$/фунт)		14.92	14.70	11.95	13.30	14.54	17.91	18.33	19.90
Мыс (\$/фунт)		5.08	4.30	4.23	4.29	4.39	4.47	4.51	4.63
Темір рудасы (\$/т)		94.52	94.30	109.05	99.31	93.74	90.04	89.02	89.38
Қорғасын (\$/фунт)		0.94	0.91	0.99	0.93	0.93	0.93	0.92	0.92
Никель (\$/фунт)		6.98	7.29	8.22	7.39	7.89	7.95	8.33	8.74
Қалайы (\$/фунт)		15.35	12.85	13.69	12.34	12.66	11.95	12.10	11.34
Мырыш (\$/фунт)		1.25	1.22	1.29	1.24	1.25	1.23	1.22	1.21
Уран (\$/фунт)		79.25	77.11	86.43	75.74	83.91	86.46	90.08	81.86

Дереккөз: S&P Global Market Intelligence¹⁰

Жасыл түс өткен жылмен салыстырғанда өсуді, ал қызыл түс – төмендеуді көрсетеді.

¹⁰ <https://www.spglobal.com/market-intelligence/en/news-insights/research/2025/07/consensus-price-forecasts-flight-to-safety-weak-us-dollar-boost-metals-prices?>

НЕГІЗГІ ҚОРЫТЫНДЫЛАР:

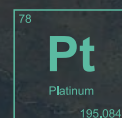
Жалпы **УРАН** бағасы Қытайда, Үндістанда және ЕО-да атом энергиясына сұраныстың артуына байланысты өседі деп болжануда. Дегенмен, сарапшылар 2029 жылы бағаның төмендеуін болжайды, бұл трендтің ықтимал өзгеруін көрсетеді.

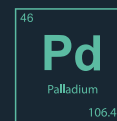
АЛТЫННЫҢ бағасы нақты пайыздық мөлшерлемелер тұрақтанған сайын 2025 жылғы рекордтық деңгейден біртіндеп төмендейді деп күтілуде, дегенмен геосаяси хеджерлеу оның ұзақ мерзімді құнын сақтауды жалғастырады.

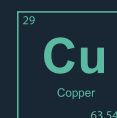
КҮМІС құбылмалылыққа қарамастан, күн панельдері мен электроника өндірушілерінің сұранысына байланысты шамамен 30 доллар деңгейінде болады деп болжануда.

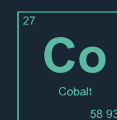
ПЛАТИНА бағасы тұрақты түрде өседі деп күтілуде, бұл жоғары өнеркәсіптік сұранысқа байланысты. Оның таза технологиядағы рөлі, әсіресе сутегі мен отын жасушаларын өндірудегі рөлі ұзақ мерзімді өсу үрдісіне ықпал ететін маңызды бола бастады.

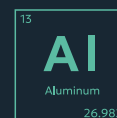
ПАЛЛАДИЙ аралас болжамды көрсетеді: жақын болашақта орташа өсу, содан кейін біртіндеп төмендеу. Бұл сұраныстың өзгеруін көрсетеді, өйткені автокөлік өндірушілер каталитикалық материалдарды әртараптандырады, ал электромобильдер өндірісі ішкі жану қозғалтқыштарының дәстүрлі компоненттеріне тәуелділікті азайтады.

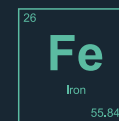
МЫС электрлендіру мен энергия желілерін дамытуда басты, стратегиялық тұрғыдан аса қажетті, металл ретінде өз маңызын сақтап отыр. Электромобильдер өндірісінің, жаңартылатын энергия көздерінің және жасанды интеллект пен деректер үшін инфрақұрылымды дамытудың тұрақты сұранысын көрсетеді.

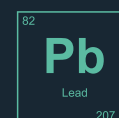
Литий-ионды аккумулятор катодтарының ажырамас құрамдас бөлігі болып табылатын **КОБАЛЬТ** соңғы ұсыныстың көптігіне қарамастан ең жоғары жылдық өсу қарқынын көрсетеді. Бұл ретте КДР-дан жеткізілім тәуекелдері маңызды фактор болып қала береді.

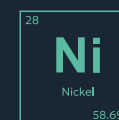
Көлік пен жаңартылатын энергия өндірісіндегі құрылымдарды жеңілдету үшін қолданылатын **АЛЮМИНИЙДІҢ** бағасы орташа өседі, өйткені өндірісті көміртексіздендіру стратегиялық басымдыққа айналады.

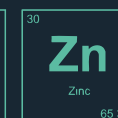
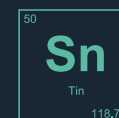
ТЕМІР РУДАСЫ аздап арзандайды деп күтілуде, бұл Қытайдағы болат сұранысының тұрақтануын және қайта өңдеу арқылы ұзақ мерзімді ауыстыруды көрсетеді.

ҚОРҒАСЫН бағасы 2025 жылдан 2029 жылға дейін шамамен 0,92 деңгейінде тұрақты болады деп болжануда. Бұл сұраныстың шектеулі өсуін және оны жаңа аккумулятор технологияларымен алмастыру және реттеуші органдардың әртүрлі салаларда қорғасынды пайдалану қысымымен байланысты ұзақ мерзімді тәуекелдерді көрсетеді.

НИКЕЛЬ бағаның тұрақты өсу үрдісін көрсетеді, бұл оның қазіргі заманғы жеткізу тізбегіндегі стратегиялық позициясының нығаятын көрсетеді. Болжам бойынша, оған деген сұраныс жоғары болып қалады, бұл ескі қолданудан тыс түпкілікті пайдалану нұсқаларын әртараптандыруға ықпал етеді.

ҚАЛАЙЫ мен **МЫРЫШ** шамалы ауытқулармен салыстырмалы түрде тұрақты болады деп болжануда. Электроника (қалайы) және құрылыс (мырыш) сұранысы қолдау көрсетуді жалғастыруда, бірақ үлкен құрылымдық өзгерістер күтілмейді.

¹⁰ Consensus price forecasts – Flight-to-safety, weak US dollar boost metals prices | S&P Global

2.3

ТАУ-КЕН СЕКТОРЫ ҮШІН ҚАРЖЫЛАНДЫРУДЫ ТАРТУ

2050 жылға қарай тау-кен өнеркәсібі жаһандық энергетикалық ауысу мен өнеркәсіптік өсуден туындаған өсіп келе жатқан сұранысты қанағаттандыру үшін кем дегенде \$2.1 триллион инвестициялауды қажет етеді деп болжануда. Алайда, капиталды тарту шарттарын қатаңдату және нарықтың тез өзгеретін динамикасы үлкен қиындықтар туғызады – сонымен бірге шоғырланудан өсуге көшуге ұмтылатын компаниялар үшін жаңа мүмкіндіктер ашады.

¹¹ M&A and Capital Raising 2024 Trends and 2025 Outlook, EY | <https://www.ey.com/content/dam/ey-unified-site/ey-com/en-au/insights/mining-metals/documents/ey-crs-gbmc-11536345-ma-blog-v4.pdf>

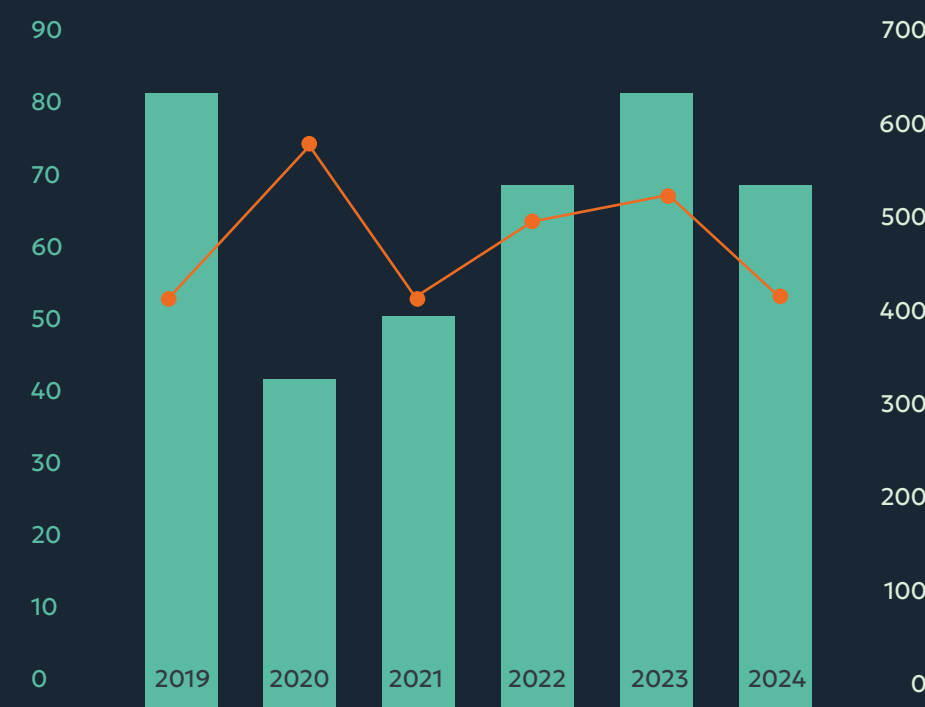
3-сурет.

Тау-кен өндіру және металлургия салаларындағы құны мен көлемі бойынша мәмілелер, 2019–2024 жж.

Дереккөз: Refinitiv

Өңдеу

Көлемі Жиынтық құны

Жиынтық құны, \$млрд

Мәмілелер саны

ТАУ-КЕН ӨНЕРКӘСІБІНЕ ҚАРЖЫЛАНДЫРУДЫ ТARTУ TETIKTEPI

Қажетті қаржыландыруды алу үшін тау-кен өндіру компаниялары әртүрлі стратегияларды қолдануы керек, оның ішінде:

Акциялар мен борыштық капиталдың жария нарықтары: ұзақ мерзімді институционалдық капиталды тарту үшін, әсіресе ESG-принциптеріне бағытталған инвесторлардан бастапқы жария орналастыруларды (IPO), қайталама листингтерді немесе корпоративтік облигацияларды пайдалану.

Жеке инвестициялар және стратегиялық инвесторлар: Жеке капитал фирмаларымен, тәуелсіз әл-ауқат қорларымен немесе маңызды минералдарға және ресурстық қауіпсіздікті қамтамасыз етуге мүдделі өнеркәсіптік ойыншылармен ынтымақтастық.

Бірлескен кәсіпорындар мен стратегиялық альянстар: тұтынушылармен, қайта өңдеушілермен немесе дайын өнім өндірушілермен жобалық серіктестік арқылы капиталды бөлісу және операциялық тәуекелдерді бөлу.

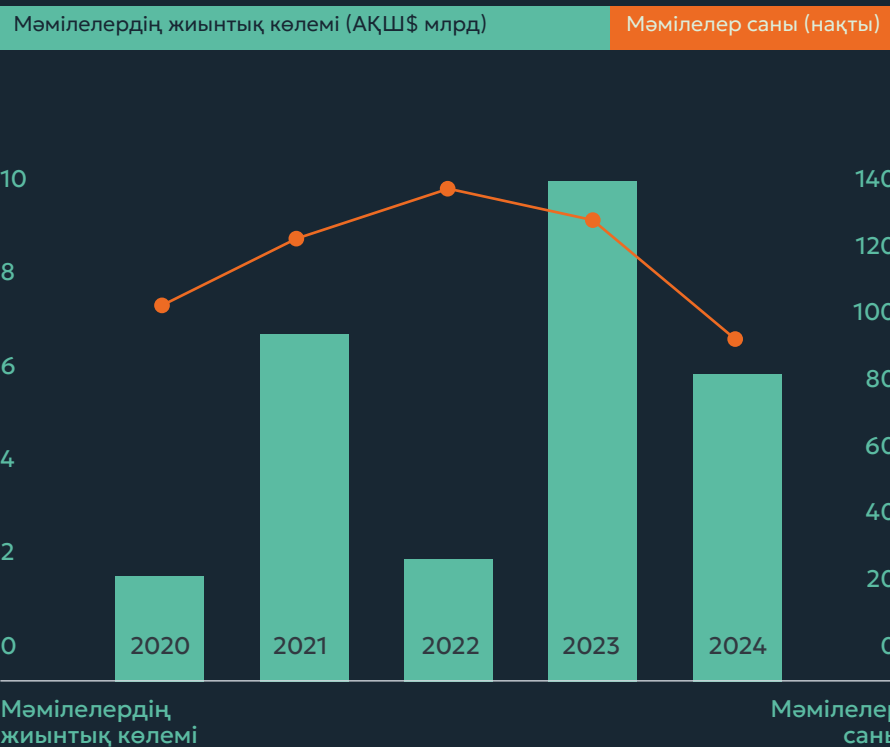

Мемлекеттік қолдау және экспорттық-кредиттік агенттіктер (ЭКА): ұлттық даму банктері мен көпжақты институттардан жеңілдікті қаржыландыруды, кепілдіктерді немесе бірлескен инвестицияларды тарту.

4-сурет.

Тау кен өндіру және металлургия салаларындағы тікелей инвестициялар және венчурлік капитал қорларының қатысуымен жасалатын мәмілелердің көлемі және саны, 2019 ж. - 2025

Дереккөз: S&P Global Market Intelligence

«Астана» халықаралық қаржы орталығы

Future Minerals Junior Mining Fund CEIC Ltd.

A next-generation private equity fund connecting global capital with high-potential junior mining projects across Kazakhstan and Central Asia.

Жеке капитал | Ресурстармен қамтамасыз етілген | Шариғатқа сай | АХҚО реттеуінде

Қордың қысқаша сипаттамасы

Қор мөлшері (мақсатты): 100 млн АҚШ доллары	Инвестиция горизонты: 3–5 жыл
Басқару комиссиясы: Жылына 2%	Минималды инвестиция: 50 000 АҚШ доллары
Нәтижеге байланысты сыйақы: 8% шекті мөлшерлемеден асқан табысқа 20%	Мақсатты портфель құрылымы: 10–12 жоба
Инвестиция кезеңі: Геологиялық барлау және жобаларды дамытудың ерте кезеңі	Географиялық фокус: Қазақстан және Орталық Азия
Шариғат талаптарына сәйкестік: Таңдауға мүмкіндік бар (Шариғатқа сай консультативтік кеңес)	Салықтық жеңілдіктер: Капитал өсіміне, дивидендтерге және пайыздық табысқа 0% салық (АХҚО режимі)

НЕГЕ ҚАЗІР?

Қазақстан аумағының небәрі 40%-ы ғана геологиялық тұрғыда зерттелген
Критикалық минералдарға сұраныс артып келеді (энергия көзінің ауысуы, қорғаныс, технология)
Жаңартылған жер қойнауы кодексі (CRIRSCO/KazRC стандарттарына сәйкестірілген)
Ерте кезеңдегі тау-кен өндірісінде институционалдық инвестиция құралдардың жоқтығы

БІЗДІҢ СТРАТЕГИЯ

- Зандық және техникалық тексеру (due diligence)
- Геологиялық барлау үшін инвестиция құю
- Техникалық жұмыстарын орнында жедел қадағалау
- Стратегиямен шығу (IPO, қайталама сату, бірлескен кәсіпорын)

Қор менеджері: GWM Capital Ltd.

Лицензия: AFSA-A-LA-2025-0015

Арман Батаев
CEO & Құрылтайшы

Қаржы сарапшысы және аудитор, ACCA сертификатының иегері

- HQB, QAMS теңқұрылтайшысы
- OD Consulting Ltd. құрылтайшысы және серіктесі
- Бұрын: EY, РД КМГ, АХҚО

Қанат Құдайберген
Директорлар кеңесінің төрағасы

«Тау-Кен Самұрық» ҰТК» АҚ және «Каратау» ЖШС бұрынғы бас директоры

- 20 жылдан астам тау-кен өнеркәсібіндегі тәжірибе, соның ішінде «Қазатомөнеркәсіп» ҰАҚ» АҚ-дағы басшылық қызметтер
- Директорлар кеңесінің мүшесі: «Казцинк», «ШалқияЦинк ЛТД» АҚ, СЕСС

Техникалық және Геологиялық серіктес

- Жобалар мен серіктестерге техникалық сараптама жүргізу (due diligence)
- Кен орындардағы операциялық бақылау
- Кен өндіру технологияларын таңдау

Экономикалық тұрғыдан игеру мүмкіндігі ескерілген сенімді геологиялық негізі бар алтын, мыс, кобальт, хром, никель, ниобий, тантал, литий, қорғасын, уран, мырыш, сирек жер элементтері бойынша барлау нысандары мен минералдық қорлар.

+77072334455

@arman_batayev

info@gwmcapital.kz

3

ҚАЗАҚСТАННЫҢ ТАУ-КЕН ӨНЕРКӘСІБІНЕ ШОЛУ

БӨЛІМНІҢ ТҮЙІНІ

Қазақстанның тау-кен өндіру секторы (металдар) уран, мыс, алюминий және мырыш өндіру бойынша әлемде жетекші орынға ие бола отырып, ЖІӨ-нің 12%-дан астамын және экспорттың жалпы көлемінің үштен бірін құрайды. Соңғы бес жылда бұл секторға тікелей шетелдік инвестициялар көлемі екі есеге артты. Бұл экономикадағы жалпы төмендеу үрдісіне қарама-қайшы келіп, қазіргі таңда ТШИ-дың жиынтық ағынының 17%-ын құрайды. Ағымдағы реформалар рұқсат алу рәсімдерін жеңілдетуге, геологиялық барлауды кеңейтуге және оларды игеруге басым құқық арқылы аса маңызды минералдар кен орындарын игеруді ынталандыруға бағытталған.

БӨЛІМНІҢ НЕГІЗГІ ИНСАЙТТАРЫ

- 1 Тау-кен өнеркәсібіне бағытталған ТШИ ұлттық деңгейдегі ТШИ жалпы көлемінің төмендеуіне қарамастан тұрақты өсуді көрсетеді.
- 2 Геологиялық барлау инвесторларына басым құқықтар беру ұзақ мерзімді міндеттемелерді тартудың тиімді құралы бола алады, әсіресе геологиялық зерттеулерді қамту 1,5-тен 2,2 млн шаршы шақырымға дейін кеңейген сайын, бұл жаңа ресурстық әлеуетті ашады. Нарыққа шығу тәуекелдерін азайту және мемлекеттік қолдауды көрсету арқылы мұндай тетіктер инвесторлардың сенімін арттырады және тау-кен секторының жалпы бәсекеге қабілеттілігін жақсартады.

БӨЛІМДЕГІ НЕГІЗГІ САҢДАР

12.1%

ЖІӨ-дегі тау-кен өнеркәсібінің (металдар) үлесі (2024 жылы 16,1 трлн теңге).

~33%

Қазақстан экспортының жалпы көлеміндегі тау-кен өнеркәсібінің үлесі.

\$3 млрд долл. США

2024 жылы тау-кен өнеркәсібіне ТШИ көлемі, бұл 2019 жылғы деңгейден екі есе көп.

17%

геологически неизученная территория Казахстана.

65%

Қазақстанның геологиялық зерттелмеген аумағы.

3.1

ҚАЗАҚСТАННЫҢ ТАУ-КЕН ӨНДІРУ СЕКТОРЫ: ТШИ НЕГІЗГІ КӨРСЕТКІШТЕРІ ЖӘНЕ ҮРДІСТЕРІ

НЕГІЗГІ САҢДАР ЖӘНЕ ТШИ

Тау-кен секторының ЖІӨ-нің үлесі 12.1%	Экспорттағы үлес 1/3	ТШИ көлемі \$3 млрд
---	-------------------------	------------------------

Тау-кен өндіру секторы (мұнай мен газды есептемегенде) 2024 жылы Қазақстанның ЖІӨ-нің 12,1%-ын құрады, бұл 16.1 триллион теңгеге тең. Сектор елдің жалпы экспортының шамамен үштен бірін қамтамасыз етеді.

Қазақстан уран мен мыс, алюминий және мырыш сияқты металдарды қоса алғанда, негізгі пайдалы қазбаларды әлемдік жетекші өндірушілер мен экспорттаушылардың бірі болып табылады. Ел қазірдің өзінде маңызды минералдардың экспортында белгілі бір орынға ие болғанымен, оның қазіргі көлемін ұлғайту және

жаңа металдарды әлемдік нарықтарға шығару үшін айтарлықтай пайдаланылмаған әлеуеті бар.

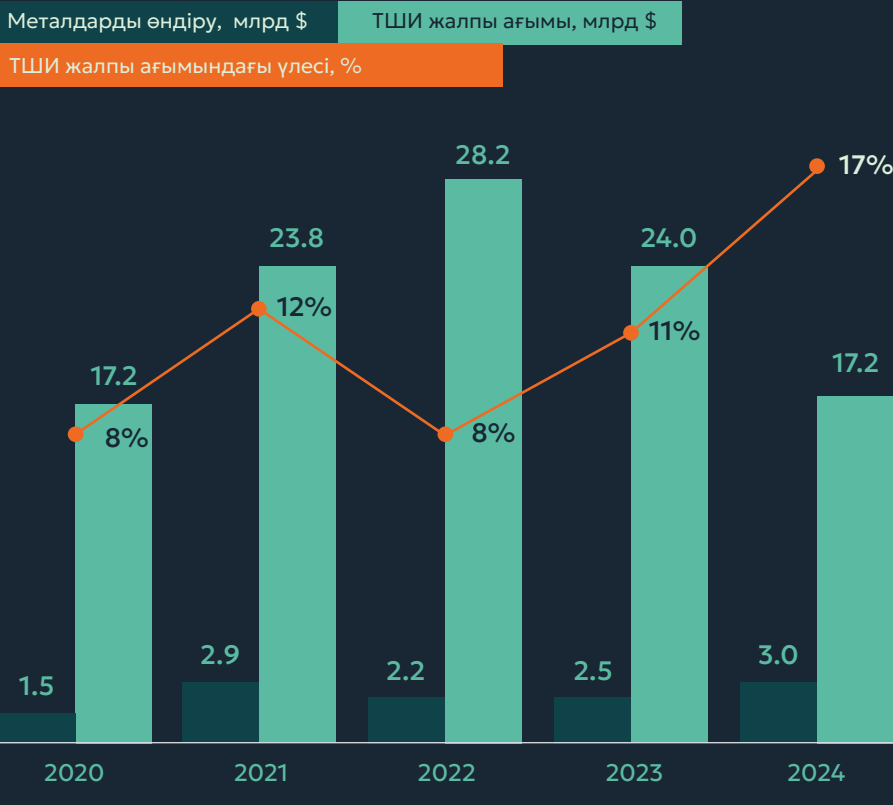
Қазақстанның тау-кен өнеркәсібіне (металдарға) жалпы тікелей шетелдік инвестициялардың (ТШИ) көлемі соңғы бес жылда айтарлықтай өсіп, екі есеге артып, 2024 жылдың соңына қарай шамамен \$3 миллиард соммасына жетті. Өткен жылдардағы құлдырау кезеңінен кейін инвестициялар ағыны 2024 жылы қалпына келтірілді, бұл инвесторлардың секторға деген қызығушылығының жаңарғанын көрсетеді.

Қазақстанға ТШИ жалпы ағынының жалпы төмендеуіне қарамастан, тау-кен өнеркәсібі (металдар) секторы тұрақты және тұрақты өсуді көрсетуді жалғастыруда. Өткен жылы оның ТШИ ұлттық көлеміндегі үлесі айтарлықтай 17%-ға дейін өсті, бұл сектордың тұрақтылығын және оның өсіп келе жатқан стратегиялық тартымдылығын көрсетеді. Бұл үрдіс тау-кен өнеркәсібі елдегі шетелдік инвестициялар үшін ең перспективалы және тұрақты бағыттардың бірі болып қала беретінін көрсетеді.

5-сурет.

Тау-кен өнеркәсібіне тікелей шетелдік инвестициялар (жалпы ағын) (металдар), 2014–2024 жж.

Дереккөз: NBK

Ел халықаралық серіктестермен және инвесторлармен белсенді ынтымақтаса отырып, аса маңызды минералдарды, оның ішінде сирек кездесетін жер және сирек металдар кен орындарын геологиялық барлауға басымдық береді.

Қазақстан лицензиялау және рұқсат беру рәсімдерін оңтайландыруға, геологиялық зерттеулерді қамтуды 1,5-тен 2,2 млн шаршы шақырымға дейін кеңейтуге, сондай-ақ геологиялық барлауға инвестиция салатын компанияларға кен орындарын игеруге басым құқықтар беруге ерекше назар аудара отырып, жеке сектор үшін инвестициялық ахуалды жақсарту үшін реформалар жүргізуде.

¹² Өндіріс әдісі бойынша ЖІӨ (2024 жылғы қаңтар-желтоқсан (алдын ала деректер бойынша))

¹³ qaztrade.org.kz

¹⁴ Сирек металдар және СЖМ бойынша 2024-2028 жылдарға арналған Кешенді жоспар

3.2

МИНЕРАЛДЫ ӘЛЕУЕТ: ҚОРЛАР СТАНДАРТТАРЫ, ГЕОЛОГИЯЛЫҚ БАРЛАУ ЖӘНЕ КЕЛІСІМШАРТТАР

Орталық Азияда Қазақстан өзінің елеулі қорларының, жетілдіріліп жатқан нормативтік-құқықтық базасы мен мемлекеттік бастамаларының арқасында аса маңызды минералдар секторына инвестициялар тарту үшін ерекше қолайлы жағдайға ие.

Ел өзінің қолайлы инвестициялық климатымен және халықаралық салалық ойыншылардың көбеюімен ерекшеленеді. Дегенмен, инвесторлар кейбір факторларды ескеруі керек.

Халықаралық қоғамдастықтың аса маңызды минералдарға деген қызығушылығы артып келе жатқанымен, Қазақстандағы жағдай «гринфилд» жобаларының көптігімен (кәсіпорындарды нөлден бастап құру) және өндірісті дереу іске қосуға дайын «браунфилд» жобаларының шектеулі санымен (жұмыс істеп тұрған кәсіпорындарды қайта құру) сипатталады.

Сондай-ақ, өнеркәсіп және құрылыс министрлігінің есебіне сәйкес көлемі 20 миллиард тоннадан асатын минералды қалдықтар мен қайталама минералды түзілімдерді қайта өңдеуге назар аудару қажет. Бұл материалдар маңызды минералдарды (СЖМ, СМ) алу мүмкіндігі бар маңызды ресурс болып табылады.

Қазақстанның маңызды минералдар саласындағы әлеуетін толық ашу үшін ауқымды инвестициялар қажет. Бұған себеп — ГКЗ және KAZRC жүйелерінің қатар қолданылуы, толықтай зерттелмеген кең аумақтар және техногендік минералдық қалдықтарды өңдеудің қажеттілігі сияқты бірнеше фактор.

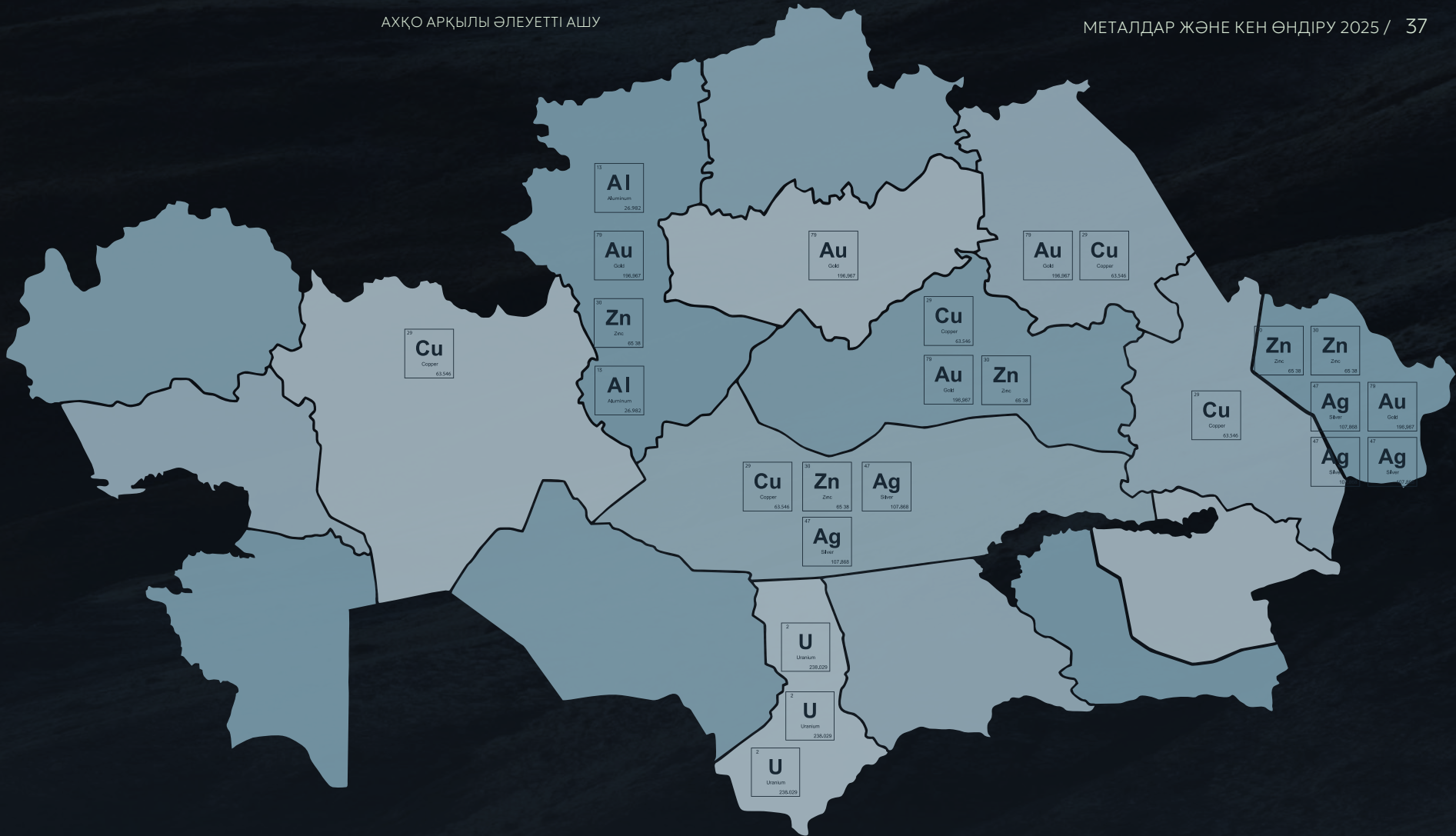

Қазақстанның маңызды минералдар саласындағы әлеуетін толық ашу үшін ауқымды инвестициялар қажет. Бұған себеп — ГКЗ және KAZRC жүйелерінің қатар қолданылуы, толықтай зерттелмеген кең аумақтар және техногендік минералдық қалдықтарды өңдеудің қажеттілігі сияқты бірнеше фактор.

Салалық сарапшылардың пікірінше, Қазақстан аумағының шамамен 35%-ы ғана геологиялық тұрғыдан зерттелген, ал шамамен 65%-ы зерттелмеген күйінде қалып отыр.¹⁵

Қазақстан төмен көміртекті экономикаға жаһандық көшу үшін қажетті негізгі минералдарды қоса алғанда, табиғи ресурстардың елеулі қорларына ие. Ел әлемде мыс қоры бойынша 11-ші, мырыш бойынша 7-ші, боксит (алюминий) бойынша 11-ші және қорғасын бойынша 8-ші орында. Бұдан басқа, Қазақстан литий, никель және сирек жер элементтері сияқты аса маңызды минералдарда Елеулі пайдаланылмаған әлеуетке ие.

6-сурет.
Минералды қорлар картасы – Қазақстанның негізгі кен орындары: мыс, мырыш, күміс, боксит, алтын, уран

Дереккөз: mining-technology.com

ІРІ АЛТЫН КЕНІШТЕРІ	ІРІ МЫС КЕНІШТЕРІ	ІРІ МЫРЫШ КЕНІШТЕРІ	ІРІ КҮМІС КЕНІШТЕРІ	НЕГІЗГІ ЖҰМЫС ІСТЕП ТҰРҒАН БОКСИТ КЕНІШТЕРІ	ІРІ УРАН ӨНДІРЕТІН КЕНІШТЕР
1. «Алтынтау Көкшетау» (438 мың унция), Glencore	1. «Ақтоғай» кеніші (230 мың тонна) — KAZ Minerals	1. «Жәйрем» кеніші (81 мың тонна) — Glencore	1. «Жезқазған» кеніші (8.4 млн. унция) Қазақмыс	1. «Қызылқазан»	1. «Инкай», 1–3 учаскелері (3201 тонна U)
2. «Қызыл» жобасы (345 мың унция), Solidcore Resources	2. «Жезқазған» кеніші (171 мың тонна) — Қазақмыс	2. «Ақжал» кеніші (қорғасын-мырыш) (38 мың тонна) — Chelyabinsk Zinc Plant	2. «Ақтоғай» кеніші (1.2 млн. унция) KAZ Minerals	2. «Торғай бокситі»	2. Қаратау (Budenovskoye 2) (2560 тонна U)
3. «Варвара» кеніші (204 мың унция), Solidcore Resources	3. «Бозшакөл» кеніші (105 мың тонна) — KAZ Minerals	3. «Малеев» кеніші (34 мың тонна) — Glencore	3. «Жәйрем» кеніші (1.1 млн. унция) Glencore		3. Оңтүстік Инкай 4 (1600 тонна U)
4. «Бозшакөл» кеніші (117 thousand ounces), KAZ Minerals	4. «Қазан төңкерісінің 50 жылдығы» кеніші (38 мың тонна) — Russian Copper Co.	4. «Шаймерден» кеніші (27 мың тонна) — Glencore	4. «Малеев» кеніші (0.9 млн. унция) Glencore		
5. «Пустынное» кеніші (103 мың унция), «Алтыналмас» АҚ	5. «Нұрқазған» кеніші (25 мың тонна) — Қазақмыс	5. «Орлов» кеніші (22 мың тонна) — KAZ Minerals	5. «Артемьев» кеніші (0.9 млн. унция) KAZ Minerals		

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ СИРЕК ЖӘНЕ СИРЕК ЖЕР МЕТАЛДАРЫ КЕН ОРЫНДАРЫНЫҢ АҒЫМДАҒЫ ЖАҒДАЙЫ

2024-2028 жылдарға арналған сирек металдар мен СЖМ бойынша Кешенді жоспарға сәйкес, Қазақстан аумағында сирек және сирек жер металдарының 124-ке жуық кен орны анықталды. Келесі кен орындары әрі қарай геологиялық барлау мен игеру үшін ең коммерциялық тартымды мүмкіндіктерді білдіреді:

ВАНАДИЙ:
Құрымсақ,
Баласауқандық

ТИТАН ЖӘНЕ ЦИРКОНИЙ:
Қараөткел,
Обуховская,
Шоқаш, Шпаковка,
Құмкөл,
Сабындыкөл,
Прогнозное,
Горьковское,
Березовское,
Заячья, Дружба,
Ақеспе

ТАНТАЛ ЖӘНЕ НИОБИЙ:
Верхний-Иргиз,
Кварцевое, Калай-
Тапкан, Верхне-
Баймурзинское

ЛИТИЙ:
Юбилейное,
Верхне-
Баймурзинское,
Бакенное,
Белогорское,
Ахметкино,
Медведка

МОЛИБДЕН ЖӘНЕ ВОЛЬФРАМ:
Коктенколь,
Дрожиловское,
Верхнее Кайракты,
Смирновское,
Южный Жаур, Жанет,
Батыстау, Ақшатау,
Қараоба, Байназар

БЕРИЛЛИЙ:
Нұраталды,
Қаражал, Дарат

СЖМ:
Ақбұлақ, Кұндыбай,
Жоғарғы Еспе,
Мойынқұм, Ақдала,
Талайрық, Меловое,
Томақ, Тайбоғар,
Тасмұрын

Сонымен қатар, молибден мен вольфрамның жекелеген кен орындарында, фосфориттерде, ванадийде, титанда және цирконийде, сондай-ақ көмір кен орындарында сирек жер элементтерін ілеспе алу мүмкіндігі бар.

¹⁶ Сирек және жерде сирек кездесетін металдар саласын дамытудың 2024 – 2028 жылдарға арналған кешенді жоспары

7-сурет.

Қазақстанның
СЖМ қорлары

Дереккөз: mining-technology.com

БАТЫС ҚАЗАҚСТАН

Қызылсай
Борсықсай
Меловое
Шилісай
Шпаковка
Томақ
Тайбоғар
Тасмұрын

СОЛТУСТІК ҚАЗАҚСТАН

Красномайское
Лосевское
Кұндыбай
Обуховское
Қараағаш
Ақбұлақ

Горьковское
Богодуховское
Тобольское
Қоскөл
Тілеумбет
Талайрық

ШЫҒЫС ҚАЗАҚСТАН

Жоғарғы Еспе
Аршалы
Юбилейное
Қараөткел

СЖМ ҚОРЛАРЫНЫҢ 70%-Ы МАҢҒЫСТАУ ОБЛЫСЫНДА ОРНАЛАСҚАН

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН

Баласауқандық
Көксай
Құрымсақ
Жабағылы
Қаратау
Ақдала

Мыңқұдық
Солт. Қарамұрын
Қанжуған
Мойынқұм
Ақеспе

ОРТАЛЫҚ ҚАЗАҚСТАН

Күйректікөл
Қаратас 4
Шұбаркөл
Жыланшық

8-сурет.

Активные контракты по критическим минералам, редкоземельным и редким металлам

Дереккөз: mining-technology.com

ҚОСТАНАЙ

Боксит (өндіру, 2;
барлау және өндіру, 3)

СЖЭ (барлау, 2;
барлау және өндіру, 1)

ПАВЛОДАР

Кобальт (барлау
және өндіру, 1)

АБАЙ

Никель (барлау, 1)
Никель, кобальт
(өндіру және
барлау, 1)

МАҢҒЫСТАУ

СЖЭ (өндіру, 1)

АҚТӨБЕ

Мыс, мырыш (өндіру, 3)
Никель, кобальт (өндіру, 2)

ҚЫЗЫЛОРДА

Ванадий (өндіру, 1)

ТҮРКІСТАН

Барит (өндіру, 1)
Ванадий (барлау, 1)

ҰЛЫТАУ

Барит (өндіру, 3)
Марганец (өндіру, 1;
барлау және өндіру, 1)

ЖАМБЫЛ

Барит (өндіру, 2)
СЖМ (барлау, 2)

ҚАРАҒАНДЫ

Барит (өндіру, 1)
Марганец (өндіру 1; барлау 1;
өндіру және барлау 2)
СЖЭ (барлау, 1)

АЛМАТЫ

Қалайы (барлау, 1)
Вольфрам (өндіру, 1)

ҚАЗАҚСТАННЫҢ ҚАТТЫ ПАЙДАЛЫ ҚАЗБАЛАР ТАУ КЕН ӨНДІРУ СЕКТОРЫНДАҒЫ КЕЛІСІМШАРТТЫҚ ҚЫЗМЕТ

Өнеркәсіп және құрылыс министрлігінің мәліметі бойынша, қазіргі уақытта қатты пайдалы қазбаларға (көмірді қоспағанда) 337 келісімшарт бар.

Қазіргі уақытта никель, кобальт, мырыш, ванадий, қалайы, вольфрам және басқаларын қоса алғанда, 10 маңызды минералдар бойынша 30-дан астам қолданыстағы келісімшарттар жасалды. Бұдан басқа, Қостанай, Қарағанды, Маңғыстау және Жамбыл облыстарында орналасқан сирек және сирек жер металдарына (СМ және СЖМ) арнайы бағдарланған 7 қолданыстағы келісімшарт бар.

Негізгі минералдардың аймақтар, келісімшарттардың саны мен түрлері бойынша бөлінуі X-Кестеде келтірілген, қолданыстағы келісімшарттардың маңызды минералдар бойынша географиялық таралуы, СМ және СЖМ 8-суретте көрсетілген.

¹⁷ Қазақстан Республикасы Өнеркәсіп және құрылыс министрлігі

9-сурет.
Маңызды минералдар, сирек жер және сирек металдар бойынша белсенді келісімшарттар

МИНЕРАЛ	НЕГІЗГІ ӨНЕРКӘСІПТІК ҚОЛДАНУ	Өңір (кен орындарының саны)		Келісімшарт түрі (келісімшарттар саны)	Кен орындарының саны	Жер қойнауын пайдаланушылар саны	Ақш үшін стратегиялық маңызды минералдар тізімі	ЕО үшін стратегиялық маңызды шикізат материалдары тізімі
Барит	Көмірсутек өндірісі	Ұлытау (3), Жамбыл (2), Қарағанды (1), Түркістан (1)		Өндіру (7)	7	6	+	
Боксит	Алюминий өндірісі	Қостанай (5)		Өндіру (2), Барлау және өндіру (3)	5	1	+ (Алюминий)	+
Кобальт	Қайта зарядталатын батареялар мен суперқорытпаларда қолданылады	Павлодар (1)		Өндіру және барлау (1)	1	1	+	+
Мыс, мырыш	Электр және электроника, құрылыс, көлік салаларында; металлургияда гальванизацияланған болат өндіру үшін қолданылады	Ақтөбе (3)		Өндіру (3)	3	3	+ (Мырыш)	
Марганец	Болат өндірісі және батареялар	Қарағанды (4), Ұлытау (2)		Өндіру (2), Барлау (1), Өндіру және барлау (3)	6	5	+	+
Никель	Тот баспайтын болат, суперқорытпалар және қайта зарядталатын батареялар өндірісі	Абай (1)		Барлау (1)	1	1	+	+
Никель, кобальт	Тот баспайтын болат, суперқорытпалар және қайта зарядталатын батареялар өндірісі	Абай (1), Ақтөбе (2)		Өндіру және барлау (1), Өндіру (2)	3	2	+	+
СЖЭ	Тұрақты магниттер, катализаторлар, батарея қорытпалары	Қостанай (3), Қарағанды (1), Маңғыстау (1)		Өндіру (1), Барлау (3), Өндіру және барлау (1)	5	5	+	+
СЖМ	Тұрақты магниттер, катализаторлар, батарея қорытпалары	Жамбыл (2)		Барлау (2)	2	2	+	+
Қалайы	Болатты қорғаныш жабындар мен қорытпалар үшін қолданылады	Алматы (1)		Барлау (1)	1	1	+	
Вольфрам	Тозуға төзімді металдар өндірісі	Қарағанды (2), Алматы (1)		Өндіру (3)	3	3	+	+
Вольфрам, молибден	Тозуға төзімді металдар өндірісі	Қарағанды (2)		Барлау (2)	2	2	+	+

Ванадий	Темір және болат үшін қоспалаушы агент	Қызылорда (1), Түркістан (1)		Өндіру (1), Барлау (1)	2	2	+	+
Мыс	Электр және электроника, құрылыс, көлік салалары	Қарағанды (14), Абай (12), Ұлытау (5), Павлодар (4), Шығыс Қазақстан (3), Жамбыл (3), Қостанай (2), Ақтөбе (2), Алматы (1), Маңғыстау (1), Түркістан (1)		Өндіру (15), Барлау (23), Өндіру және барлау (10)	49	37		
Мыс, алтын және ілеспе элементтер	Аралас	Қарағанды (5), Қызылорда (1), Қостанай (1), Ұлытау (1)		Өндіру (7), Өндіру және барлау (1)	8	8		
Қара, түсті, сирек жер металдары, флюорит	Аралас	Жамбыл (2)		Барлау (2)	2	2		
Алтын	Зергерлік бұйымдар, инвестициялар, орталық банктердің резервтері	Абай (20), Ақмола (18), Жамбыл (18), Қарағанды (15), Шығыс Қазақстан (11), Қостанай (8), Ұлытау (6), Алматы (6), Павлодар (5), Түркістан (5), Солтүстік Қазақстан (3), Ақтөбе (3)		Өндіру (30), Барлау (58), Өндіру және барлау (30)	118	100		
Алтын, мыс, полиметалдар	Аралас	Солтүстік Қазақстан (1), Ақмола (1), Түркістан (1)		Барлау (3)	3	2		
Алтын кендері	Алтын өндіру	Қостанай (4), Қарағанды (3), Абай (2), Ақмола (1), Шығыс Қазақстан (1), Павлодар (1), Ұлытау (1)		Барлау (13)	13	11		
Темір-марганец кені	Болат өндірісі	Ақмола (1), Қарағанды (1)		Барлау (2)	2	2		
Темір кені	Болат өндірісі	Қостанай (7), Қарағанды (3), Ұлытау (3), Ақмола (2), Ақтөбе (2), Шығыс Қазақстан (2), Жамбыл (1), Маңғыстау (1)		Өндіру (8), Барлау (8), Өндіру және барлау (5)	21	16		
Молибден	Болат және қорытпалар өндірісі	Қостанай, Ақмола		Өндіру және барлау (2), Өндіру (1)	2	2		
Молибден, вольфрам, мыс/ молибден-мыс	Аралас	Қостанай, Қарағанды		Өндіру және барлау (1), Барлау (1)	2	2		
Түсті металдар/асыл металдар	Аралас	Қарағанды (2), Қостанай (1), Ұлытау (1), Павлодар (1)		Барлау (5)	5	5		
Фосфорит	Тыңайтқыштар өндірісі, өнеркәсіптік химиялық заттар	Жамбыл (1), Ақтөбе (1)		Өндіру (2)	7	2		
Полиметалдар	Аралас	Шығыс Қазақстан (19), Абай (8), Қарағанды (5), Ұлытау (4), Қызылорда (2), Солтүстік Қазақстан (1), Ақтөбе (1), Қостанай (1)		Өндіру (14), Барлау (19), Өндіру және барлау (3)	38	26		
Күміс	Электроника, күн панельдері, батареялар	Алматы (1)		Өндіру және барлау (1)	1	1		

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ КЕН ОРЫНДАРЫН ГЕОЛОГИЯЛЫҚ БАРЛАУ ЖӘНЕ ИГЕРУ БОЙЫНША ЫНТЫМАҚТАСТЫҚ

Халықаралық серіктестіктер

- 2022 жылы Қазақстан мен АҚШ Қазақстанда геологиялық барлауға, тау-кен өндіру технологияларына және қайта өңдеу қуаттарына американдық инвестицияларды ынталандыру үшін аса маңызды минералдар жөніндегі келісімге қол қойды. Қазақстан минералдық ресурстардың қауіпсіздігі жөніндегі әріптестіктің – 14 ел мен ЕО-ның аса маңызды минералдарды жеткізу тізбегіне жауапты инвестициялауға жәрдемдесетін жаһандық бастамасының қатысушысы болып табылады.
- 2022 жылғы қарашада Қазақстан мен ЕО шикізат материалдары, аккумуляторлар және жаңартылатын сутегі саласындағы Стратегиялық ынтымақтастық жөніндегі өзара түсіністік туралы меморандумға қол қойды.¹⁹

Негізгі жобаларды дамыту

Қазақстан Германия, АҚШ, Ұлыбритания, Қытай, Сингапур және басқа да елдердің компанияларымен аса маңызды және сирек металдар бойынша ынтымақтастықты дамытуда. Геологиялық барлау, өндіру, өңдеу және экспортқа баса назар аударылады.

Kaz Critical Minerals

2023 жылы Kaz Critical Minerals Қазақстанда маңызды және сирек жер металдарын барлауға лицензия алған алғашқы американдық компания болды. Оның бас компаниясы, Cove Capital, «Ақбұлақ» сирек жер элементтері бойынша жобаны игеру үшін «Қазгеология» АҚ-мен бірлескен кәсіпорынды қоса алғанда, жергілікті серіктестіктер құрды (бағалау қорлары – 380 000 тонна сирек кездесетін металл оксидтері).

Ivanhoe Mines

Канадалық тау-кен өндіру компаниясы Ivanhoe Mines екі жыл ішінде бастапқы инвестициясы 18,7 миллион канадалық доллар (\$13 миллион) болатын Шу-Сарысу бал бассейнінде геологиялық барлау жұмыстарын бастады. Әлемдегі үшінші ірі шөгінді типті мыс тасығыш бассейні ретінде танылған бассейнде 25 миллион тонна зерттелмеген мыс, сондай-ақ қорғасын, мырыш, күміс, барий және стронций бар деп есептеледі.²⁰

Condor Energies

Энергетикалық ауысуға маманданған канадалық Condor Energies компаниясы Көлқұдықта маңызды минералдарды барлауға (алты жыл мерзімге) екінші лицензия алды. Бұрын көмірсутектерді бұрғылау кезінде литий концентрациясы 130 мг/литрге дейінгі тұзды шөгінділер анықталды, бұл одан әрі барлаудың жоғары әлеуетін көрсетеді.²¹

Қазақстанда Ivanhoe Mines, Condor Energies және Kaz Critical Minerals сияқты жетекші халықаралық тау-кен және энергетикалық компаниялардың болуы елдің ресурстық әлеуетін көрсетіп қана қоймай, Қазақстанның тау-кен секторына инвестициялар үшін тұрақты және тартымды юрисдикция екенін де айқындайды.

АҚШ және ЕО-мен стратегиялық келісімдердің, сондай-ақ минералдық ресурстар қауіпсіздігі жөніндегі әріптестік сияқты жаһандық бастамаларға белсенді қатысудың арқасында Қазақстан тау-кен өнеркәсібіндегі ірі де, шағын да ойыншыларға нақты сигнал береді: бұл өсуге, ынтымақтастыққа және сыни және сирек жер металдары саласында ұзақ мерзімді мүмкіндіктер беруге дайын өңір.

¹⁹ https://www.mining-technology.com/analysis/unlocking-investment-in-critical-minerals-in-kazakhstan/?utm_source=chatgpt.com

²⁰ Ivanhoe Mines launches exploration in Kazakhstan's Chu-Sarysu copper basin

²¹ Condor Energies secures second critical minerals mining licence in Kazakhstan

3.3

ҚАЗАҚСТАННЫҢ
МИНЕРАЛДЫҚ БЕЙІНІ:
ҚОРЛАР, ӨНДІРІС
ЖӘНЕ САУДА (2020–
2024)

10-сурет.

2024 жылы Қазақстанның әлемдік қорлардағы және минералдар өндірудегі үлесі

Дереккөз: Mineral Commodity Summaries ²²

²² Mineral Commodity Summaries 2025

УРАН

Қорлар

Қазақстан **әлемдік қорлардың шамамен 12-15%**-ымен бағаланатын уран ресурстарының әлемдегі ең ірі базаларының біріне ие (Австралиядан кейінгі екінші орын).²³

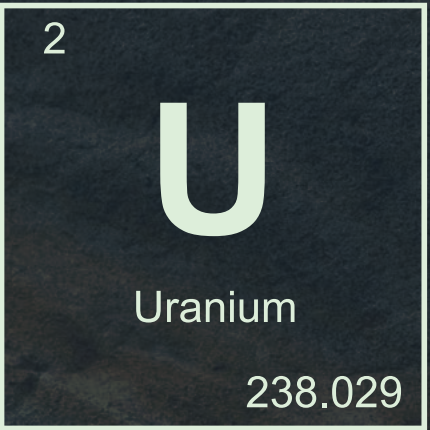
11-сурет.

Әлемдік уран қоры, тонна

Халықаралық бағалаулар бойынша, Қазақстан әлемдік уран қорларының шамамен 14%-ына ие, бұл елде уранды тиімді алуға болатын бай ресурс базасының бар екенін көрсетеді.

²³ Uranium and Nuclear Power in Kazakhstan - World Nuclear Association

Өндіріс

Қазақстан является Қазақстан әлемдегі ең ірі уран өндіруші болып табылады, оның үлесіне әлемдік көлемнің шамамен 40%-ы келеді. Елімізде уранның жылдық өндірісі 2020 жылдан бастап 20%-ға өсіп, 2024 жылы 23,3 мың тоннаға жетті.

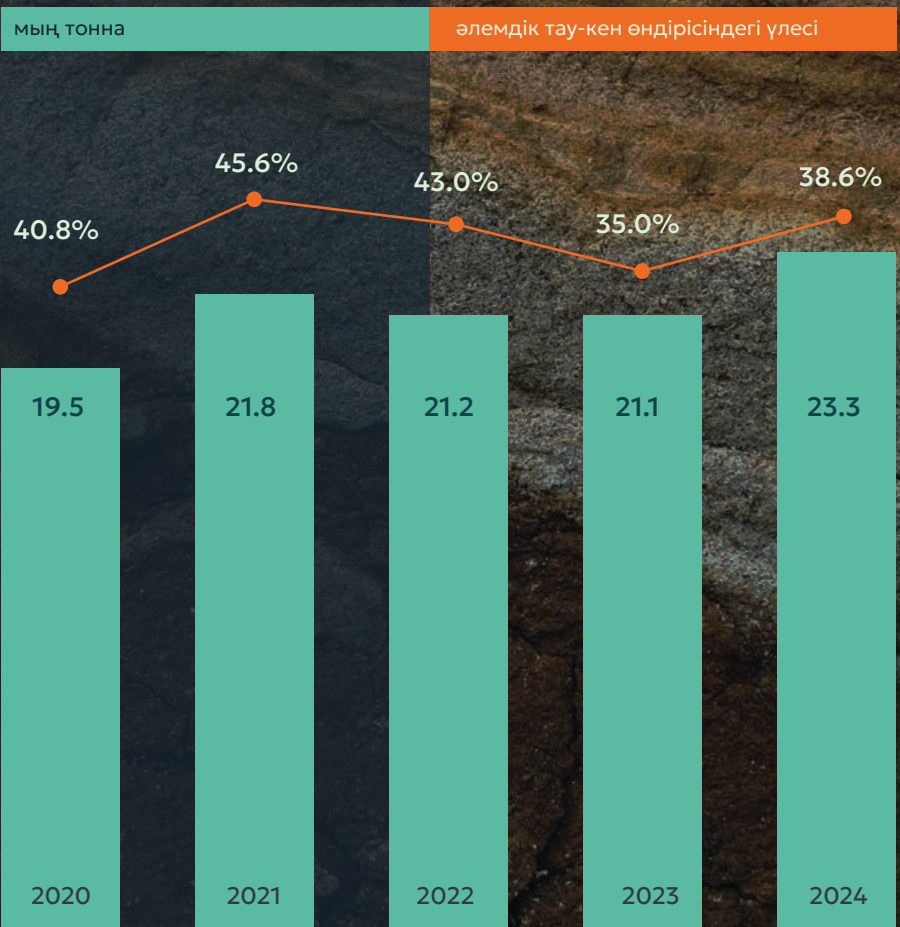
Қазақстандағы уранның жетекші өндірушісі «Қазатомөнеркәсіп» Инкай (1-3 учаскелері), Қаратау (Буденовское-2), орталық Мынкурдук және Оңтүстік Инкай-4 сияқты бірнеше ірі кеніштерді басқарады.²⁴

²⁴ World Uranium Mining Production - World Nuclear Association

12-сурет.

Әлемдік уран өндірісіндегі Қазақстанның үлесі және кеніштердегі өндіріс (2020-2024)

Дереккөз: World Nuclear Association

Экспорт

Қазақстан уранның көп бөлігін бүкіл әлем бойынша конверсиялау және байыту кәсіпорындарына ұзақ мерзімді келісімшарттар бойынша концентрат түрінде экспорттайды. Ел әлемдік өндірістің 40%-дан астамын және жаһандық экспорттың 20%-дан астамын қамтамасыз ете отырып, әлемдік уран нарығында көшбасшы орынға ие. Экспорт көлемі 2020 жылдан бері тұрақты болып келеді. 2024 жылы Қазақстан \$4,6 млрд мөлшерінде кіріс алып, шамамен 28 мың тонна* уран экспорттады. Бұл экспорттың көп бөлігі (шамамен 80%) Ресей мен Қытайға жіберілді.

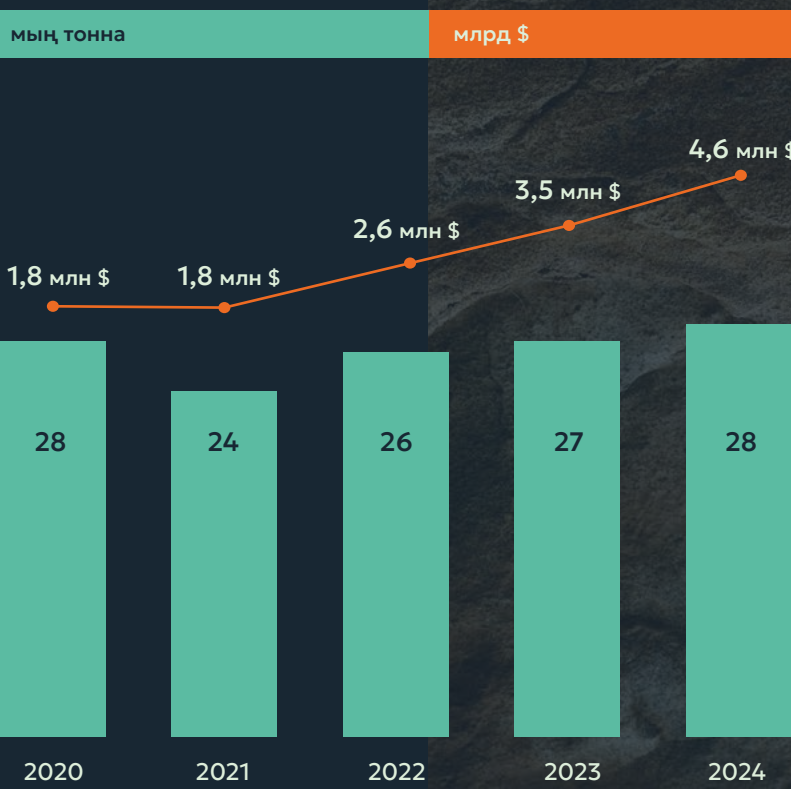
Ескерту: жалпыға қолжетімді деректерде өндіріс пен экспорт көлемі арасындағы алшақтықтың себебі көрсетілмеген. Бұл алшақтық бұрын жинақталған қорларды сатуға байланысты болуы мүмкін.

Әлемдегі жетекші уран экспорттаушыларға Канада (14%), Ресей (14%) және Франция (13%) кіреді.²⁵

²⁵ The Atlas of Economic Complexity

13-сурет.
Қазақстандық уран экспорты (2020-2024)

Дереккөз: Қазақстан Республикасы Ұлттық статистика бюросы. СЭҚ ТН 2844

14-сурет.
Қазақстандық уран импорты, 2024

Басқалар	1,0
Ресей	1,8
Қытай	1,8

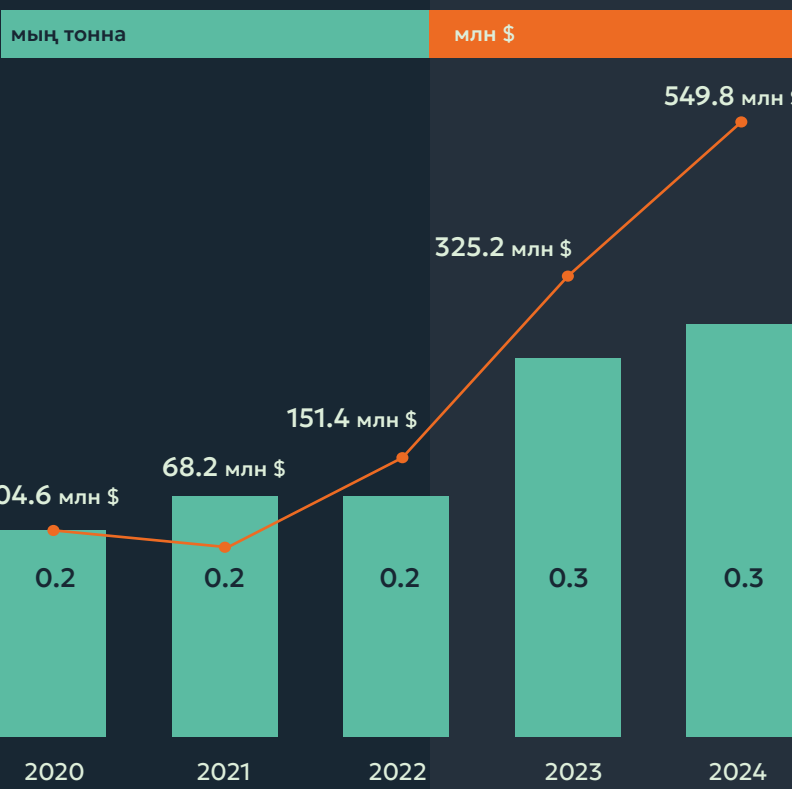

Импорт

Қазақстан уранның нетто-экспорттаушысы болып табылады. 2024 жылы ел \$549,8 миллион соммасын 300 тоннадан астам уран импорттады. Бұл импорттың көп бөлігі Ресей мен Қытайдан келді.

15-сурет.
Қазақстандық уран импорты (2020-2024)

Дереккөз: Қазақстан Республикасы Ұлттық статистика бюросы. СЭҚ ТН 2844

16-сурет.
Қазақстандық уранның белгілі импорттаушылары, 2024

Ресей	478.1
Қытай	64.2
Басқалар	7.5

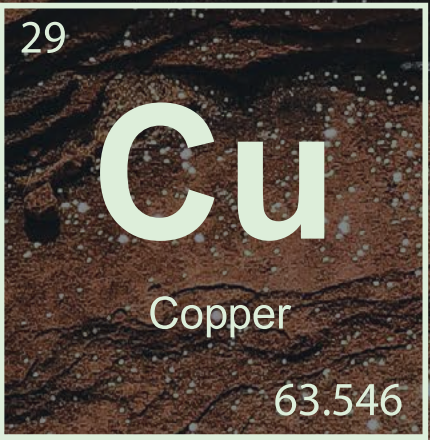
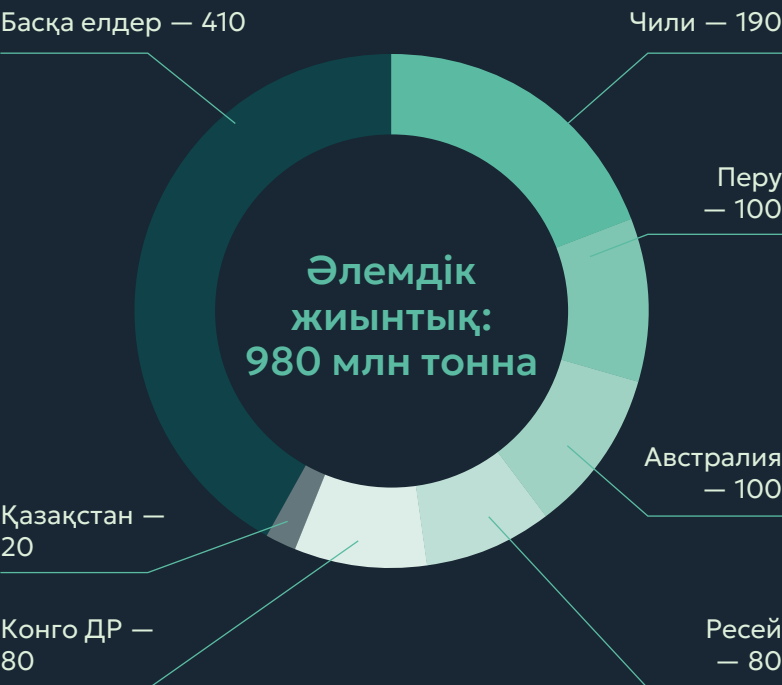

МЫС

Қорлар

Мыс өнімнің күрделілігінің төмен индексіне ие, бірақ мақсатты нарықтың жалпы көлеміне ие болады. Мыстың мұнай шоқына төзімділігі орташа, ал оның экспорттық бағыттың физикалық қашықтығына сезімталдығы орташа. 2023 жылғы жағдай бойынша Қазақстан 20 миллион тонна мыс қоры бойынша әлемде 11-ші орында.²⁶

17-сурет.
Әлемдік мыс қорлары, миллион тонн

Өндіріс

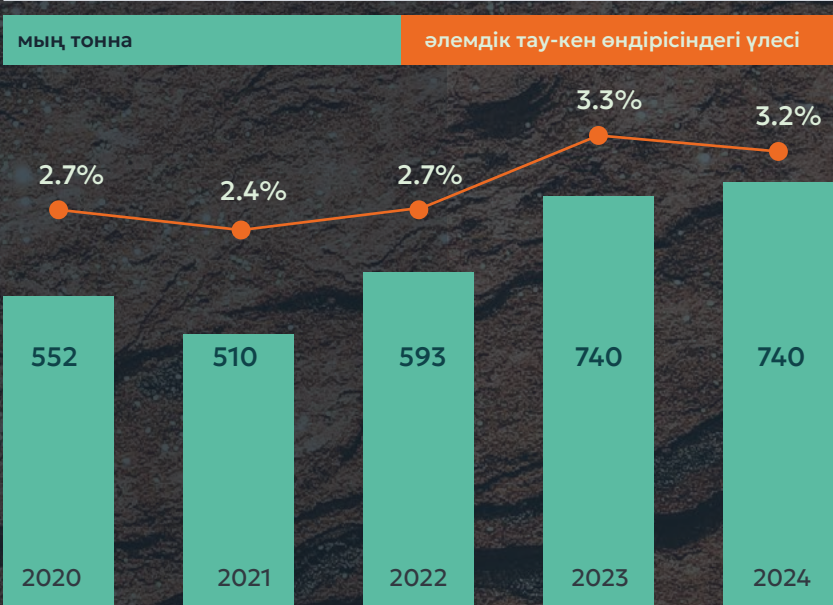
Қазақстанның әлемдік мыс нарығындағы үлесі 3,2%-ды құрайды, бұл елді әлемдегі ең ірі 10 мыс өндірушінің біріне айналдырады. Мыс мұнай соққысына орташа төзімділікке ие және экспорттық бағыттың физикалық қашықтығына орташа сезімтал.

Қазақстанда мыс кенін өндіру 2020 жылдан бастап 30%-дан астамға өсіп, 2024 жылы концентратта шамамен 740 мың тоннаға жетті, бұл мыс өндірудің әлемдік көлемінің шамамен 3,2%-ын құрайды.

18-сурет.

Қазақстанда мыс өндіру және оның әлемдік өндірістері үлесі

Дереккөз: U.S. Geological Survey, Mineral Commodity Summaries

Қазақстандағы мыс кен орындары негізінен елдің орталық және шығыс бөліктерінде, Шығыс Қазақстан, Павлодар және Ұлытау облыстары сияқты негізгі өңірлерде орналасқан. Негізгі қорлар порфирлік кен орындарында шоғырланған, онда мыс көбінесе алтынмен және молибденмен бірге орналасады, бұл оларды экономикалық тұрғыдан ерекше тартымды етеді.

Қазақстан мыстың ірі әлемдік өндірушісі болып табылады және ұлттық өндірістің 80%-дан астамы екі негізгі компанияға тиесілі: «Қазақмыс» және KAZ Minerals. Бұл тігінен біріктірілген компаниялар тау-кен жұмыстарын да, балқыту жұмыстарын да бақылайды. Соңғы жылдары елдегі жыл сайынғы мыс өндірісі 600 000 тоннадан 850 000 тоннаға дейін тұрақты түрде сақталды.

ҚОЛДАНЫСТАҒЫ ЕҢ ІРІ МЫС ЖОБАЛАРЫНА МЫНАЛАР ЖАТАДЫ:

Бозшакөл (Павлодар облысы) – мыс өндіретін ірі карьер.

Ақтоғай (Шығыс Қазақстан облысы) – сульфидті және оксидті мыс өндіру кеніші.

«Қазақмыс» компаниясы басқаратын **Жезқазған және Балқаш кластерлері**.

Өндіріс көлемін қолдау және кеңейту үшін Көксай және Айдарлы сияқты жаңа жобалар әзірленуде.

«Қазақмыс» және KAZ Minerals компаниялары Қазақстандағы ірі мыс кеніштерін, оның ішінде

Жезқазған, Нұрқазған, Ақтоғай, 50 лет Октября және Бозшакөлді пайдалануда (X суретті қараңыз).

Қазақстанда мыс өндіру көлемі жаңа өндірістік қуаттарды салу есебінен өсе береді деп күтілуде. 2024 жылы KAZ Minerals Smelting

China Nonferrous Metal Mining компаниясымен қуаттылығы жылына 300 мың тонна жаңа мыс балқыту зауытын салу туралы келісімге қол қойды, оны пайдалануға беру 2028 жылдың соңына жоспарланған.²⁷

²⁶ mcs2025.pdf - Mineral Commodity Summaries 2025

²⁷ Kazakhstan signs agreement for \$1.5bln copper smelter project

Экспорт

Қазақстан өндірілетін мыстың басым бөлігін, негізінен мыс катод және концентрат түрінде экспорттайды. Негізгі нарықтар – Қытай, Еуропалық Одақ және Түркия. Мыс Қазақстан экспортының жетекші отынсыз баптарының қатарына кіреді және оның сыртқы саудасын әртараптандыру бағдарламасы үшін өте маңызды.

Соңғы бес жылда Қазақстаннан мыс кені экспортының көлемі ауытқып, жылына орта есеппен 400 мың тоннаны құрады. 2024 жылы мыс экспорты (катод және концентрат түрінде) 479 мың тоннаға жетіп, \$4,1 миллиард соммасында табыс әкелді. Бұл 2020 жылмен

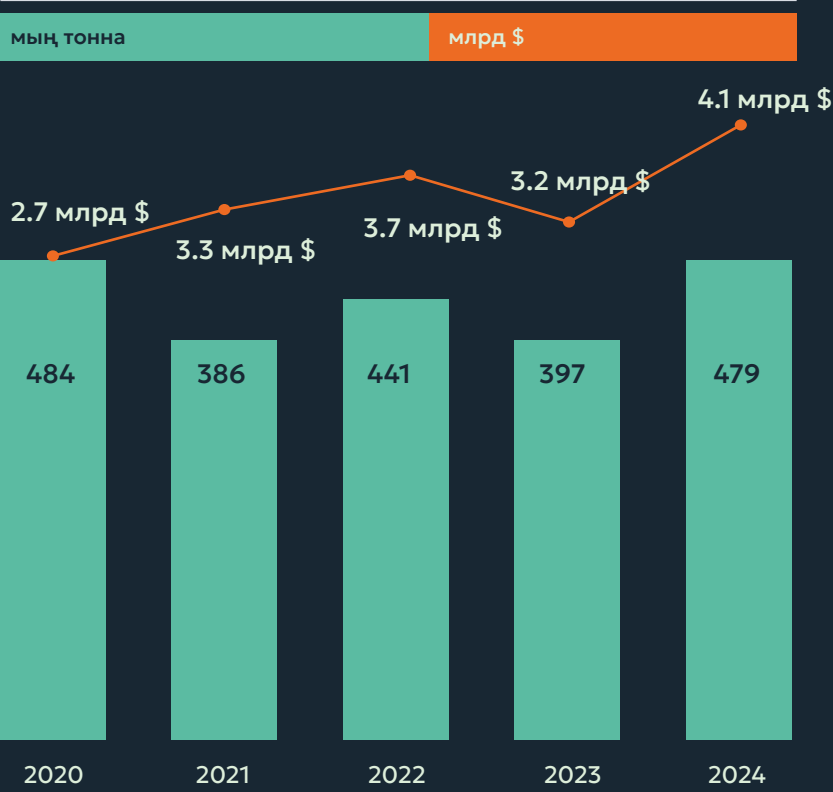
салыстырғанда 50%-ға көп. Мыс импорты бойынша әлемдік көшбасшы болып табылатын Қытай қазақстандық мысты \$2,7 миллиард соммасында сатып алып, негізгі экспорттық бағыт болып қала береді. Екінші орында – импорт көлемі \$1,4 миллиард соммасын құрайтын Түркия.

Қазақстан 2023 жылы әлемдік мыс экспортының жалпы көлемінің 4% үлесімен әлемдегі ең ірі мыс экспорттаушылардың бестігіне кіреді.²⁸

²⁸ The Atlas of Economic Complexity

19-сурет. Қазақстандық мыс экспорты (2020-2024)

Дереккөз: Қазақстан Республикасы Ұлттық статистика бюросы. СЭҚ ТН 7403

20-сурет. Қазақстандық мыстың белгілі импорттаушылары, 2024

Қытай	2,7
Түркия	1,4
Басқалар	0,1

Импорт

Қазақстан мыстың нетто-экспорттаушысы болып табылады, ал жылдық импорт көлемі минималды. 2024 жылы мыс импорты 465 тоннаны құрады, оның құны шамамен 3,8 миллион АҚШ доллары болды. Бұл импорттың барлық көлемі Ресейден жеткізілді.

Рисунок 21. Қазақстандық мыс импорты (2020-2024)

Дереккөз: Қазақстан Республикасы Ұлттық статистика бюросы. СЭҚ ТН 7403

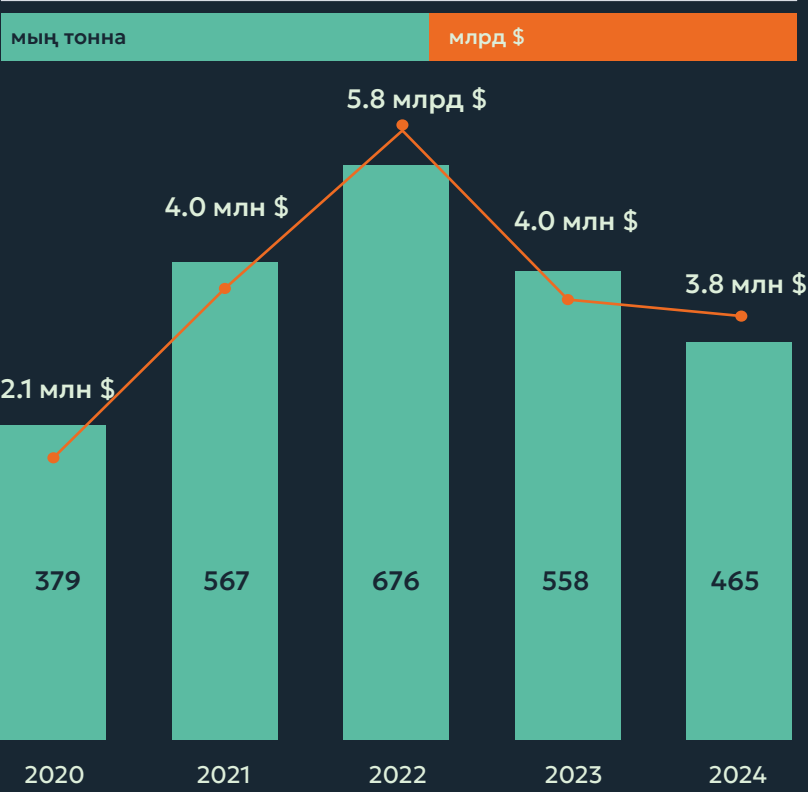

Рисунок 22. Қазақстандық мыстың белгілі импорттаушылары, 2024

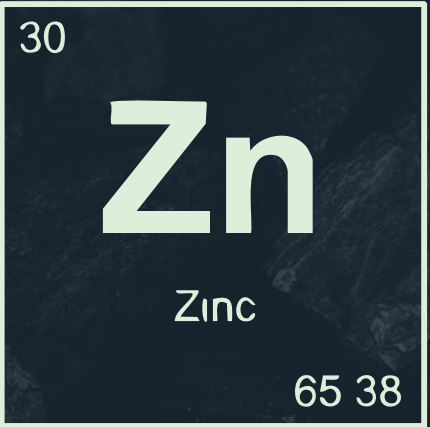
Ресей	3.7
Басқалар	0.1

МЫРЫШ

Қорлар

2024 жылы Қазақстан мырыш қоры көлемі бойынша әлемде **9-шы орынға** ие болды – шамамен **7,6 миллион** тонна.

металлургия кешендерін пайдаланатын Kazzinc (Glencore еншілес құрылымы) компаниясы болып табылады.

Саланың негізгі ойыншыларының арасында Glencore және KAZ Minerals ерекшеленеді.³⁰

23-сурет.
Әлемдік мырыш қоры, 2024

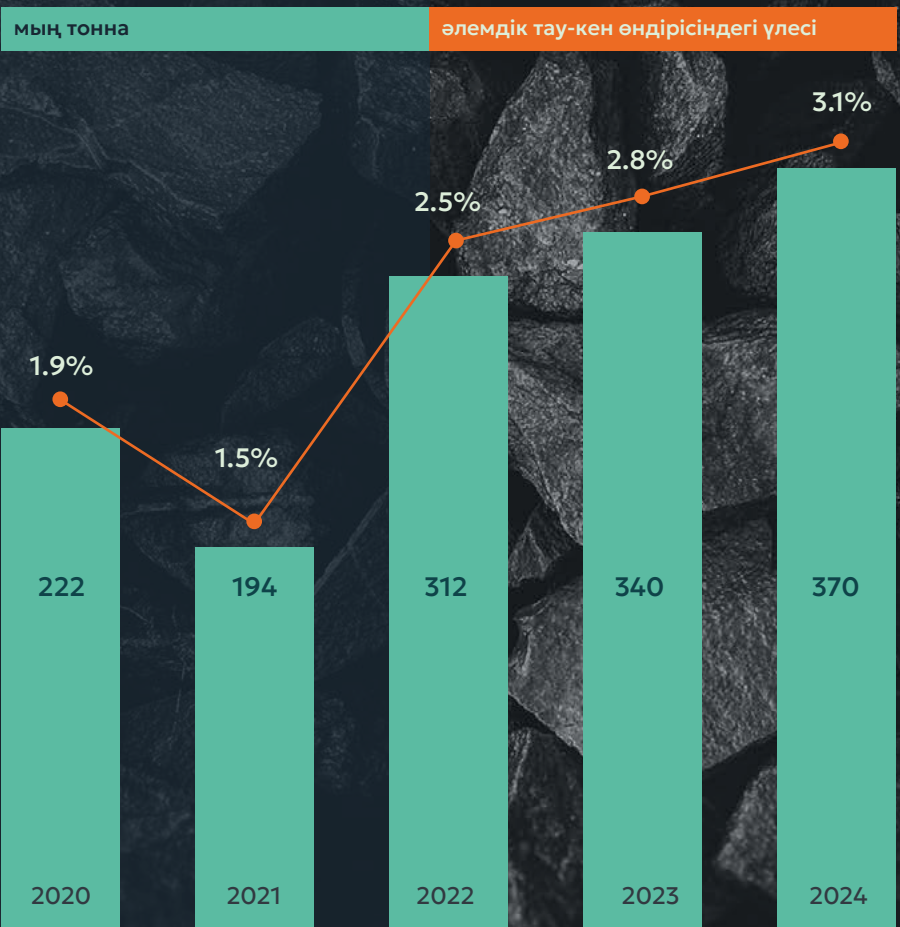

Өндіріс

Қазақстанда мырыш өндіру соңғы бес жылда 60%-дан астамға, 2020 жылы 222 мың тоннадан 2024 жылы концентратта шамамен 370 мың тоннаға дейін айтарлықтай өсуді көрсетті. 2022 жылдан бастап жыл сайынғы көлем тұрақты түрде 300 мың тоннадан асады. Мұндай динамика Қазақстанның әлемдік мырыш өндірісіндегі үлесін өткен жылдың қорытындысы бойынша 3,1%-ға дейін ұлғайтуға мүмкіндік берді.

Ірі кен орындары Ұлытау, Қарағанды және Шығыс Қазақстан облыстарында орналасқан. Өндірістің негізгі драйвері Шығыс Қазақстандағы ірі полиметалл тау-кен

24-сурет.
Қазақстандағы мырыш өндірісі және оның әлемдік өндірістері үлесі (2020-2024)

Дереккөз: U.S. Geological Survey, Mineral Commodity Summaries

²³ USGS – Mineral Commodity Summaries 2025
³⁰ Zinc in Kazakhstan

Экспорт

Мырыш — Қазақстанның түсті металдар сегментіндегі негізгі экспорттық тауарлардың бірі. Ішкі қажеттіліктер қанағаттандырылғаннан кейін (мысалы, мырышталған болат, аккумуляторлар және т.б. өндірісі) елде мырыш пен қорғасын үшін айтарлықтай экспорттық профицит қалыптасады. Қазақстанда өндірілетін мырыштың шамамен 70%-ы сыртқы нарықтарға, негізінен өңірлік нарықтарға жіберіледі.

Соңғы жылдары экспорттық көлемдер төмендеу үрдісін көрсетіп отыр: 2020 жылдан

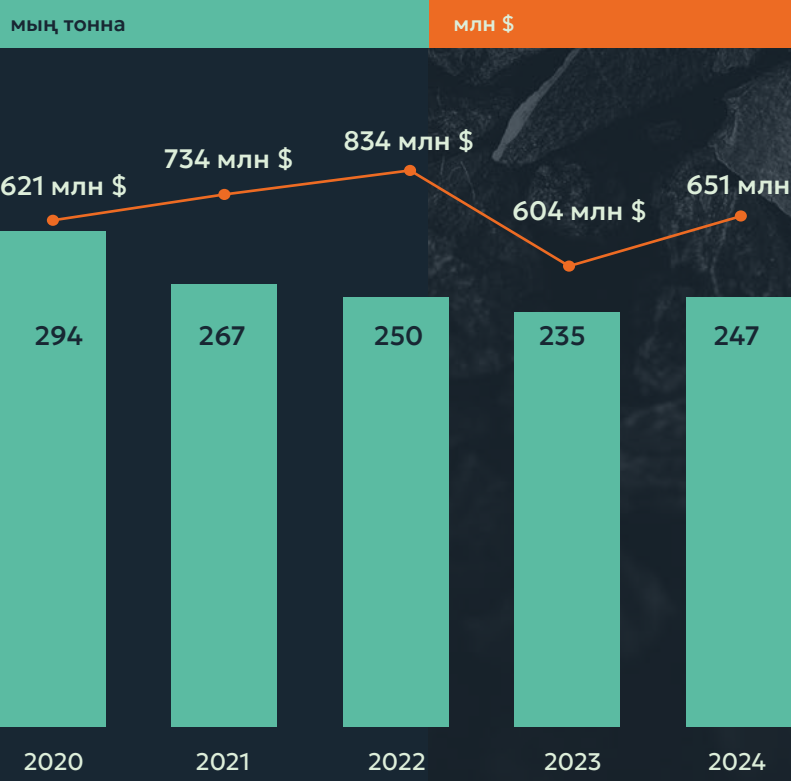
бастап жеткізілімдер 15%-ға қысқарды және 2024 жылдың қорытындысы бойынша 247 мың тонна тазартылған мырышты құрады. Экспорттық кіріс \$651 млн-ға жетті. Экспорттың негізгі бағыттары Қытай (50%), Ресей (35%), Вьетнам (9%) және Түркия (5%) болды, бұл өңірлік нарықтардағы тұрақты шоғырлануды көрсетеді.

Қазақстанның мырыштың әлемдік экспортындағы үлесі 2023 жылы шамамен 6%-ын құрады, бұл елге осы металды жеті ірі экспорттаушының қатарына кіруге мүмкіндік береді.

³¹ The Atlas of Economic Complexity

25-сурет. Қазақстанның мырыш кенінің экспорты (2020-2024)

Дереккөз: Қазақстан Республикасы Ұлттық статистика бюросы. СЭҚ ТН 7901

26-сурет. Қазақстанның негізгі мырыш импорттаушы елдері, 2024

Қытай	327
Ресей	227
Вьетнам	60
Түркия	33

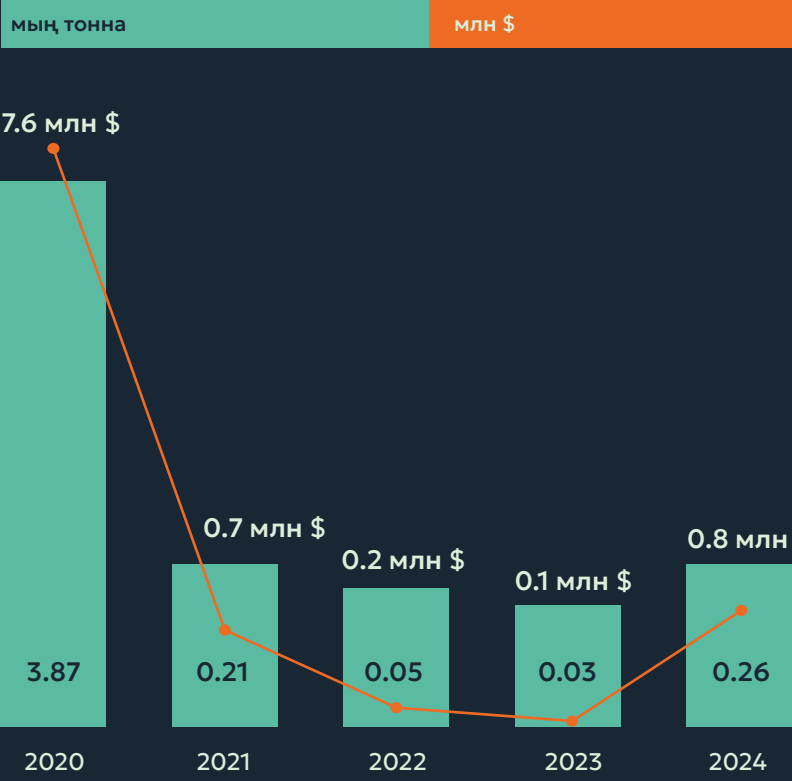

Импорт

Қазақстан мырыштың нетто-экспорттаушысы болып табылады, ал жылдық импорт көлемі елеусіз қалады. 2024 жылы елге жалпы құны шамамен 0,8 млн АҚШ долларын құрайтын 255 тонна ғана мырыш әкелінді. Бұл ретте жеткізілімнің 90%-ы Ресейге, ал қалған 10%-ы Қытайға тиесілі болды.

27-сурет. Қазақстанның мырыш кенінің импорты (2020-2024)

Дереккөз: Қазақстан Республикасы Ұлттық статистика бюросы. СЭҚ ТН 7901

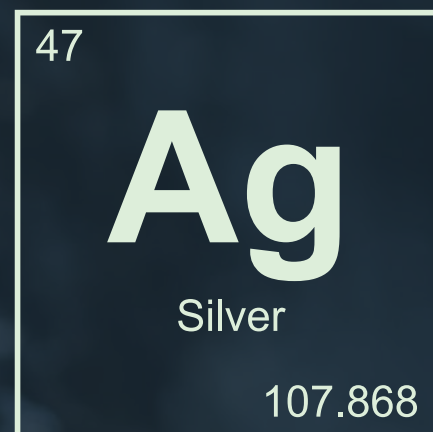

28-сурет. Қазақстанға мырыш экспорттаушы елдер, 2024

Ресей	0.7
Қытай	0.1

КҮМІС

Өндіріс

Қаралып отырған кезеңде Қазақстанда күміс өндіру екі еседен астам өсті – 2020 жылғы 435 тоннадан 2024 жылы шамамен 1 000 тоннаға дейін. Әлемдік өндірістегі елдің үлесі де өсіп, 2024 жылы 4%-ға жетті.

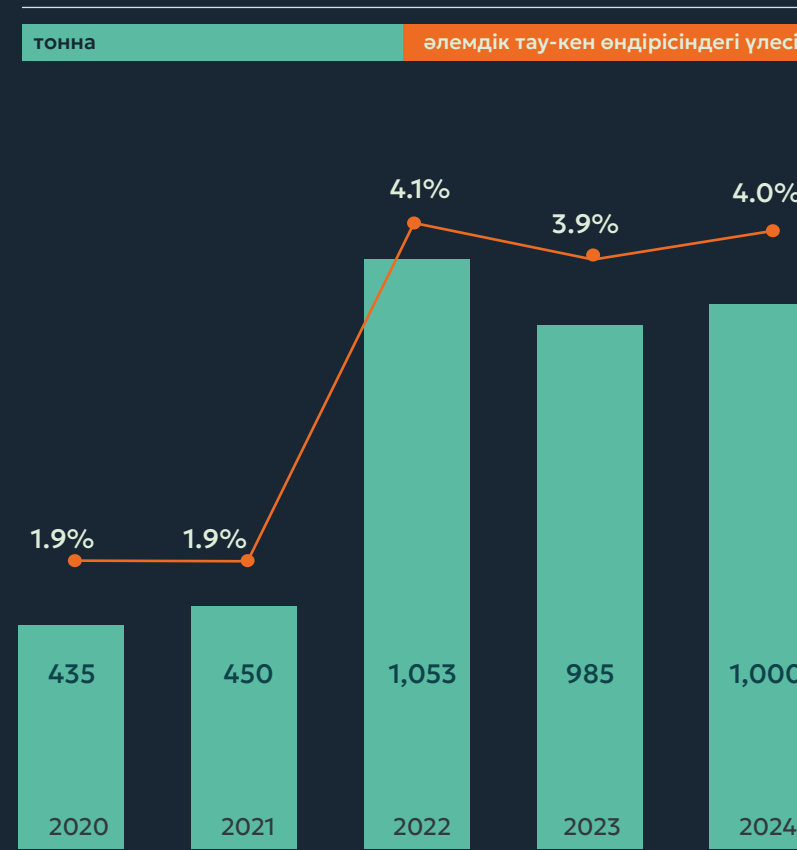
Күмістің негізгі кен орындары көбіне Ұлытау және Шығыс Қазақстан облыстарында шоғырланған, Абай мен Павлодар облыстарының да үлесі маңызды деңгейде. Саланың жетекші компаниялары — Kazakhmys, KAZ Minerals және Glencore, олар Жезқазған, Ақтоғай, Жәйрем, Малеев және Артемьев сияқты ең ірі күміс кеніштерін игереді.³²

³² The five largest silver mines in Kazakhstan

29-сурет.

Қазақстанның күміс кенін өндіруі және әлемдік үлесі (2020–2024)

Дереккөз: U.S. Geological Survey, Mineral Commodity Summaries

Экспорт

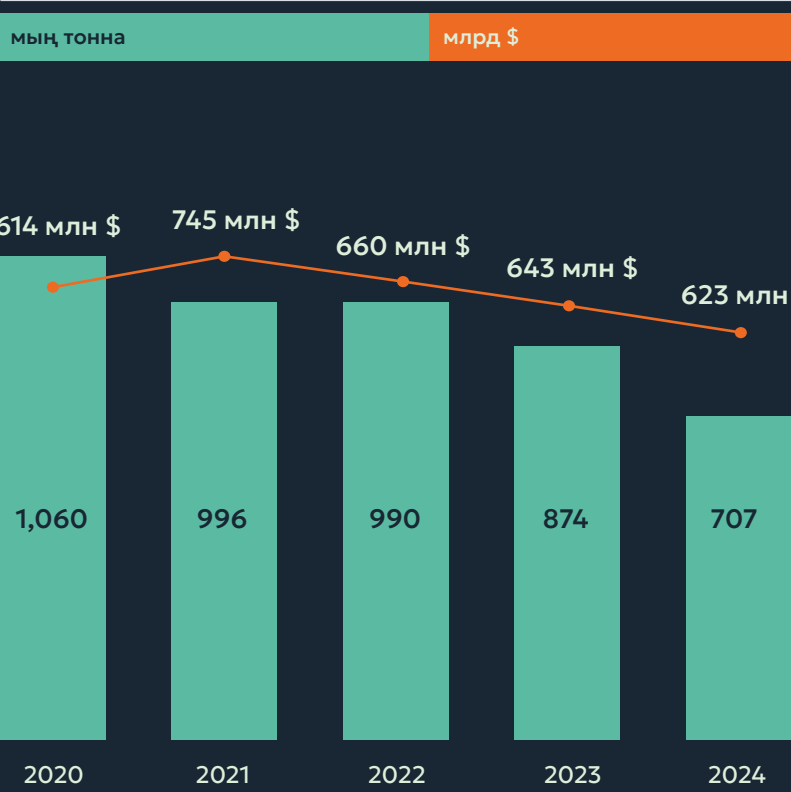
Соңғы жылдары Қазақстаннан күміс экспорты төмендеу үрдісін көрсетіп отыр: 2020 жылдан бастап жеткізу көлемі шамамен 30%-ға қысқарды. 2024 жылы ел 707 тонна күміс экспорттап, 623 миллион доллар экспорттық кіріс әкелді. Көлемнің 70%-дан астамы АҚШ пен Ұлыбританиядан, одан кейін Швейцария (10%), Біріккен Араб Әмірліктері (9%) және Үндістан (7%) болды. Мұндай жеткізу құрылымы Қазақстанның батыс нарықтарына жоғары тәуелділігін көрсетеді.

Қазақстанның күмістің әлемдік экспортындағы үлесі 2023 жылы салыстырмалы түрде қарапайым болып қалды – 2,6%, бұл елге ірі әлемдік экспорттаушылар арасында 14-ші орынды қамтамасыз етті.³³

³³ The Atlas of Economic Complexity

30-сурет. Қазақстанның күміс экспорты (2020-2024)

Дереккөз: Қазақстан Республикасы Ұлттық статистика бюросы. СЭҚ ТН 7106

31-сурет. Қазақстанның негізгі импорттаушы елдері, 2024

АҚШ	240
Ұлыбритания	210
Швейцария	61
БАӘ	55
Үндістан	44
Басқалар	14

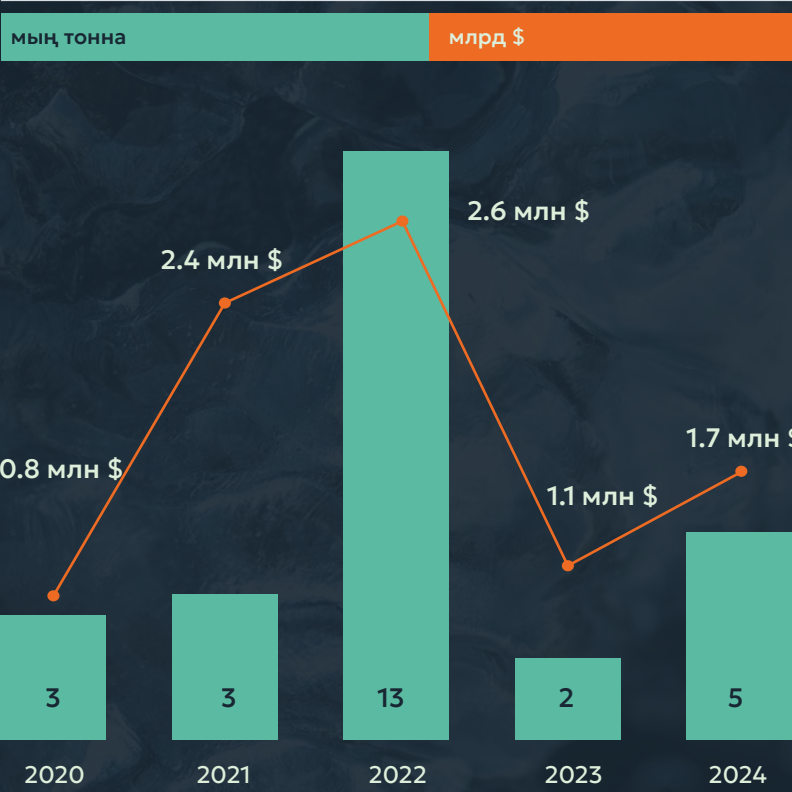

Импорт

Қазақстан күмістің нетто-экспорттаушысы болып табылады, бұл ретте импорттың жыл сайынғы көлемі ең аз болып қалады. 2024 жылы елге 1,7 миллион долларға 5 тоннаға жуық күміс әкелінді, жеткізілімдердің негізгі бөлігі Италияға келді.

32-сурет. Қазақстанның күміс импорты (2020-2024)

Дереккөз: Қазақстан Республикасы Ұлттық статистика бюросы. СЭҚ ТН 7106

33-сурет. Қазақстанға күміс экспорттаушы елдер, 2024

Италия	1.5
Басқалар	0.2

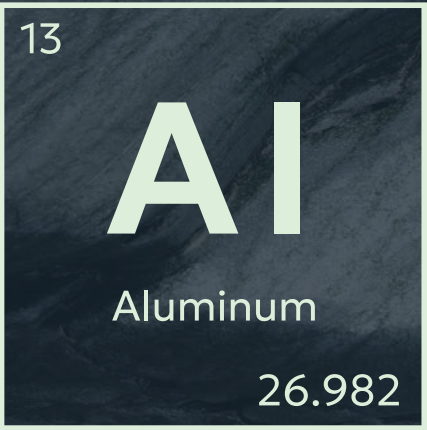

АЛЮМИНИЙ

Қорлар

2024 жылы Қазақстанның боксит қоры шамамен 280 мың тонна деп бағаланады, бұл елді әлемде 10-шы орынға қояды. Бұл көрсеткіш әлемдік барланған жалпы қордың (29 миллион тонна) 1%-ға жуығын құрайды.

34-сурет.
2024 жылғы әлемдік боксит кенінің қоры, млн тоннамен

Өндіріс

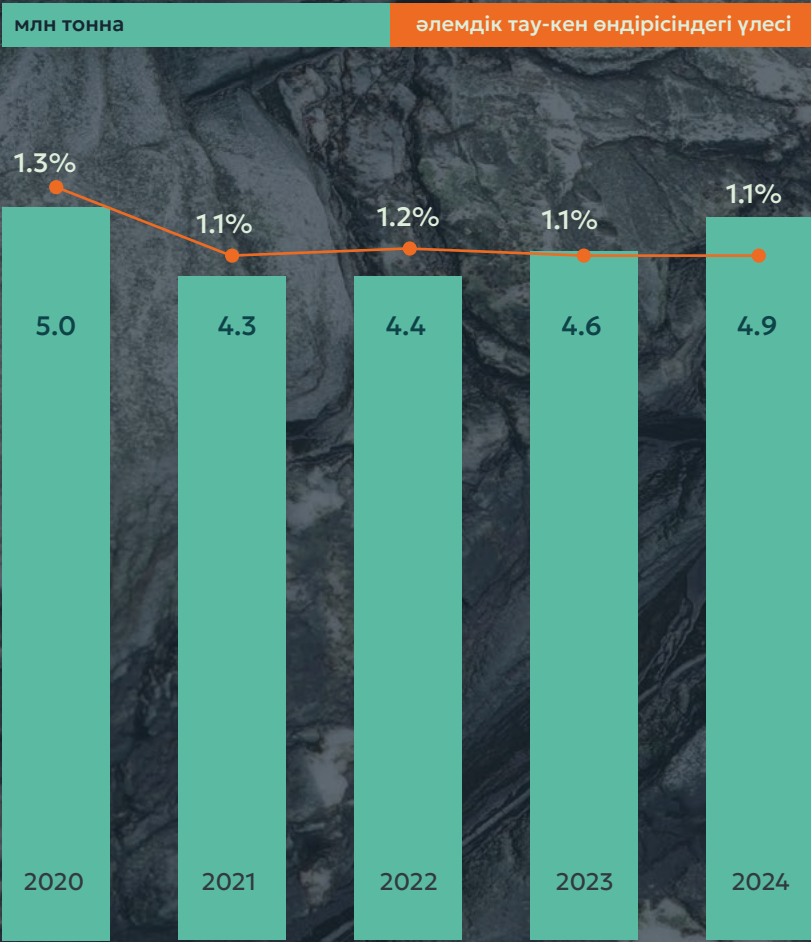
Қазақстанның әлемдік алюминий нарығындағы үлесі 1%-дан төмен болып қалады. Металл боксит кенінен өндіріледі.

Қазақстанда бокситтерді өндіру соңғы бес жылда ауытқып, 2024 жылдың қорытындысы бойынша шамамен 4,9 млн тоннаны құрады, бұл әлі де 2020 жылғы деңгейден аспайды. Әлемдік ауқымда Қазақстанға боксит кенін өндірудің 1,1%-ы тура келді.

Ірі боксит кен орындары Қостанай облысында орналасқан, ал негізгі алюминий өндірісі Павлодарда шоғырланған. Мұнда елдегі ең ірі алюминий шығаратын зауыт жұмыс істейді, ол арзан электр энергиясына қол жеткізудің артықшылығын пайдаланады – металл алу процесінің негізгі факторы.

35-сурет
Қазақстанның боксит кенін өндіруі және әлемдік үлесі (2020–2024)

Дереккөз: U.S. Geological Survey, Mineral Commodity Summaries

Экспорт

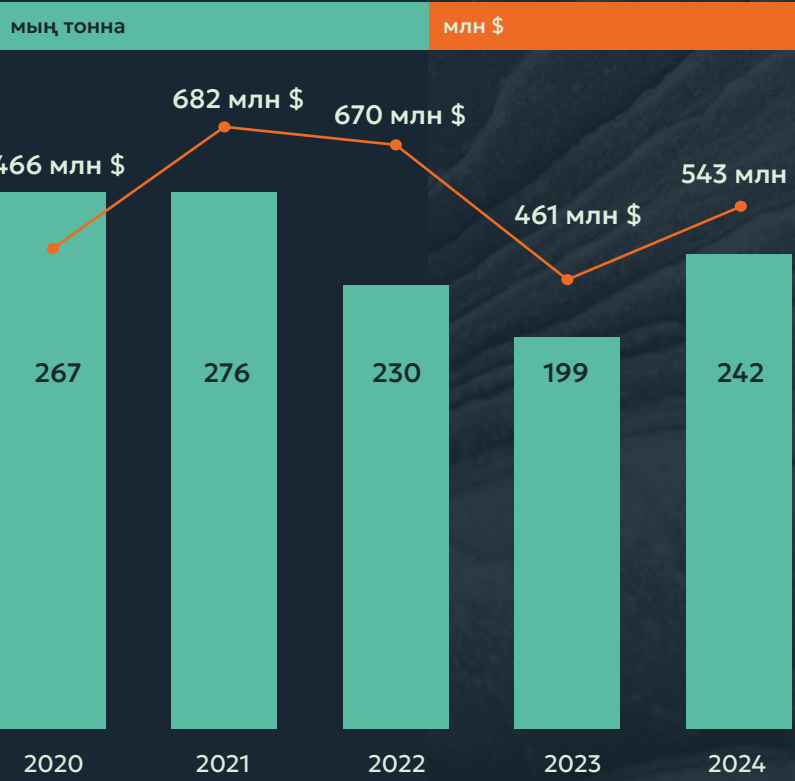
Қазақстан алюминий экспортының орташа жылдық көлемін шамамен 240 мың тонна деңгейінде қолдайды. 2024 жылы ел 242 мың тонна бастапқы алюминийді (өңделмеген, HS 7601) экспорттады, бұл \$543 млн экспорттық кіріс әкелді – 2021-2022 жылдармен салыстырғанда 20%-ға аз. 2024 жылғы экспорттың негізгі бағыттарына Әзірбайжан (25%), Польша (17%), Қытай (13%), Италия (13%) және Болгария (8%) кірді, бұл нарықтың әртараптандырылған, бірақ серпінді өзгеретін құрылымын көрсетеді.

Алюминийдің әлемдік экспортында Қазақстан 2023 жылы жаһандық үлестің шамамен 4%-ын қамтамасыз етіп, 6-шы орынды иеленді.³⁴

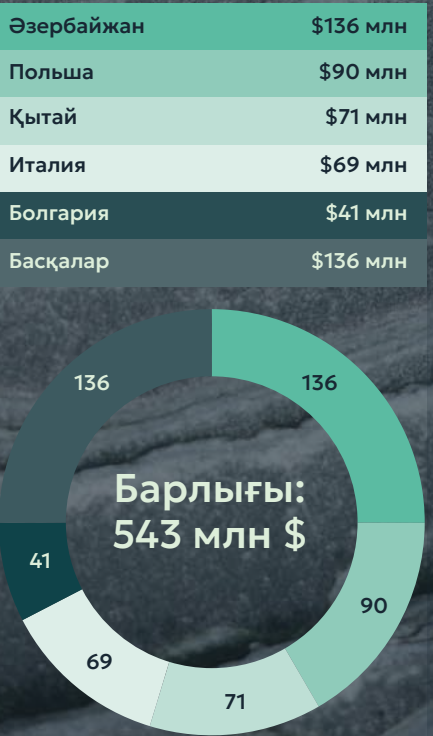
³⁴ The Atlas of Economic Complexity

36-сурет. Қазақстанның алюминий экспорты (2020-2024)

Дереккөз: Қазақстан Республикасы Ұлттық статистика бюросы. СЭҚ ТН 7601

37-сурет. Қазақстанның алюминий импорттаушы үздік елдері, 2024

Импорт

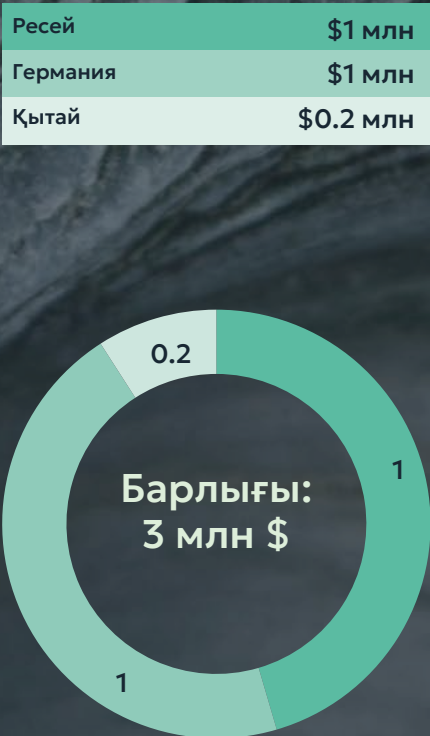
Қазақстан алюминийдің нетто-экспорттаушысы болып табылады, бұл ретте импорттың жыл сайынғы көлемі шектеулі болып қалады. 2024 жылы елге шамамен \$ 3 млн сомаға 819 тонна алюминий әкелінді. Негізгі жеткізуші елдер Ресей, Германия және Қытай болды.

38-сурет. Қазақстанның алюминий импорты (2020-2024)

Дереккөз: Қазақстан Республикасы Ұлттық статистика бюросы. СЭҚ ТН 7601

39-сурет. Қазақстанға алюминий экспорттаушы елдер, 2024

АЛТЫН

Қорлар

Қазақстан алтын қоры бойынша әлемде 14-ші орында.

Елде 300-ге жуық белгілі кен орындары бар және соңғы онжылдықта өндіріс жаңа жобаларды жүзеге асырудың арқасында екі еседен астам өсті. Алтынға бай негізгі аймақтарға мыналар жатады:

- **Абай облысы** – ұлттық қорлардың 36% (ірі кен орындары: Бақыршық, 326 тонна)
- **Ақмола облысы** – 22% (алып Васильковское кен орны, ~370 тонна)
- **Қарағанды облысы** – 12%
- **Қостанай облысы** – 9%

40-сурет.

Әлемдік алтын қоры, 2024, тоннамен

Өндіріс

Қазақстанда алтын өндіру 2020 жылдан бастап 30%-ға өсіп, 2024 жылы 130 тоннаға жетті. Әлемдік алтын өндірісіндегі ел үлесі 2024 жылдың қорытындысы бойынша 4%-ын құрады. Алтынның жоғары бағалары мен Орталық банктің тұрақты сұранысы аясында игерілмеген кен орындарын одан әрі игеру, олардың көпшілігі геологиялық барлау сатысында, тартымды инвестициялық әлеуетті білдіреді.

Қазақстан Үкіметі «Kazakh Invest» және Tau-Ken Samruk мемлекеттік алтын өндіруші компаниясы сияқты бастамалар арқылы алтын жобаларын дамытуды белсенді қолдайды. Негізгі инвестициялардың бірі Абай ауданында (Қарағанды облысы) құймаларды экспортқа шығару үшін алтын-күміс қорытпасын (доре қорытпасын) өндіретін жаңа зауыт болды, бұл ел ішінде қосылған құнды ұлғайту жөніндегі күш-жігерді көрсетеді. Сондай-ақ, шағын барлау компанияларын тарту бойынша жұмыстар жүргізілуде: лицензиялауды жеңілдететін «Тау-кен және недропайдалану кодексі» қабылданған сәттен бастап 2018 жылдан бастап Алтынды барлауға ондаған лицензиялар берілді. Бұл өте

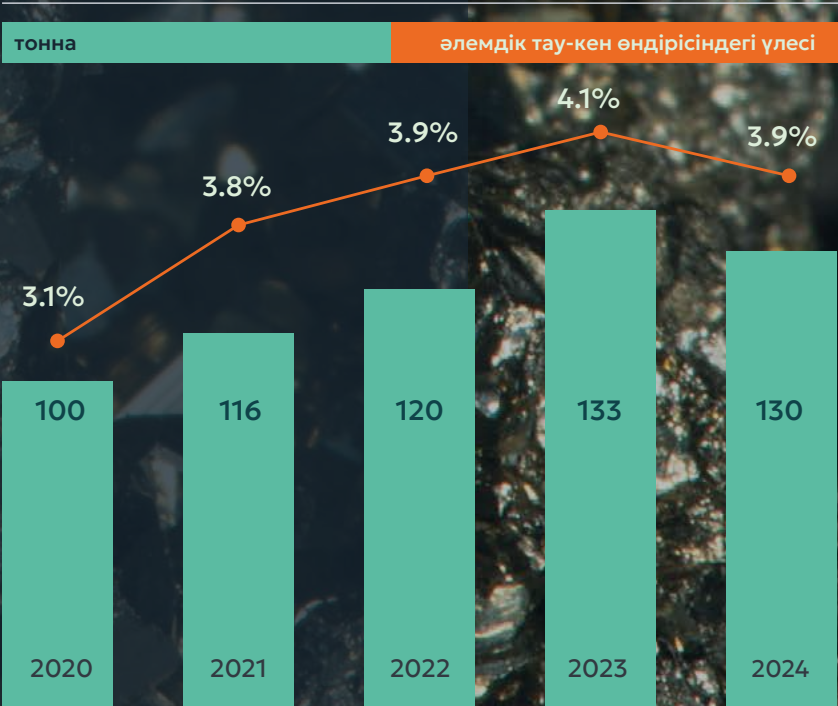
маңызды, өйткені өндіру көлемін ұзақ мерзімді қолдау жаңа кен орындарын ашуды немесе белгілі кен орындарын кеңейтуді талап етеді (көптеген кеңестік кен орындары қазір өндірілген немесе жетілген сатысында).

Саланың негізгі ойыншылары Glencore, Solidcore Resources, KAZ Minerals және Altynalmas болып табылады, олар Алтынтау Көкшетау, Қызыл, Варвара, Бозшакөл және Пустынное қоса алғанда, елдің ірі алтын өндіруші кеніштерін игеруде.³⁷

Қазақстанда Алтынды өңдеумен және тазартумен айналысатын жұмыс істеп тұрған үш алтын өңдеу зауыты жұмыс істейді: Өскемендегі Kazzinc, Балқаштағы Kazakhmys және Астанадағы Tau-Ken Altyn.

41-сурет.

Қазақстанның алтын кенін өндіруі және әлемдік үлесі (2020–2024)

³⁵ USGS – Mineral Commodity Summaries 2025

³⁶ Астана халықаралық қаржы орталығының 2025 жылы жүргізген сарапшылық сұхбатына негізделген

³⁷ Қазақстандағы бес ең ірі алтын кеніші

Экспорт

Алтын негізгі қымбат металл болғандықтан, ол ерекше мәртебеге ие және резервтік металл ретінде экспорттың нақты шарттарымен реттеледі. ҚР Ұлттық Банкі (ҚРҰБ) резервтерді толықтыру үшін тазартылған алтынды сатып алуға басым мемлекеттік құқықты жүзеге асырады. Осы есептің мақсаттары үшін ақшалай алтын (СЭҚ ТН коды 710820) экспорт статистикасынан алынып тасталды.

Орташа алғанда, Қазақстан жыл сайын шамамен 5 тонна Алтын экспорттайды. 2024 жылы экспорт \$ 418 млн сомасына

³⁸ “Бағалы металдар мен асыл тастар туралы” Қазақстан Республикасының Заңы

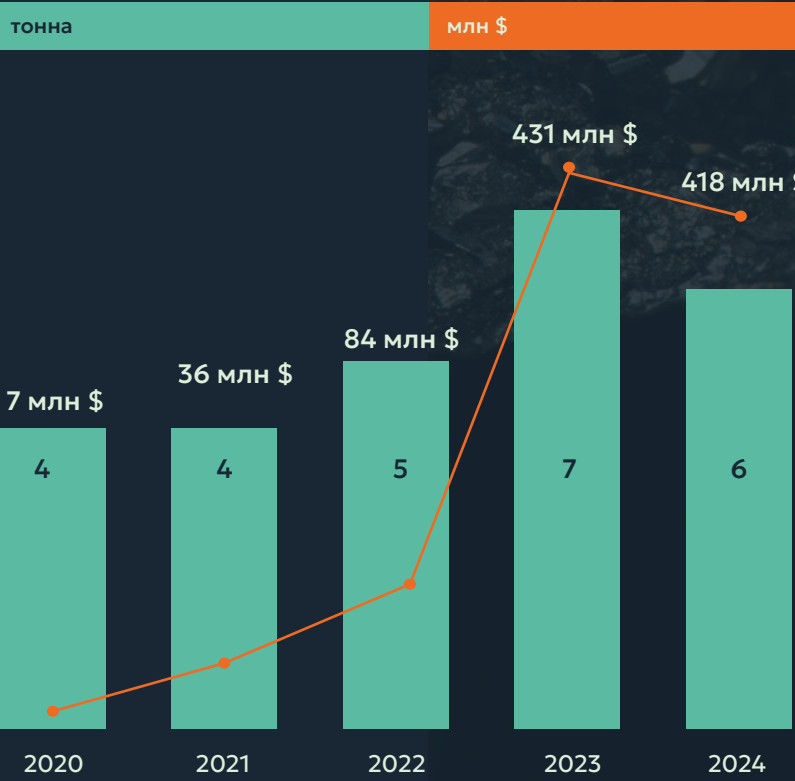
6 тоннаны құрады, ал негізгі жеткізу бағыттары көрші елдер – Қырғызстан мен Ресей болды. Алтын қоры бойынша әлемде 14-ші орынға және 2024 жылы алтын өндіретін сегіз ірі елдің қатарында болғанына қарамастан (USGS деректері бойынша) Қазақстанның алтынның әлемдік экспортындағы үлесі салыстырмалы түрде қарапайым болып қалуда – шамамен 3%.

Әлемдегі ең ірі алтын экспорттаушылар Швейцария (21%), Ұлыбритания (11%), БАӘ (10%) және АҚШ (5%).³⁹

³⁹ The Atlas of Economic Complexity

42-сурет.

Қазақстанның алтын экспорты (2020–2024)

Дереккөз: Қазақстан Республикасы Ұлттық статистика бюросы. СЭҚ ТН кодтары 710811, 710812, 710813

43-сурет.

Қазақстанның негізгі алтын импорттаушы елдері, 2024

Қырғызстан	238
Ресей	178
Others	1

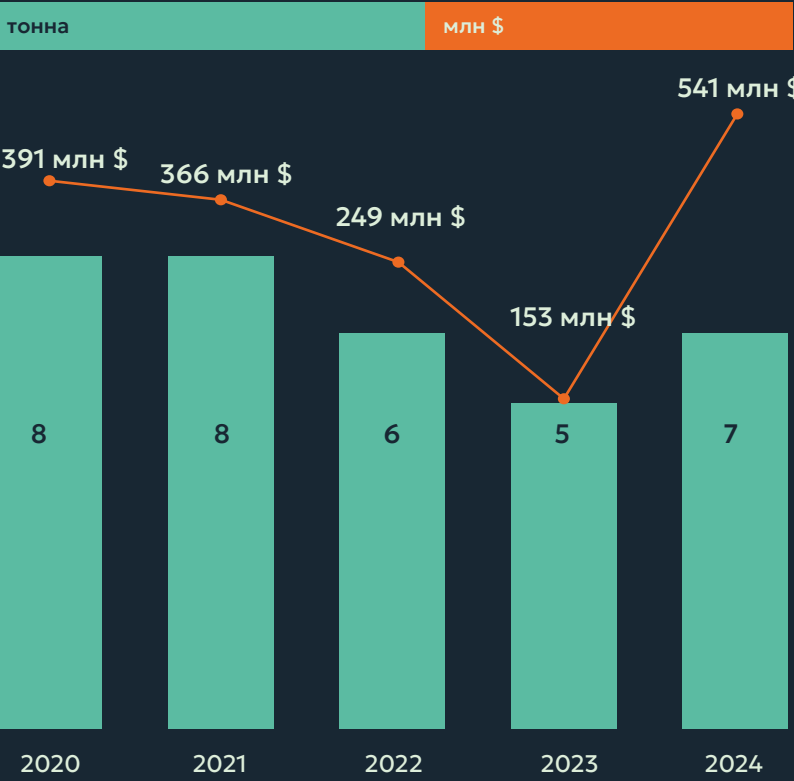

Импорт

Қазақстан алтынның нетто-импорттаушысы болып табылады. 2024 жылы елге \$541 миллион құнды шамамен 7 тонна алтын әкелінді, сонымен бірге жеткізілімдердің негізгі бөлігі Ресейден келді.

44-сурет.

Қазақстанның алтын кенінің импорты (2020–2024)

Дереккөз: Қазақстан Республикасы Ұлттық статистика бюросы. СЭҚ ТН кодтары 710811, 710812, 710813. Ақшалай алтын алынып тасталған

45-сурет.

Қазақстанға алтын кенін экспорттаушы елдер, 2024

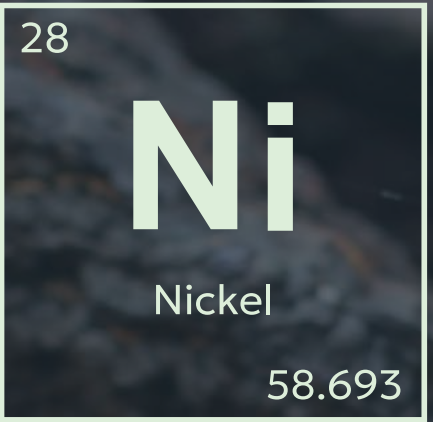
Ресей	541
-------	-----

НИКЕЛЬ

Қорлар

Қазақстандағы никель қоры негізінен Павлодар және Қостанай облыстарында шоғырланған. Бұл қорлардың негізі латерит және сульфидті кендер болып табылады, бұл елдің әлемдік нарықта никельдің болуын кеңейту әлеуетінде шешуші рөл атқарады. Kazakh Invest деректері бойынша Қазақстан шамамен 1,5 млн тоннаға бағаланатын никель қоры бойынша жетекші 20 елдің қатарына кіреді, бұл әлемдік қорлардың шамамен 2%-ын құрайды.

46-сурет.

Әлемдегі никель қоры, 2024, миллион тоннамен

Өндіріс

Қазақстанда никель өндіру тот баспайтын болатқа деген ішкі сұраныспен және елдің аккумуляторлық технологиялар үшін материалдар өндіруге қатысуының артуымен тығыз байланысты. Үкімет өндірістік қуаттылықты кеңейту үшін жаңа тау перспективаларын іздеуді жалғастыруда

Экспорт

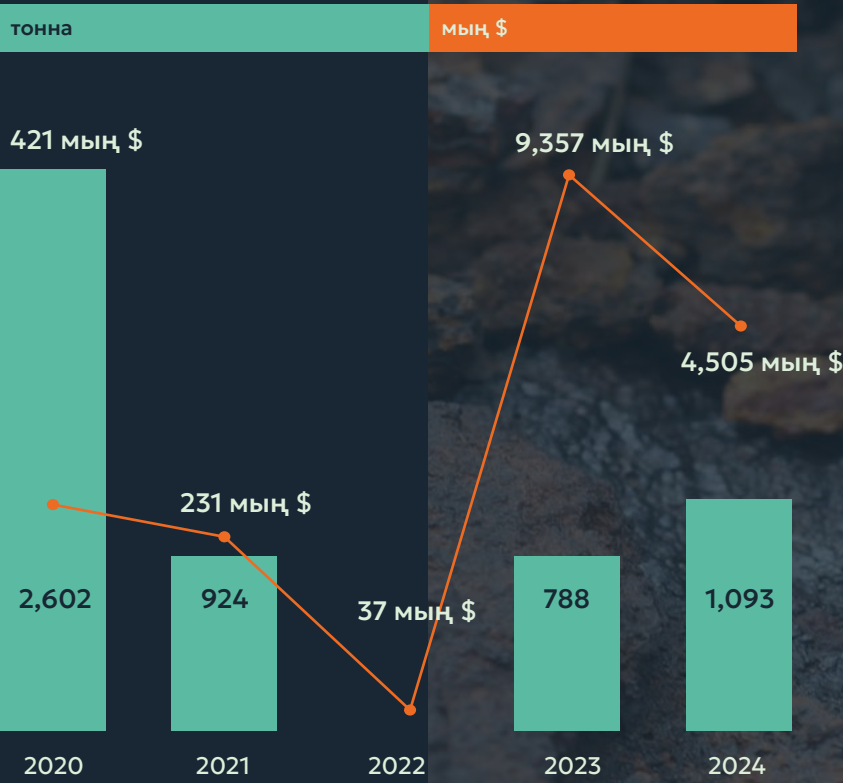
Қазақстаннан никель экспорты айқын-айқын үрдіссіз ауытқуларды көрсетеді. 2024 жылы ел сыртқы нарықтарға \$4,5 млн сомасына 1 мың тонна никель жеткізді. Барлық экспорттық жеткізілімдер Еуропаға жіберілді: Германия – 84%, Литва – 9%, Латвия – 7%. Германия тұрақты түрде Қазақстаннан никель экспортының негізгі бағыты болып қала береді.

Никельдің әлемдік нарығындағы елдің рөлі ең аз болып қала береді – оның үлесі 1-ден аспайды%.⁴⁰

⁴⁰ The Atlas of Economic Complexity

47-сурет. Қазақстанның никель экспорты (2020–2024)

Дереккөз: Қазақстан Республикасы Ұлттық статистика бюросы. СЭҚ ТН кодтары 7502, 2604

48-сурет. Қазақстанның никель импорттаушы үздік елдері, 2024

Германия	3.7
Литва	0.4
Латвия	0.3

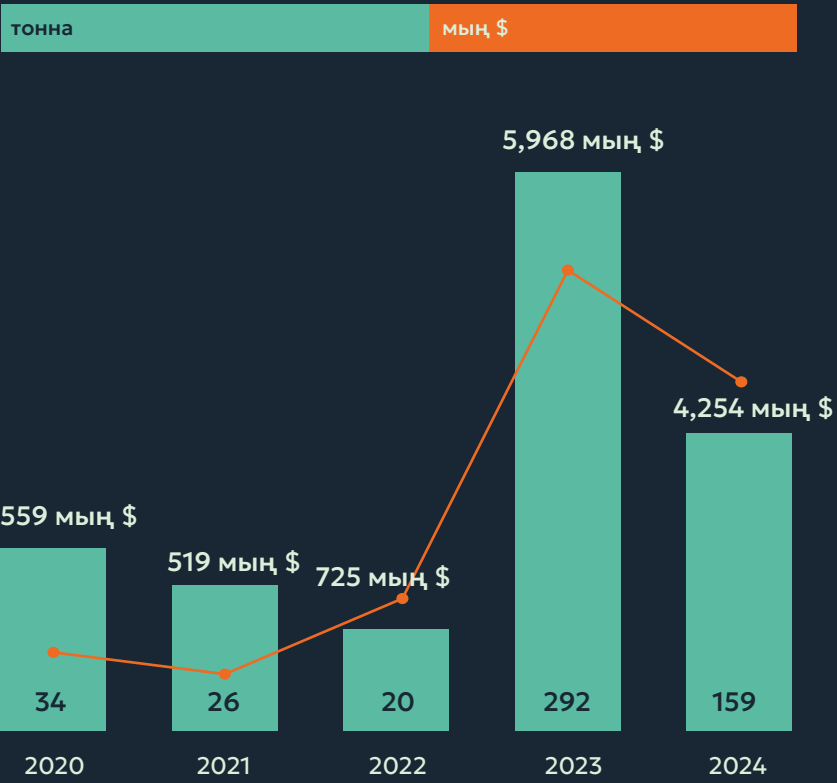

Импорт

Қазақстандағы никель импорты соңғы жылдары ауытқуларды көрсетіп отыр, дегенмен жалпы үрдіс өрлемелі сипатқа ие. Экспорттың тұрақсыздығына байланысты таза сауда көрсеткіштері сәйкес келмейді және нақты бағыт жоқ. 2024 жылы елге \$4,3 миллион сомасына шамамен 159 тонна никель әкелінді.

49-сурет. Қазақстанның никель импорты (2020–2024)

Дереккөз: Қазақстан Республикасы Ұлттық статистика бюросы. СЭҚ ТН кодтары 7502, 2604

50-сурет. Қазақстанға никель экспорттаушы елдер, 2024

Ресей	4.0
Басқалар	0.3

СИРЕК ЖЕР МЕТАЛДАР

Қорлар

Сирек жер металдары Қазақстанның неғұрлым перспективалы, бірақ дамымаған ресурстарының бірін ұсына отырып, жоғары технологиялар мен таза энергетика үшін түйінді мәнге ие. Соңғы уақытқа дейін елімізде Түркістан, Қостанай және Маңғыстау облыстарында сирек жер элементтерінің 15 кен орны анықталды, алайда өндіру минималды болып қалды.

2025 жылдың басында Қазақстан **Қарағанды облысында** сирек жер элементтерінің ірі кен орнын анықтағанын жариялады. Ресми бағалаулар бойынша, Кен орнында шамамен **935 мың тонна сирек кездесетін жер оксидтері** (REO) бар, олардың орташа мөлшері шамамен 700 г/т. болатын шамамен **20 миллион тонна кен** бар.⁴¹

«Жаңа Қазақстан» деп аталатын кен орны әлемдегі сирек кездесетін жер элементтерінің ең ірі ашылымдарының бірі болып саналады. Ағымдағы бағалар геологиялық сертификаттаумен расталған жағдайда, Қазақстан **Қытай** мен **Бразилиядан** кейін сирек жер элементтерінің қоры бойынша әлемде **үшінші орын** алады.⁴²

Бұл жаңалық Қазақстанның маңызды шикізат ресурстарымен жаһандық қамтамасыз етудегі позициясын нығайтады, өйткені сирек жер элементтері қазіргі заманғы технологияларда, оның ішінде электромобильдерде, жел турбиналарында, электроникада және басқа да жоғары технологиялық салаларда таптырмас рөл атқарады.

Өндіріс

Қазіргі уақытта Қазақстан негізінен тәжірибелік жобалар мен өнеркәсіптік қалдықтарды қайта өңдеу шеңберінде сирек кездесетін жер элементтерінің ең аз көлемін ғана өндіреді. Белгілі нысандардың бірі – Степногорск қаласындағы зауыт, онда уран қалдықтарынан және басқа да қайталама көздерден сирек жер элементтерінің концентраттарын алу бойынша эксперименттер жүргізілді. Сирек жер элементтері өндірісінің жалпы көлемі әзірге жылына бірнеше ондаған тонна аралас қосылыстарды құрайды, бұл халықаралық статистикаға енгізу үшін жеткіліксіз – Қазақстан USGS деректері бойынша СЖЭ өндіруші елдер тізімінде әлі жоқ.

Алайда жағдай өзгеруге дайын. Үкімет **«Сирек металдарды және СЖЭ дамытудың 2024-2028 жылдарға арналған кешенді жоспарын»** бекіте отырып, сирек жер металдарын стратегиялық бағыт деп жариялады. Жоспар шеңберінде геологиялық барлауға, ғылыми-зерттеу жұмыстарына және сирек жер элементтерін пилоттық өндіруге шамамен 2,4 млрд теңге (\$

5 млн астам) инвестициялау көзделуде. Мақсаты – шетелдік әріптестердің қатысуымен өндіру мен қайта өңдеуді қамтитын СЖЭ тігінен интеграцияланған саласын құру (Қазақстан Германия, Жапония және Оңтүстік Кореяның компанияларымен және ғылыми институттарымен өзара іс-қимыл жасап жатыр).

Сирек жер элементтері секторы Қазақстанда дамушы болып қалса да, кең тау-кен кешені осындай сын-қатерлерге тап болады. Тіпті Kazakhmys, Kazzinc, KARMET және ERG сияқты ірі ойыншылар да минералды ресурстар өндірумен бетпе-бет келіп отыр, бұл геологиялық барлауға инвестициялардың өсуін ынталандырады. Бұл үрдістер барлау және технологиялық даму арқылы минералдармен ұзақ мерзімді қамтамасыз етуді қамтамасыз етуге бағытталған сирек металдарды дамытудың 2024-2028 жылдарға арналған кешенді жоспары мен СЖЭ сияқты бастамалардың өзектілігін көрсетеді.

СМ ЖӘНЕ СЖЭ ДАМЫТУДЫҢ 2024-2028 ЖЫЛДАРҒА АРНАЛҒАН КЕШЕНДІ ЖОСПАРЫ, ОНЫҢ МАҚСАТЫ – БАРЛАУ ЖӘНЕ ТЕХНОЛОГИЯЛЫҚ ДАМУ АРҚЫЛЫ ҰЗАҚ МЕРЗІМДІ МИНЕРАЛДЫ ШИКІЗАТПЕН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ.

⁴¹ Kazakhstan says it has discovered 20 million ton rare earth metals deposit | Reuters

⁴² Karagandy Geologists Discover Rare Earth Element Deposit - The Astana Times

Экспорт

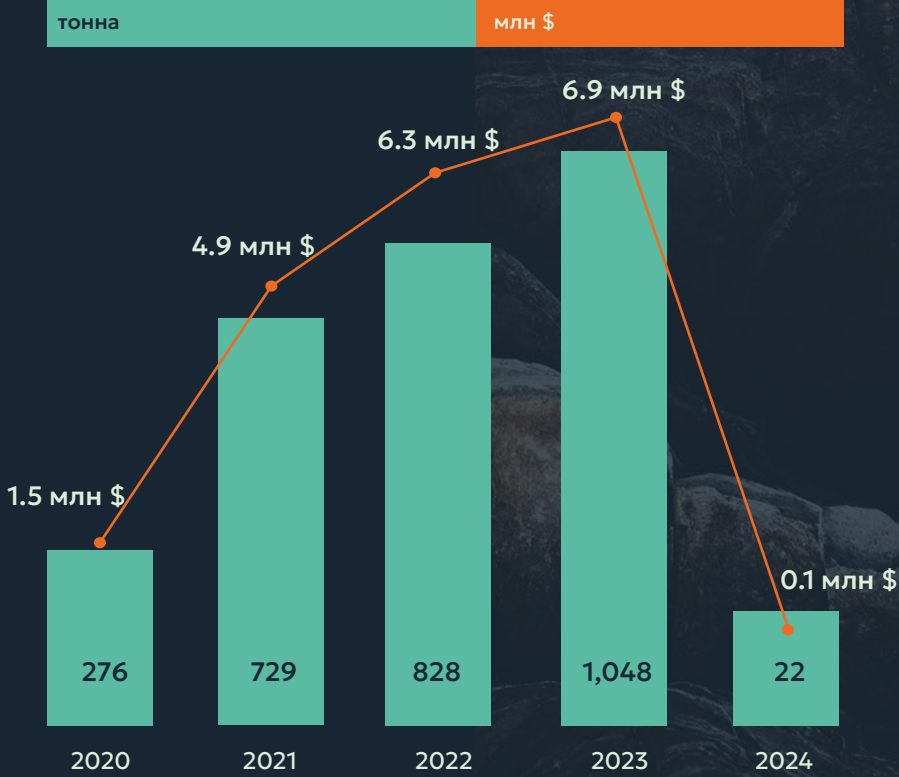
Қазақстаннан сирек кездесетін жер металдарының (СЖМ) экспорты көлемі жағынан да, құны бойынша да шектеулі және тұрақсыз болып қала береді. Ең үлкен көрсеткіш 2023 жылы тіркелді: ел Қытайға \$ 6,9 млн сомасына 1 мың тоннадан астам СЖМ экспорттады. 2024 жылы экспорттық белсенділік төмендеді: Қытайға жеткізілімдер болған жоқ,

ал еуропалық нарықтарға сатылымдар ең аз болды және бар болғаны \$ 0,1 млн құрады.

Сирек жер металдары мен Қазақстан элементтерінің кен орындары геологиялық барлау мен игерудің алғашқы сатысында тұр. Осыған байланысты ел СЖМ экспортының әлемдік нарығында әлі айтарлықтай үлеске ие емес.

51-сурет.
Қазақстанның СЖЭ экспорты (2020–2024)

Дереккөз: Қазақстан Республикасы Ұлттық статистика бюросы. СЭҚ ТН 280530, 284690

52-сурет.
Қазақстанның негізгі СЖЭ импорттаушы елдері, 2024

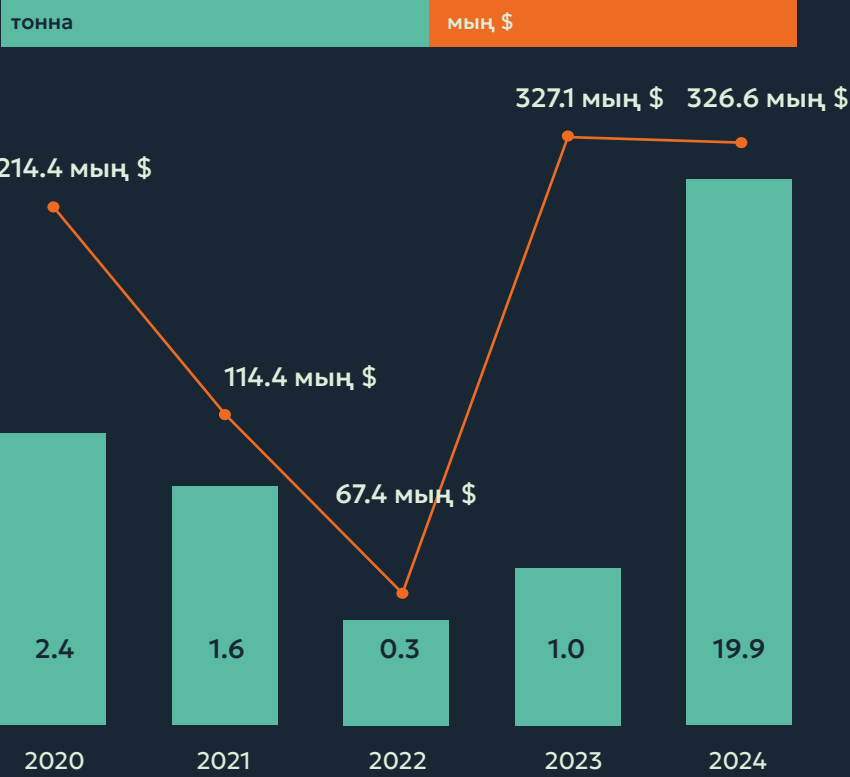
Ескертпе:
сирек жер металдары мен қосылыстарға арналған СЭҚ ТН кодтары:
280530 – сирек жер металдары, скандий және иттрий таза күйінде, қоспаларда немесе қорытпаларда;
284690 – сирек жер металдарының өзге де қосылыстары.

Импорт

Қазақстанда сирек кездесетін жер металдарының (СЖМ) импорты жылдық ауытқуларды көрсетеді; дегенмен, ел соңғы жылды қоспағанда, СЖМ таза экспорттаушысы болып қала береді. 2024 жылы Қазақстанға \$326,6 мың сомаға 20 тоннаға жуық СЖМ әкелінді, бұл ретте жеткізілімдердің 90%-дан астамы Қытайдан келіп түсті, бұл алдыңғы жылдардағы импорт құрылымына сәйкес келеді.

53-сурет.
Қазақстанның СЖЭ импорты (2020–2024)

Дереккөз: Қазақстан Республикасы Ұлттық статистика бюросы. СЭҚ ТН 280530, 284690

54-сурет.
Қазақстанға СЖЭ экспорттаушы елдер, 2024

3.4

ӘЛЕМДІК РЕСУРСТАРДЫ ЖЕТКІЗУ ТІЗБЕГІНДЕГІ ҚАЗАҚСТАН МЕН ОРТАЛЫҚ АЗИЯНЫҢ СТРАТЕГИЯЛЫҚ МАҢЫЗЫ

Ресурстық жеткізудің әлемдік жүйесі трансформацияны бастан өткеруде-Қазақстан шешуші рөлге ие бола алады

Жаһандық минералды жеткізу тізбегінің архитектурасы бір уақытта әрекет ететін үш фактордың әсерінен құрылымдық өзгеріске ұшырайды:

ресурстарға қол жеткізуді Ұлттық өнеркәсіптік бақылауды қамтамасыз ету.

өндірісті өз аумақтарына қайтару және геосаяси фрагментация аясында COVID-19-дан кейін жеткізу тізбегін аймақтандыру.

сондай-ақ бай ресурстары бар аумақтардың стратегиялық құндылығын қайта қарайтын жаһандық энергетикалық ауысудың жоғары материалдық сыйымдылығы.

Бұл жаңа жағдайларда ресурстардың байлығы ғана емес, олардың орналасуы, жеткізілім сенімділігі және институттардың жетілуі де маңызды.

Қазақстан экспорттаушы ретінде ғана емес, жаңа жаһандық ресурстық ортада стратегиялық геосаяси ойыншы ретінде де әрекет ете алады. Ел масштабты, бейтараптықты және барланбаған минералды ресурстардың айтарлықтай әлеуетін біріктіреді, бұл оны әлемдік деңгейде бірегей етеді.

ҚАЗАҚСТАННЫҢ РЕСУРСТЫҚ ӘЛЕУЕТІ ЭНЕРГЕТИКАЛЫҚ АУЫСУ ҚАЖЕТТІЛІКТЕРІНЕ СӘИКЕС КЕЛЕДІ

Қазақстанның қорлары тек көлемімен ғана емес, сонымен қатар сұраныстың жаһандық теңгерімсіздігіне стратегиялық сәйкестігімен де ерекшеленеді. Ел:

төмен көміртекті базалық энергетика үшін негізгі уран (әлемдік ұсыныстың~40%) әлемдегі ең ірі өндіруші болып табылады;

желілерді электрлендіру және өнеркәсіптік тұрақтылық үшін қажетті мыс, қорғасын, мырыш және хромның әлемдік қоры бойынша көшбасшылардың ондығына кіреді.

аккумуляторлық технологиялардың, қорғаныс өнеркәсібінің және жоғары өнімді электрониканың негізінде жатқан сирек жер элементтері, литий, кобальт және бериллий, минералдардың ірі, бірақ дамымаған кен орындары бар.

Қазақстанның ресурстарға бай елдер арасындағы ерекшелігі — оның минералдық базасы (расталған қорлардың арқасында) геологиялық тұрғыдан салыстырмалы түрде төмен тәуекелге ие, негізгі инфрақұрылымға жақын орналасқан және жаһандық қаржы нарықтарында әлі толық бағаланбаған.

ГЕОГРАФИЯЛЫҚ ОРТАЛЫҚ: МИНЕРАЛДЫ САУДАНЫҢ ТАБИҒИ ДӘЛІЗІ

Қазақстанның Еуропа, Қытай, Ресей және Оңтүстік Азия арасында орналасуы елге сирек кездесетін географиялық артықшылық береді. Ол бірнеше қиылысатын аймақтық және жаһандық көлік стратегияларының физикалық орталығы ретінде әрекет етеді:

Транс-Каспий халықаралық көлік бағыты (TMTM) немесе «Орта дәліз» дәстүрлі жеткізу жолдарына балама бола отырып, Қытай-Еуропа құрлықтық қатынасын қамтамасыз етеді – бұл қазіргі күрделі геосаяси орта жағдайында ерекше маңызды артықшылық.

«Бір белдеу – бір жол» бастамасы (BRI), онда Қазақстан негізгі құрлық тораптарының бірі болып табылады.

EU Global Gateway және Қазақстан логистика және цифрлық инфрақұрылым бойынша серіктес ретінде ұсынылған басқа да еуразиялық инфрақұрылымдық жобалар.

Сонымен қатар, Қазақстан өңірлік қосылған құн тізбегінің интеграторы ретінде бірегей позицияланған. Аймақтың басқа елдерінде алтын, вольфрам, сурьма және сирек кездесетін элементтердің айтарлықтай қоры болғанымен, олар дамыған қаржы нарықтарынан, құқықтық сенімділіктен және логистикалық инфрақұрылымнан айырылған.

Қазақстанның ерекшелігі – капитал тарту, халықаралық стандарттарды енгізу және қосылған құнды қайта экспорттау қабілетінде. Бұл қайта өңдеу, логистикалық дәліздер мен өндіру және қайта өңдеудің мақсатты трансшекаралық жобалары арқылы іске асады. Осы тұрғыда Қазақстан өңірлік ресурстық хаб ретінде де әрекет ете алады.

ГЕОСАЯСИ БЕЙТАРАПТЫҚ ЖӘНЕ ЖЕТКІЗУ ТІЗБЕГІНІҢ СЕНІМДІЛІГІ

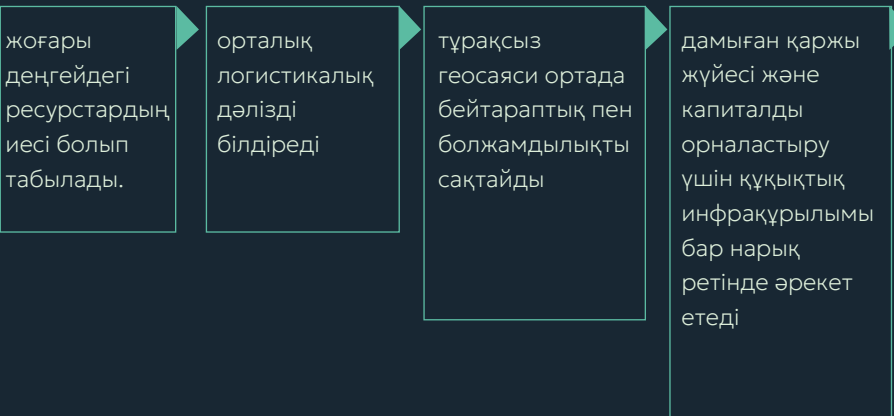
Қазақстанның көп векторлы сыртқы саясаты — Қытаймен, Еуропалық Одақпен, АҚШпен, Ресеймен және Парсы шығанағы елдерімен прагматикалық қарым-қатынас — сатып алушылар мен инвесторларға саяси икемді жеткізу үлгісін ұсынады.

Қазақстанның маңызды минералдар дипломатиясындағы артып келе жатқан рөлі — соның ішінде Minerals Security

Partnership (MSP) бастамасына қатысуы, сондай-ақ Германия, Корея және Жапониямен екіжақты форматтардағы ынтымақтастығы — ресурстық ұлтшылдықтың күшеюі, ESG саласындағы қайшылықтар және жаһандық нарықтардағы тәуекелдердің әркелкілігі жағдайында елдің тұрақты, болжамды және сенімді серіктес ретіндегі беделін одан әрі нығайтады.

ҚОРЫТЫНДЫ: ҚАЗАҚСТАН ЖЕТКІЗУ ТІЗБЕГІНДЕГІ СТРАТЕГИЯЛЫҚ СЕРІКТЕС РЕТІНДЕ

Қазақстанның жаңа минералды жүйедегі рөлі көп өлшемді болуы мүмкін, өйткені ел:

Осы сипаттамалардың жиынтығы Қазақстанды тек қатысушы емес, маңызды минералдарға қолжетімділікке, энергетикалық қауіпсіздікке және жаһандық жеткізу тізбектерінің тұрақтылығына бағытталған ұзақ мерзімді өнеркәсіптік стратегиялардың ажырамас бөлігі ретінде айқындайды.

Инвесторлар, жабдық өндірушілер (ОЕМ), үкіметтер мен қаржы институттары үшін Қазақстан ресурстар логикасы, Инфрақұрылым логистикасы және институционалдық сенімділік қиылысатын сирек мысал болып табылады – жеткізушімен ғана емес, стратегиялық серіктеспен де өзара іс-қимыл жасау үшін сенімді негіздер жасайды.

3.5

ҚАЗАҚСТАННЫҢ ТАУ-КЕН СЕКТОРЫНДАҒЫ СТРАТЕГИЯЛЫҚ ШАМДАНУШЫЛЫҒЫ

Елдің экономикалық дамуындағы
тау-кен өнеркәсібінің стратегиялық
рөлі

Экономикалық дамудағы тау- кен өнеркәсібінің стратегиялық маңызы

Қазақстанда тау-кен өнеркәсібі мемлекеттік деңгейде экономиканы әртараптандыру, экспортты арттыру және индустриялық жаңғыртудың ұзақ мерзімді стратегиялық қозғаушы күші ретінде танылған. Тарихи тұрғыдан алғанда, сыртқы кірістер негізінен көмірсутектер арқылы қалыптасқанымен, мемлекет минералды ресурстарды, әсіресе маңызды және өтпелі металдарды жоғары мультипликативті әсері бар тұрақты өсудің негізі ретінде белсенді түрде қарастыруда.

Тау-кен өндіру саласы Қазақстанның экономиканы әртараптандыру жөніндегі мақсаттарының негізінде жатыр. 2018 жылғы Жер қойнауы және жер қойнауын пайдалану туралы кодекс (2017 жылғы 27 желтоқсанда қабылданған, 2018 жылғы 29 маусымда күшіне енген) жеңілдетілген лицензиялау жүйесін және халықаралық стандарттарды сақтауды енгізе отырып, секторды қайта құруда. Кодекс геологиялық барлауға бағытталған инвестицияларды ынталандыруға, уран мен қатты пайдалы қазбаларды өндіруді жекелеген тетіктермен қолдауға, сондай-ақ мұнай мен газ өндіруді бақылау функцияларын бөлуге бағытталған.

ИНВЕСТИЦИЯЛАР ҮШІН ТАРТЫМДЫ
ЖАҒДАЙЛАР ЖАСАЙТЫН
РЕФОРМАЛАРДЫҢ НЕГІЗГІ
БАҒЫТТАРЫ

1	Лицензиялау жүйесін жетілдіру	▶ Қатты пайдалы қазбалар (ураннан басқа) бойынша «бірінші өтінім – бірінші лицензия» қағидатына көшу.	▶ Қатты пайдалы қазбалар бойынша келісімшарттық шектеулерді азайту және барлау құқықтарын беру рәсімін жеңілдету, коммерциялық ашылу кезінде басымдықты қамтамасыз ету.
2	Геологиялық деректер және ашықтық	▶ Перспективалы учаскелер мен тарихи жобалар туралы ақпаратқа тегін қол жеткізуді қамтамасыз ететін жер қойнауы туралы Ұлттық деректер банкін құру.	▶ Мемлекеттік геологиялық зерттеулер метадеректерді тәуелсіз қалыптастыру арқылы инвесторлардың сенімін нығайтады.
3	Маңызды минералдар және көлік инфрақұрылымы	▶ Стратегиялық басымдық: литий, сирек жер, мыс және кобальт, стратегиялық бірлескен кәсіпорындардың қолдауымен.	▶ Саясат отандық қайта өңдеу кластерлерін, ферроқорытпа өндірісін және аккумуляторларға арналған материалдар өндірісін дамытуға ынталандырады.
4	Шетелдік инвесторлар үшін құқықтық және төрелік база	▶ Ағылшын жалпы құқық жүйесіне негізделген АХҚО құқықтық жүйесі лицензиялау және төрелік рәсімдердің айқын әрі болжамды болуын қамтамасыз етеді.	▶ Дауларды шешудің халықаралық тетіктерін тану және лицензиялар бойынша құқықтарды беру мүмкіндігі.
5	ESG және Жасыл қаржыландыру	▶ OECD және EITI мөлдірлік стандарттарына сәйкестігі.	▶ ESG-стандарттарын сақтауға бағдарлана отырып, АХҚО арқылы климаттық мақсаттарға сәйкес келетін «жасыл» облигацияларға және қаржыландыруға қолжетімділікті кеңейту.

Мемлекеттік органдардың саясатты орындауын үйлестіру:

Индустрия және инфрақұрылымдық даму министрлігі – қатты пайдалы қазбаларды (уранды қоспағанда) лицензиялау және мемлекеттік реттеу; құрамында – Геология комитеті.

Геология комитеті (Индустрия және инфрақұрылымдық даму министрлігі) және «Ұлттық геологиялық қызмет» АҚ – геологиялық деректерді басқару, Минералдар жөніндегі ұлттық дерекқорды (minerals.gov.kz) жүргізу, мемлекеттік геологиялық барлау жұмыстарын өткізу және инвесторларға қызмет көрсету.

«Тау-Кен Самұрық» ҰТК» АҚ – мемлекеттік тау-кен холдингі; жобаларды дамыту, соның ішінде маңызды минералдар бойынша және стратегиялық бірлескен кәсіпорындарды іске асыру.

*** Министрліктер мен ұйымдар арасындағы өзара әрекеттестік: Энергетика министрлігі (көмірсутектер мен уран), Экология және табиғи ресурстар министрлігі (экологиялық рұқсаттар, Қоршаған ортаны бағалау - ҚОӘБ), «Kazakh Invest» АҚ** (инвесторларды қолау көрсету, экспортты ілгерілету).

4

САЛЫСТЫРМАЛЫ ТАЛДАУ: ҚАЗАҚСТАН, КАНАДА, ЧИЛИ, АУСТРАЛИЯ ЖӘНЕ ИНДОНЕЗИЯ

БӨЛІМНІҢ ТҮЙІНІ

Қазақстан сирек жер элементтерін, литий, вольфрам, бериллий және танталды қоса алғанда, маңызды минералдардың алуан түрлі базасына ие. Стратегиялық орналасу Қазақстанның маңызды минералдық хабқа айналуына алғышарт жасайды, бұл оның әлемдік жетекші үлгілермен салыстыруы арқылы дәлелденеді. Қазақстан маңызды минералдардың ірі қорларымен, төмен энергетикалық шығындармен және қосылған құны бар қайта өңдеу арқылы өнеркәсіптік интеграцияның ұлттық стратегиясымен ерекшеленеді. Барлау үшін ынталандыру және АХҚО-ның қолайлы құқықтық және қаржылық инфрақұрылымы елді неғұрлым жетілген нарықтарға тартымды балама етеді. Қазақстанның жетекші орталық ретіндегі мәртебесін толық нығайту үшін ұзақ мерзімді реттеушілік тұрақтылықты қамтамасыз етуге және бастапқы кезеңдегі (юниорлық) тау-кен компаниялары сегментін дамытуға назар аудару қажет. Жаһандық сұраныс трендтері шикізат экспортынан интеграцияланған жеткізілім тізбегіне және қосылған құны жоғары өнімді өндіруге көшудің бірегей мүмкіндігін жасайды.

БӨЛІМНІҢ НЕГІЗГІ ИНСАЙТТАРЫ

- 1 Елде кейбір маңызды минералдардың коммерциялық өндірісі жолға қойылған, ал басқалары бойынша әлемдік сұраныс жоғары қуаттар дамымаған күйінде қалып отыр.
- 2 Өңдеу мен тазартудағы қиындықтар минералды шикізат экспортынан толық қосылған құнды алу мүмкіндігін шектейді.
- 3 Стратегиялық серіктестіктер Қазақстанның таза технологияларды жеткізудің жаһандық тізбегіне интеграциялануын қамтамасыз ете отырып, технологиялық және инфрақұрылымдық олқылықтардың орнын толтыра алады.

БӨЛІМДЕГІ НЕГІЗГІ САНДАР

Қазақстанның геологиялық құрылымында маңызды минералдардың **30-дан астам** түрі анықталды.

Әлемдік өндірістің **40%-ын қамтамасыз ететін уран өндіру бойынша №1 мемлекет.**

Әлемдегі сирек кездесетін жердегі элементтерін өңдеудің **90%-дан астамы** әлі күнге дейін Қытайдың бақылауында, бұл әртараптандыру мүмкіндіктерін көрсетеді.

4.0

САЛЫСТЫРМАЛЫ ТАЛДАУ: ҚАЗАҚСТАН, КАНАДА, ЧИЛИ, АУСТРАЛИЯ ЖӘНЕ ИНДОНЕЗИЯ

Маңызды металдар мен сирек жер элементтеріне (REE) жаһандық сұраныс жаңартылатын энергетикадағы, электромобильдердегі және озық технологиялардағы негізгі рөлінің арқасында жеделдетілген қарқынмен өсуде. Жетекші тау-кен елдері – Чили, Аустралия, Канада және Индонезия – осы ресурстарды сенімді және тұрақты жеткізушілер ретінде өз позицияларын нығайтады. Осы тұрғыда Қазақстан тау-кен өндіру секторын дамыту үшін қолайлы

жағдайлар жасай отырып, нормативтік базаны, инфрақұрылымды және қаржылық ортаны белсенді түрде жетілдіруде.

Бұл бөлімде бес елдің минералды ресурстарына, тау-кен саласындағы ұлттық стратегияларына, инвестициялық климатқа, инфрақұрылымға және геологиялық барлау қызметіне баса назар аудара отырып, егжей-тегжейлі салыстырмалы талдау ұсынылған.

55-сурет. Қазақстан, Чили, Канада, Аустралия және Индонезияның тау-кен өнеркәсібіне шолу, 2023 жыл.

Қазақстан, Канада, Чили, Аустралия және Индонезия әр елдің минералдық әлеуетін, саясаттың басымдықтарын және маңызды минералдарды жеткізудің жаһандық тізбегінде шешуші рөл атқаруға ұмтылысын көрсететін тау-кен өнеркәсібінде ұлттық стратегияларды

әзірледі. Аталған бес мемлекет барлау, қосылған құнмен қайта өңдеу және тұрақты тәжірибелерді енгізуге бағытталғанымен, олардың тәсілдері институционалдық құрылым, мемлекет пен сала ынтымақтастығының форматтары және энергия жинақтау мен «таза» технологиялардың қалыптасып келе жатқан нарықтарындағы ұстанымдары бойынша ерекшеленеді.

		Қазақстан	Чили	Австралия	Канада	Индонезия
Тау-кен өндірісінің ЖІӨ-дегі үлесі		14%	10.9%	14.3%	4%	8%
Үкіметтің негізгі басымдықтары (тау-кен өндірісі)		Барлау инвестициялық климаты	Мыс, Литий	Сындарлы металдар	Сындарлы металдар	Никель
Негізгі металдар		U, Cu, Zn, Pb, Cr, REEs	Cu, Li, Mo, Ag	Cu, Li, Ni, Fe, U, REEs	Potash, Ni, Cu, U, Fe, Au, REEs	Ni, Co, Cu, Au, Tin
Барлау, ішкі өңдеу ⁴³		Орташа	Күшті	Өте күшті	Өте күшті	Жақсарып келеді
JORC/NI 43-101 стандарттарын енгізу		Ішінара	Толық (JORC-based)	Толық (JORC)	Толық (NI 43-101)	Ішінара (underway)
Жасыл қаржыландырудың қолжетімділігі		AIFC арқылы өсіп келе жатқан	Орташа	Дамыған	Дамыған	Шектеулі
Капитал нарықтарының рөлі		Дамып келе жатқан	Күшті (SSE)	Өте күшті (ASX)	Өте күшті (TSX, TSXV)	Өсіп келе жатқан (IDX)

⁴³ Барлау инвестицияларының климаты елдер арасында айтарлықтай өзгереді, бұл реттеудің жетілуіндегі, капитал нарықтарына қол жеткізудегі және техникалық стандарттардағы айырмашылықтарды көрсетеді. Канада мен Австралия жаһандық деңгейде мойындалған есеп беру стандарттары (NI 43-101 және JORC), дамыған қор нарығы жүйесі (TSX/TSXV және ASX) және жетілдірілген «жасыл» қаржыландыру экожүйесі қолдайтын ерекше қолайлы ортамен ерекшеленеді. Бұл факторлар инвесторларға ашықтықты, өтімділікті және ESG стандарттарына сәйкес қаржыландыру мүмкіндіктерін ұсынады. Чили сонымен қатар JORC стандарттарын толық қолдаудың және Сантьяго қор биржасының ресурстық секторды қаржыландырудағы өсіп келе жатқан рөлінің арқасында күшті инвестициялық климатты ұсынады. Қазақстан бай минералды әлеуетіне қарамастан, қазіргі уақытта халықаралық стандарттарға ішінара сәйкес келуіне және әлі де қалыптасып келе жатқан капитал нарығына байланысты орташа тартымды ортамен сипатталады.

56-сурет. Тау-кен өнеркәсібі бағытындағы ұлттық стратегиялар	Страна	Стратегический фокус		Инструменты государственной политики	Роль правительства	Индустриальная интеграция
	Қазақстан	Сындарлы минералдар, сирек жер элементтерін өңдеу		Геологиялық реформа, МЖӘ, AIFC	Делдал + Инвестор	Ерте кезең (өңдеу мақсаттары)
	Канада	Таза технологиялар жеткізу тізбегі, ESG көшбасшылығы		Салықтық жеңілдіктер, өтпелі акциялар, инфрақұрылымды қаржыландыру	Ынталандырушы (нарыққа негізделген)	Жоғары (батарея компоненттері, сутегі)
	Чили	Мемлекеттік литий моделі, ESG жаңғырту		Бас директорлар, мемлекеттік ҒЗТҚЖ, биоалуантүрлілік ережелері	Белсенді серіктес (мемл. бірлескен кәсіпорын)	Орташа (DLE, литий техн. жергіліктендіру)
	Австралия	Егемен жеткізу тізбегі, өңдеу және экспорт		CMF, NAIF, мемл. жол карталары, лицензия реформасы	Үйлестіруші (федералды/ штаттар)	Жоғары (батарея компоненттері, сутегі)
	Индонезия	Никельді терең өңдеу, ЭК батареялары, экспортқа тыйымдар		Экспорт шектеулері, мемкәсіпорындар, салық жеңілдіктері, IBC көшбасшылығы	Басым (мемлекеттік)	Жоғары (ЭК және батарея кластерлері)

АХҚО салықтық жеңілдіктер беру, дауларды оңайлатылған тәртіпте шешу және халықаралық капиталға қол жеткізу мүмкіндігін қамтамасыз ету арқылы Қазақстанның инвестициялық тартымдылығын арттыруда орталық рөл атқарады. Дегенмен, Канада мен Австралиядағы қалыптасқан тау-кен режимдерімен салыстыру үшін Қазақстанға, әсіресе барлаудың бастапқы кезеңіндегі жобаларға капитал тартуды қамтамасыз ету тұрғысынан, реттеушілік ортаның ұзақ мерзімді тұрақтылығын қамтамасыз ету маңызды..

«Астана» халықаралық қаржы орталығы

АХҚО тау-кен өндіруші компанияларға ағылшын жалпы құқығына негізделген ашық құқықтық кеңістік ұсынады, сонымен қатар МФЦА Соты мен Халықаралық арбитраж орталығы (IAC) арқылы төрелік қызметтер қолжетімді. Қазақстанда жер қойнауын пайдаланушыларға арналған рәсімдер де жеңілдетіліп, бұл шаралардың барлығы инвесторлардың сенімін нығайтуға бағытталған.

Қазақстан тау-кен өнеркәсібіне, әсіресе маңызды минералдарға арналған жобаларға ұзақ мерзімді инвестициялар тарту мақсатында салықтық және құқықтық базаны дамытуды жалғастыруда. АХҚО қолайлы салық режимін ұсынады: корпоративтік табыс салығынан, мүлік салығынан және жер салығынан босату, сондай-ақ АХҚО-да тіркелген компанияларда жұмыс істейтін шетелдіктерге табыс салығы бойынша жеңілдіктер. Дегенмен, Канада мен Австралиядағы қалыптасқан тау-кен режимдерімен салыстыру үшін Қазақстанға, әсіресе барлаудың бастапқы кезеңіндегі жобаларға капитал тартуды қамтамасыз ету тұрғысынан, реттеушілік ортаның ұзақ мерзімді тұрақтылығын қамтамасыз ету маңызды. Бұл артықшылықтарға 2066 жылға дейін АХҚО Конституциялық статутымен кепілдік берілген және ағылшын жалпы құқығы негізінде тәуелсіз құқықтық

жүйемен және әлемдік деңгейдегі дауларды шешудің заманауи тетіктерімен нығайтылған.

Инвестициялық климатты әрі қарай нығайту үшін 18 шілде 2025 жылы қол қойылған және 1 қаңтар 2026 жылдан бастап күшіне енетін жаңа Салық кодексі тау-кен өнеркәсібі үшін маңызды ынталандыру шараларын қарастырады. Негізгі өзгерістердің қатарында геологиялық барлау жобалары бойынша күрделі шығыстарды 100% көлемінде шегеру, жаңа төмен рентабельді қатты пайдалы қазбалар кен орындары үшін бес жыл мерзімге пайдалы қазбаларды өндіру салығының (ПҚӨС) нөлдік мөлшерлемесін белгілеу, сондай-ақ салықтық әкімшілендіру рәсімдерін жеңілдету бар. Аталған шаралар тау-кен және ресурстық сектордың бәсекеге қабілеттілігін арттыру және

инвестициялық тартымдылығын күшейту мақсатына сәйкес келеді.

Орасан зор минералдық қоры, өзгеріп келе жатқан нормативтік база және өндірістің тұрақты тәжірибелеріне өсіп келе жатқан назардың арқасында Қазақстан маңызды минералдардың жаһандық нарығына шығу үшін мықты позицияларға ие. Осы артықшылықтарды пайдалана отырып, елдің тау-кен секторына шетелдік инвестицияларды тарту, оның толық әлеуетін ашу және жаһандық жеткізу тізбектерін әртараптандыру мүмкіндігі артады.

Логистика мен энергия құны тау-кен өндірісінің бәсекеге қабілеттілігінде, әсіресе өңдеу мен тазартуда шешуші рөл атқарады. Қазақстан және Индонезия электр энергиясының төмен өнеркәсіптік тарифтері есебінен ұтып, оларды

инвестициялар үшін тартымды етеді. Чилиде энергия шығындары орташа деңгейде, алайда шалғай аудандарда олар өсіп, операциялық шығындардың айтарлықтай бөлігін құрауы мүмкін. Австралияда бағаның ауытқуына және жабдықтау көздерінің (желілік жүйе, газ, дизель, жаңартылатын энергия көздері – PPA) әртүрлілігіне байланысты энергия шығындарының деңгейі жоғарыдан орташаға дейін ауытқиды. Канадада энергия құны төменнен орташаға дейін өзгереді: Квебек сияқты арзан гидроэнергетикалық провинцияларда шығындар минималды, ал Онтариода тарифтер нарықтан жоғары. Бұл айырмашылықтар әртүрлі елдердегі тау кен операциялары шығындарының жалпы тиімділігіне әсер етеді.

⁴⁴ <https://aifc.kz/tax-benefits/>
⁴⁵ <https://kazakhstan.moore-global.com/en/news/july-2025/new-tax-code-key-changes>

57-сурет.
Тау-кен инфрақұрылымы ⁴⁶

Ел	Жеткізу тізбегін біріктіру	Портқа кіру рұқсаты	Жолдар мен ТЖ	Электр шығындары	Негізгі импорт-таушылар
Қазақстан	Дамушы		Кең	Төмен	Қытай, Ресей, ЕО
Чили	Біріктірілген	Өте жақсы	Шектеулі теміржол	Орташа	АҚШ, Қытай
Аустралия	Күшті	Өте жақсы	Күшті желі	Төмен	АҚШ, Жапония, ЕО
Канада	Күшті	Өте жақсы	Жақсы дамыған	Орташа	АҚШ, ЕО
Индонезия	Дамушы	Кең	ТЖ - негізінен Ява аралында	Төмен	ASEAN, Қытай

Барлау қызметі тау-кен секторының бәсекеге қабілеттілігінің және оның ұзақ мерзімді орнықтылығының негізгі факторы болып табылады. Инвесторлар үшін қолайлы геологиялық барлау ортасын құратын мемлекеттердің жаңа кен орындарын ашуға, шетелдік инвестицияларды тартуға және минералды базаның тұрақтылығын қамтамасыз етуге жақсы мүмкіндіктері бар. Қазақстан, Чили, Канада, Аустралия және Индонезияның салыстырмалы талдауы геологиялық барлау қарқындылығы, қаржыландыру механизмдері және институционалдық ортаның жетілуі бойынша айтарлықтай айырмашылықтарды анықтайды.

⁴⁶ АХҚО-ның ішкі талдауына негізделген
«Астана» халықаралық қаржы орталығы

58-сурет.
Барлау экожүйесі⁴⁷

Ел	Кіші тау-кен компанияларының болуы	Барлау үшін ынталандыру	Есеп беру стандарттары	Геологиялық деректерге қол жеткізу	Барлау қызметін қаржыландыру
Қазақстан	Төмен	Дамушы	Ішінара (JORC)	Жақсартылған	Дамушы (АХҚО/ AIX арқылы)
Чили	Орташа	Шектеулі	Толық (JORC негізінде)	Орташа	Орташа
Аустралия	Жоғары	Жоғары (гранттар, салықтық жеңілдіктер)	Толық (JORC коды)	Күшті	Өте күшті (ASX, жеке VC арқылы)
Канада	Өте жоғары	Жоғары (ашық акциялар)	Толық (NI 43-101)	Күшті	Өте күшті (TSX, TSVX арқылы)
Индонезия	Төмен	Шектеулі	Ішінара (қорытынды процесінде)	Шектеулі	Әлсіз (мемлекеттік)

Динамикалық қаржылық экожүйе тау-кен жобаларының толық әлеуетін ашуда шешуші рөл атқарады – геологиялық барлаудан бастап ауқымды өндіріске дейін. Геологиялық барлау экожүйесінің жетілуінде айтарлықтай айырмашылық бар: Канада мен Австралияда тау-кен өндіруші кіші компаниялардың дамыған сегменті және венчурлық капитал нарықтарына терең қол жетімділік бар, жетімділік бар. Қазақстанда бұл экожүйе әлі дамып келе жатыр, сондықтан бастапқы кезеңдегі жобаларға қаржыландыруға қол жеткізу әлі де шектеулі.

АХҚО қаржы нарықтарының инфрақұрылымын және кіші тау-кен өндіру компанияларын

ынталандыруды қамтамасыз ете отырып, осы олқылықты толтыруда маңызды функцияны орындайды. 2018 жылы іске қосылған сәттен бастап АХҚО жалпы құқықтың құқықтық жүйесін, тартымды салықтық жеңілдіктерді және жаһандық капиталды тарту үшін халықаралық танылған төрелік орталықты пайдалана отырып, Қазақстанның тау-кен өндіру секторына инвестициялардың негізгі драйверіне айналды.

Келесі кезең — АХҚО-ны тау-кен саласын қаржыландыруда өңірлік жетекші ретінде орналастыру. Нұсқа ретінде: TSX Venture Exchange — кіші компанияларға арналған жетекші алаң; ASX — тау-кен компаниялары үшін әлемдік

деңгейдегі нарықтардың бірі; Сантьягоның қаржы инфрақұрылымы (Bolsa de Santiago, MILA) Чилидегі мыс-литий кластеріне халықаралық капиталға қол жеткізуді қамтамасыз етеді.

АХҚО стратегиялық орналасуы мен қолайлы бизнес ортасын, сондай-ақ үздіксіз жетілдіруге бағытталған саясатын пайдалана отырып, әлемдік деңгейдегі қаржы хабы ретінде позициясын нығайтады. Бұл Қазақстанның тау-кен саласындағы, оның ішінде маңызды минералдардағы, халықаралық амбицияларына қолдау көрсетеді.

⁴⁷ АХҚО-ның ішкі талдауына негізделген

4.1

ҚАЗАҚСТАН

Ресурстық әлеуеті және геологиялық мүмкіндіктері

Қазақстан уранды (ел 2009 жылдан бастап өндіріс бойынша әлемде бірінші орында), хром, мыс, бериллийді қоса алғанда, маңызды минералдардың елеулі қорларына, сондай-ақ негізінен Шығыс Қазақстанда, Ақтөбеде және Қарағанды облысында шоғырланған сирек жер элементтерінің өсіп келе жатқан көлеміне ие. Ақтөбеде әлемдегі ең ірі хром қоры бар, ал Қарағанды марганец, мыс және молибденге бай. Осыған қарамастан, Қазақстан литий өндірісінде көшбасшы Австралиямен және литий мен мыстың әлемдік резервтері бар Чилимен салыстырғанда сирек жер элементтері сегментінде салыстырмалы түрде аз барланған күйінде қалып отыр.

59-сурет.
Негізгі металдар: Қазақстандағы өндіріс және қорлар, 2024

Ел	Негізгі минералдар	Өндіріс (тонна)	Қорлар (тонна)	Өндіріс бойынша әлемдегі орын	Қорлар бойынша әлемдегі орын (%)	Қорлар бойынша әлемдегі орын	Әлемдік қорлардың үлесі (%)
Қазақстан	Уран	21,227	2.9 млн	1-ші		2-ші	
	Хром	6.5 млн	320 млн	3-ші	14%	2-ші	25%
	Мыс	740,000	20 млн	9-шы	3.6%	12-ші	2%
	Мырыш	370,000	7.6 млн	8-ші	3%	8-ші	3%
	Алтын	130	2,300	6-шы	4%	10-шы	3.5%

ТАУ-КЕН САЛАСЫН
ДАМУДЫҢ ҰЛТТЫҚ
СТРАТЕГИЯСЫ

Қазақстан шикізат экспорттаушыдан өңделген маңызды минералдарды өндірушіге дейін тау-кен саласын трансформациялау саясатын құруда. Геологиялық саланы дамытудың 2023-2027 жылдарға арналған тұжырымдамасы геологиялық барлауды лицензиялауды жеңілдетуге, геологиялық деректердің ұлттық цифрлық платформасын құруға және жеке секторды белсенді тартуға баса назар аударады. Сирек және сирек жер металдары саласын дамытудың 2024-2028 жылдарға арналған кешенді жоспары геологиялық барлауды кеңейту, пилоттық қайта өңдеу өндірістерін іске қосу және стратегиялық серіктестіктер арқылы литий және СЖЭ-ге бағытталған. Мемлекет «Астана» халықаралық қаржы орталығы (АХҚО) қолдайтын ESG ескере отырып, қайталама ресурстарды (мысалы, қалдықтарды) пайдалануға, жаһандық жеткізу тізбектері мен инвестициялар тетіктеріне интеграциялауға баса назар аударады.

ИНВЕСТИЦИЯЛЫҚ
КЛИМАТ

Қазақстан регуляторлық базаны нығайтуда елеулі жетістіктерге жетті: «Жер қойнауы және жер қойнауын пайдалану туралы» Заң мен инвестициялық шарттар реформаланды. Әкімшілік процестер жеңілдетіліп, құқықтық базаның болжамдылығы артып, инвесторлар үшін қолайлы орта қалыптастырады. АХҚО салықтық жеңілдіктер, дауларды шешудің оңайлатылған рәсімдері мен халықаралық капиталға қолжетімділікті ұсынады, бұл елді тау-кен өнеркәсібіне инвестициялар үшін тартымды етеді. Қол жеткен прогреске қарамастан, реттеуші-құқықтық базаны әрі қарай жетілдіру және саясаттағы тұрақтылық Қазақстанға Канада мен Австралия сияқты жетекші тау-кен юрисдикцияларының стандарттарына жақындауға мүмкіндік береді.

ИНФРАҚҰРЫЛЫМ
ЖӘНЕ
ЛОГИСТИКА

Теңізге шыға алмайтын ел ретінде Қазақстан Чили мен Аустралия сияқты жағалау орталықтарымен салыстырғанда көлік шығындарының жоғарылауына тап болады. Дегенмен, тармақталған теміржол желісі және стратегиялық географиялық орналасуы Еуропа мен Қытай нарықтарына қол жеткізуге мүмкіндік береді. Қазақстан Екінші Достық-Мойынты теміржол желісі және 2 000 шақырымнан астам жаңа жолдар сияқты маңызды минералдар экспортының негізгі бағыттарын электрлендіруді және өткізу қабілетін кеңейтуді қоса алғанда, теміржол инфрақұрылымын жаңғыртуға белсенді инвестиция салуда. Халықаралық Транскаспий көлік бағыты (ХТКБ немесе орта дәліз) Еуропа және Азиямен байланысты арттырады, ал шекаралық өткелдер маңындағы арнайы экономикалық аймақтар мен Каспийдегі (Ақтау және Құрық) порт объектілері елдің экспорттық әлеуетін күшейтеді.

ГЕОЛОГИЯЛЫҚ
БАРЛАУ

Қазақстан сирек жер элементтері, литий және базалық металдар бойынша елеулі игерілмеген әлеуеті бар геологиялық барлау үшін перспективалы өңір болып табылады. Инвестициялық климатты жақсарту мақсатында мемлекет жер қойнауын пайдалану лицензияларын алу рәсімдерін жеңілдетеді, minerals.e-qazyna.kz геодеректерінің цифрлық платформасын дамытады және 2026 жылғы 1 қаңтардан бастап күшіне енетін жаңа Салық кодексінде фискалды ынталандыру шараларын қарастырады. Жер қойнауын пайдаланудың бірыңғай платформасы инвесторлардың ашықтығы мен сенімін арттыра отырып, геологиялық ақпаратқа қол жеткізуді, лицензияларға өтінімдер беруді және рұқсаттарды қадағалауды жеңілдетеді. Сонымен қатар, кіші тау-кен өндіру компаниялары секторы және геологиялық барлауды қаржыландыру Канада мен Аустралиямен салыстырғанда дамымаған күйінде қалып отыр.

ЖАҢА ДАМУШЫ
НАРЫҚ

«Жер қойнауы және оны пайдалану туралы» кодексі 2018 жылы қабылданғаннан бері қатты пайдалы қазбалар секторында 3200-ден астам лицензия берілді, бұл 1991-2018 жылдар аралығында қол қойылған 600 келісімшартпен салыстырғанда. Бұл күрт өсу Қазақстандағы геологиялық барлау және пайдалы қазбаларды өндіру нарығының едәуір кеңеюі мен лықтандырылуын көрсетеді. Байқалған тренд елдегі кіші тау-кен өндіру компаниялары нарығының қалыптасуын көрсетеді. Бұл нарық геологиялық барлау жұмыстарын жеделдету, ресурстарды ашу көлемін ұлғайту және тау-кен өндіру секторын әртараптандыру есебінен минералдар бойынша жаһандық рейтингтердегі Қазақстанның позициясын нығайтуға қабілетті.

Дегенмен, күшті кіші тау-кен нарығын құру үшін тұрақты ұзақ мерзімді инвестициялар, сондай-ақ капиталға қолжетімділікті қамтамасыз ету, тәуекелдерді басқару және дамудың бастапқы кезеңдеріндегі жобаларды қолдау үшін қаржы секторымен тығыз үйлестіру қажет.

⁴⁸ <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P2200001127>

⁴⁹ <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P2300001221>

⁵⁰ <https://jamestown.org/program/kazakhstan-increases-railway-capacity-along-trans-caspian-international-transport-route/>

⁵¹ <https://jamestown.org/program/kazakhstan-increases-railway-capacity-along-trans-caspian-international-transport-route/>

⁵² <https://timesca.com/kazakhstan-china-railway-cargo-transportation-reaches-record-high-in-2024/>

⁵³ <https://www.gov.kz/memleket/entities/mps/press/news/details/841326?lang=r>

⁵⁴ CPC | Critical Matters: Reflections on Mining in Kazakhstan, and expert interview conducted by the Astana International Financial Centre, 2025

4.2

КАНАДА

Ресурстық әлеуеті және геологиялық мүмкіндіктері

Канада никель, кобальт және уран өндірісінің әлемдік көшбасшыларының бірі болып табылады, оған дамыған нормативтік-құқықтық база мен заманауи тау-кен инфрақұрылымы ықпал етеді. Ел уран өндірісі бойынша әлемде екінші орында және Онтарио, Квебек және Саскачеван провинцияларында никель мен кобальт өндірудің ірі операциялары бар. Канада Федералдық қаржыландыру және стратегиялық серіктестіктер қолдайтын Nechalacho және Appia REU сияқты жобалар арқылы сирек жер элементтерімен жұмыс істеуді белсенді түрде кеңейтуде. Аккумулятор прекурсорларын өндіруге салынған инвестициялар мен қатаң ESG стандарттарының арқасында Канада маңызды минералдардың сенімді және жауапты жеткізушісі болып табылады.

⁵⁵ <https://vitalmetals.com/portfolio/nechalacho-project/>

⁵⁶ <https://appiareu.com/>

60-сурет.
Негізгі металдар: Канададағы өндіріс және қорлар, 2024

Ел	Негізгі минералдар	Өндіріс (тонна)	Қорлар (тонна)	Өндіріс бойынша әлемдегі орын	Қорлар бойынша әлемдегі орын (%)	Қорлар бойынша әлемдегі орын	Әлемдік қорлардың үлесі (%)
Канада	Калий	15 млн	1.1 млрд	1-ші	31.25%	1-ші	23%
	Уран	7,351	1.7 млн	2-ші	15%	3-ші	13.7%
	Ниобий	7,100	1.6 млн	2-ші	6.5%	2-ші	9%
	Темір кені	32 млн	6 млрд	8-ші	2%	6-шы	3%
	Алтын	200	3,200	4-ші	6%	5-ші	5%

ТАУ-КЕН САЛАСЫН
ДАМУДЫҢ ҰЛТТЫҚ
СТРАТЕГИЯСЫ

Канаданың маңызды минералдар стратегиясы (2022), 3,8 миллиард канадалық доллардан (~\$3 миллиард) жоғары федералды қаржыландырумен қолдау тапты, экономикалық қауіпсіздік пен климаттық мақсаттар үшін маңызды 31 минералды қамтиды. Стратегия алты негізгі бағыт төңірегінде құрылады: геологиялық картаға түсіру, жобаларды іске асыруды жеделдету, инфрақұрылымды дамыту, жергілікті халықтармен өзара іс-қимыл, жұмыс күшін даярлау және халықаралық ынтымақтастық. Бұл ретте акцияларды (ашық акцияларды) шығару, ғылыми-зерттеу жұмыстарын қайта өңдеуге және қаржыландыруға салықтық жеңілдіктер сияқты тетіктер арқылы жеке сектордың көшбасшылығын көтермелейді. Канада аккумуляторларды, электромобильдерді және таза энергетикалық жүйелерді өндіру үшін тігінен біріктірілген жеткізу тізбегін құруға бағытталған.

ИНВЕСТИЦИЯЛЫҚ
КЛИМАТ

Канада тұрақты тау-кен жобалары үшін федералды және провинциялық ынталандыруды қамтамасыз ете отырып, маңызды минералдардың дамуы үшін өте қолайлы ортаны ұсынады. NI 43-101 минералды жобалар туралы ақпаратты ашудың ұлттық стандарты білікті маманның бақылауын және деректерді ашудың стандартталған процедураларын қоса алғанда, есеп берудің әлемдік талаптарын белгілейді. 2024 жылы Канаданың TSX және TSX Venture биржалары тау-кен өндіру компанияларына 10 миллиард АҚШ долларынан астам инвестиция тартты. Қазіргі уақытта әлемдегі көпшілікке ашық тау-кен компанияларының шамамен 40%-ы дәл осы TSX және TSXV алаңдарында тіркелген. Рұқсат беру рәсімдері мен жергілікті халықпен кеңесу мәселелері сала үшін әлі де маңызды сын-қатер болып қала береді.

ИНФРАҚҰРЫЛЫМ ЖӘНЕ
ЛОГИСТИКА

Канададағы тау-кен өнеркәсібі кен орындарын қамтамасыз ету және өнімді тасымалдау үшін дамыған инфрақұрылымға — порттарға, теміржолдар мен автомобиль жолдарына — сүйенеді. Шалғай солтүстік жобалар үшін қысқы автожолдар логистикасы қолданылады; ал теміржолдарда қысқы жұмысқа бейімделген шаралар (соның ішінде теміржол бағыттамаларын жылыту) енгізілген. Теміржол желілерінің сенімділігі жоспарлы техникалық қызмет көрсету мен заманауи технологиялар — таралған тарту жүйесі мен пневматикалық тежегіштер арқылы қамтамасыз етіледі. Порттардың жақсы қолжетімділігі мен кең магистральдық желілер экспортты, әсіресе АҚШ пен ЕО бағытында, тиімді қолдайды.

ГЕОЛОГИЯЛЫҚ
БАРЛАУ

Канада геологиялық барлауға инвестиция салу көлемі бойынша әлемде жетекші орын алады: TSXV биржасында шамамен 1 000 тау-кен компаниясы тіркелген. Олардың дамуы «flow-through shares» (сквозные акциялар) тетігі арқылы қолдау табады — барлау компаниясы инвесторларға білікті барлау шығындары бойынша салықтық шегерімдер құқығын береді, ал инвесторлар бұл шығындарды өздерінің салық салынатын табысынан алып тастай алады. Бұған қоса, елде венчурлық капиталдың дамыған мәдениеті қалыптасқан. NI 43-101 стандарты біркелкі есеп беру арқылы инвесторлардың сенімін қамтамасыз етеді. Геологиялық деректерге жақсы қол жетімділік және TSX/TSXV арқылы қаржыландыру мүмкіндігі Канаданы геологиялық барлаудың жетекші бағыттарының біріне айналдырады.

⁵⁷ <https://me.smenet.org/plan-to-invest-c3-8-billion-in-critical-mineral-production-introduced-in-canada/>

⁵⁸ <https://www.canada.ca/en/campaign/critical-minerals-in-canada/canadian-critical-minerals-strategy.html>

⁵⁹ <https://mrmr.cim.org/en/standards/canadian-securities-regulatory-standards-for-mineral-projects/>

⁶⁰ <https://www.tsx.com/en/listings/listing-with-us/sector-and-product-profiles/mining>

⁶¹ <https://www.tsx.com/listings/sector-and-product-profiles/mining>

⁶² <https://www.pwc.com/kz/en/capital-markets/assets/executing-successful-listing-mining-kz-en.pdf>

4.3

ЧИЛИ

Ресурстық әлеуеті және геологиялық мүмкіндіктері

Әлемдегі жетекші мыс өндірушісі және литий жеткізілімі бойынша екінші орында тұрған Чили аккумуляторлық металдардың жаһандық нарығында маңызды орын алады. Атакама тұзды батпақтарындағы үлкен литий кен орындары әлемдегі литий өндірісінің төрттен бірін қамтамасыз етеді. Ел аумағында әлемдегі ең ірі мыс кеніштерінің екеуі — Эскондида мен Коллахуаси, сондай-ақ тарихтағы ең ірі ашық кен орындарының бірі саналатын әйгілі Чукикамата кеніші орналасқан.. Эскондид жыл сайын 1,2 млн тоннадан астам мыс өндіреді, бұл әлемдік көлемнің 5%-дан астамын құрайды. 1990 жылдардағы реформалардан кейін мыс өндірісі төрт есе өсті, ал жеке сектордың үлесі 25%-дан 68%-ға дейін өсті.⁶³

⁶³ <https://www.iea.org/policies/17958-national-lithium-strategy>

⁶⁵ <https://sustainablecopper.org/wp-content/uploads/2018/05/ICA-Summary-Documents-The-Impacts-of-Copper-Mining-in-Chile-FV-04.04.2018.pdf>

⁶⁴ <https://cimreviews.com/ranked-worlds-biggest-copper-mines/>

61-сурет.
Негізгі металдар: Чилидегі өндіріс және қорлар, 2024

Ел	Негізгі минералдар	Өндіріс (тонна)	Қорлар (тонна)	Өндіріс бойынша әлемдегі орын	Қорлар бойынша әлемдегі орын (%)	Қорлар бойынша әлемдегі орын	Әлемдік қорлардың үлесі (%)
Чили	Мыс	5.3 млн	190 млн	1-ші	23%	1-ші	20%
	Литий	49,000	9.3 млн	2-ші	24%	1-ші	31%
	Молибден	38,000	1.4 млн	3-ші	15%	4-ші	9%
	Күміс	1,200	26,000	6-шы	5%	7-ші	4%
	Алтын	37	–	–	1%	–	–

ТАУ-КЕН САЛАСЫН
ДАМУДЫҢ ҰЛТТЫҚ
СТРАТЕГИЯСЫ

Чилидің 2050 жылға дейінгі ұлттық тау-кен саясаты экологиялық жауапкершілікке, әлеуметтік инклюзивтілікке және инновацияға бағытталған. 2023 жылғы Ұлттық литий стратегиясы тиімділікті арттыру және қоршаған ортаға әсерді азайту үшін акциялардың бақылау пакеті, мемлекеттік-жекеменшік серіктестіктер (CEOL келісімшарттары) және тікелей литий өндіру (DLE, Direct Lithium Extraction) арқылы саланы дамытуға мемлекеттің қатысуына баса назар аударады. Стратегия сонымен қатар байырғы тұрғындармен кеңесуді, биоәртүрлілікті сақтауды және литий технологиялары бойынша Мемлекеттік зерттеу институтын құруды көздейді.

⁶⁶ <https://www.industry.gov.au/publications/critical-minerals-strategy-2023-2030>

ИНВЕСТИЦИЯЛЫҚ
КЛИМАТ

Чилидегі геологиялық барлау экожүйесі дәстүрлі түрде ірі компанияларға (Codelco, Anglo American, Antofagasta PLC және басқалары) сүйенеді, сонымен бірге елде мыс порфирлері мен литий тұзды көлдерінің әлеуеті жоғары болып қала береді. 2023 жылғы роялти реформалары мен мемлекеттік орталықтандырылған Литий стратегиясының (CEOL) іске қосылуынан кейін инвесторлар нормативтік тәуекелдерді ескерсе де, стратегиялық серіктестіктер — мысалы, Codelco–Rio Tinto қатысатын Salar de Maricunga жобасы — капитал мен технологияларды тартуды жалғастыруда.

⁶⁷ https://www.ey.com/en_gl/technical/tax-alerts/chile--new-mining-royalty-is-approved-and-ready-to-become-law

ИНФРАҚҰРЫЛЫМ
ЖӘНЕ ЛОГИСТИКА

Чилиде дамыған порттар мен автомобиль жолдарының желісі қалыптасқан, бұл мыс пен литий өнімдерін Антофагаста және Мехильонес порттары арқылы тиімді экспорттауға мүмкіндік береді. Саланың негізгі қозғаушы күші — литийді арнайы өңдеу мен экспорттық логистика (жүктеу солтүстік порттар арқылы жүзеге асырылады). Теміржол желісінің шектеулілігі мен бөлшектенуі әлі де тежеуші фактор болып отыр, алайда жаңартылатын энергия көздерінің үлесінің артуы және энергия жүйесінің интеграциялануы электр энергиясының бағалық бәсекеге қабілеттілігін арттырды (бағаның құбылмалығы сақталғанымен). Порттар мен көлік магистральдарының қолайлы орналасуы тұрақты экспорт ағындарын қамтамасыз етеді, әсіресе Қытай мен АҚШ нарықтарына бағытталған экспорт үшін.

ГЕОЛОГИЯЛЫҚ
БАРЛАУ

Чилидегі геологиялық барлау экожүйесі дәстүрлі түрде ірі компанияларға (Codelco, Anglo American, Antofagasta PLC және басқалары) сүйенеді, сонымен бірге елде мыс порфирлері мен литий тұзды көлдерінің әлеуеті жоғары болып қала береді. 2023 жылғы роялти реформалары мен мемлекеттік орталықтандырылған Литий стратегиясының (CEOL) іске қосылуынан кейін инвесторлар нормативтік тәуекелдерді ескерсе де, стратегиялық серіктестіктер — мысалы, Codelco–Rio Tinto қатысатын Salar de Maricunga жобасы — капитал мен технологияларды тартуды жалғастыруда.

4.4

АВСТРАЛИЯ

Ресурстық әлеуеті және геологиялық мүмкіндіктері

Тарихи түрде темір рудасы мен алтынды өндірумен танымал Аустралия Батыс Австралиядағы сподуменнің қатты кен орындарынан литий өндірудің үштен бірінен астамын қамтамасыз ететін маңызды минералдар саласындағы супер державаға айналды. Елде Lynas Rare Earths Ltd негізгі ойыншысы бар Қытайдан тыс жерлерде сирек кездесетін элементтерді жеткізудің ең дамыған тізбектерінің бірі бар.⁶² Аустралияның геологиялық барлау және тау-кен секторына жетілген инвестициялық орта, JORC есеп беру стандарттары және ASX арқылы терең капитал нарықтары қолдау көрсетеді.

⁶⁸ <https://lynasrareearths.com/>

62-сурет.
Негізгі металдар: Австралиядағы өндіріс және тауарлық-материалдық құндылықтар, 2024

Ел	Негізгі минералдар	Өндіріс (тонна)	Қорлар (тонна)	Өндіріс бойынша әлемдегі орын	Қорлар бойынша әлемдегі орын (%)	Қорлар бойынша әлемдегі орын	Әлемдік қорлардың үлесі (%)
Австралия	Темір кені	580 млн	58 млрд	1-ші	36%	1-ші	29%
	Литий	88,000	7 млн	1-ші	36%	2-ші	23%
	Уран	4,553*	3.6 млн	4-ші	9.2%	1-ші	29%
	Мыс	800,000	100 млн	8-ші	3.5%	2-ші	10%
	Алтын	290	12,000	3-ші	8.8%	1-ші	18.75%

ТАУ-КЕН САЛАСЫН
ДАМУДЫҢ ҰЛТТЫҚ
СТРАТЕГИЯСЫ

Австралиядағы маңызды минералдарға арналған стратегия тұрақты әрі әртараптандырылған жеткізу тізбектерін құруға, рұқсат беру рәсімдерін жеделдетуге, қайта өңдеуді дамытуға және АҚШ, Жапония мен ЕО-мен серіктестіктерді нығайтуға бағытталған. Қаржылық құралдар — Critical Minerals Facility (A\$4 млрд) және The Northern Australia Infrastructure Facility (NAIF, A\$7 млрд) — инфрақұрылымды және батареяларға арналған қайта өңдеу/прекурсорлық жобаларды қолдайды.

ИНВЕСТИЦИЯЛЫҚ
КЛИМАТ

Аустралияда ашық және инвесторларға бағытталған тау-кен режимі бар, ол сенімді құқықтық қорғаумен және геологиялық барлау үшін салықтық жеңілдіктермен қамтамасыз етілген. JORC кодексі есеп берудің біркелкілігі мен ашықтығын қамтамасыз етеді. Қиындықтардың қатарында жұмыс күшінің тапшылығы және ESG қатаң талаптары бар, дегенмен өндірісті автоматтандыру және ашық реттеу нормалары елдің күшті жақтары болып табылады.

ИНФРАҚҰРЫЛЫМ
ЖӘНЕ ЛОГИСТИКА

Австралия Rio Tinto компаниясының AutoHaul™ жүйесі сияқты автоматтандырылған теміржол желілерін енгізу арқылы шахтадан портқа дейінгі логистиканы логистиканы қайта ойластырды қайта ойластырды, мұнда 1866 шақырым жол машинистсіз жүреді. Энергия тиімділігі жаңартылатын энергиямен тасымалдау шешімдерін, оның ішінде сутегі отын ұяшықтары бар жүк көліктері мен күн конвейерлік жүйелерін арттырады. Порттардың қолжетімділігі мен географиялық орналасуы Азияға, АҚШ, Жапония және ЕО нарықтарына бәсекеге қабілетті экспортты қамтамасыз етеді.

ГЕОЛОГИЯЛЫҚ
БАРЛАУ

Австралиялық ASX биржасы компанияларды гранттармен, салықтық жеңілдіктермен және ашық рұқсат жүйесімен қолдау арқылы барлаудың алғашқы кезеңдерінде тартады. JORC Кодексі және сенімді геологиялық деректерге қол жеткізу жоба тәуекелдерін азайтады және инвесторлардың сенімін арттырады. Кіші тау-кен өндіру компанияларының Кіші тау-кен компанияларының белсенділігі мен ASX арқылы және жеке венчурлық капитал арқылы елеулі қаржыландыру Австралияны геологиялық барлауда әлемдік көшбасшылардың біріне айналдырады.

⁶⁹ <https://www.industry.gov.au/publications/critical-minerals-strategy-2023-2030>

⁷⁰ <https://www.exportfinance.gov.au/criticalminerals>, <https://www.naif.gov.au/>

⁷¹ <https://www.jorc.org/development/>, <https://crirco.com/>

⁷² <https://www.globalrailwayreview.com/news/136232/autohaul-network-connects-australian-iron-ore-mine-to-port/>, <https://www.progressiverailroading.com/railPrime/details/Rio-Tinto-finds-success-in-its-autonomous-freight-train-operation--70277>

4.5

ИНДОНЕЗИЯ

Ресурстық әлеуеті және геологиялық мүмкіндіктері

Индонезия маңызды минералдардың, ең алдымен никель мен кобальттың әлемдік нарығында стратегиялық орынға ие, әлемдегі ең үлкен никель қоры және кобальт пен мыстың маңызды кен орындары бар. Ел әлемдегі никель өндірісінің 50%-дан астамын қамтамасыз етеді және көмір, мыс, алтын, қалайы және бокситтердің жетекші өндірушілерінің бірі болып табылады. Негізгі жобаларға Грасберг мыс-алтын кеніші және Калимантан мен Сулавесидегі ауқымды никель операциялары кіреді. 2020 жылы енгізілген шикі никель экспортына тыйым салу никель экспортының құнын 2017 жылғы 3,3 миллиард доллардан 2023 жылы 33 миллиард доллардан астамға дейін арттырды.

⁴³ The exploration investment climate varies significantly across jurisdictions, reflecting differences in regulatory maturity, capi

63-сурет.
Негізгі металдар: Индонезиядағы өндіріс және қорлар, 2024

Ел	Негізгі минералдар	Өндіріс (тонна)	Қорлар (тонна)	Өндіріс бойынша әлемдегі орын	Қорлар бойынша әлемдегі орын (%)	Қорлар бойынша әлемдегі орын	Әлемдік қорлардың үлесі (%)
Индонезия	Никель	2.2 млн	55 млн	1-ші		1-ші	
	Кобальт	28 000	640 00	2-ші	9.6%	3-ші	5.8%
	Мыс	1.1 млн	21 млн	5-ші	4.8%	10-шы	2.14%
	Алтын	100	3600	10-шы	3%	4-ші	5.6%
	Қалайы	50 000	-	2-ші	16.7%	-	-

ТАУ-КЕН САЛАСЫН
ДАМУДЫҢ ҰЛТТЫҚ
СТРАТЕГИЯСЫ

ИНВЕСТИЦИЯЛЫҚ
КЛИМАТ

ИНФРАҚҰРЫЛЫМ
ЖӘНЕ ЛОГИСТИКА

ГЕОЛОГИЯЛЫҚ
БАРЛАУ

Индонезияның тау-кен өнеркәсібі стратегиясы табиғи ресурстарға бақылауды күшейтуге (ресурстық ұлтшылдық) және ұлттық қайта өңдеу өнеркәсібін дамытуға бағытталған. 2020 жылы енгізілген никель кенін экспорттауға тыйым салу Сулавеси мен Халмахерде әлемдегі ең ірі никель балқыту кластерлерінің бірін құра отырып, ішкі өңдеуді ынталандырады. 2021 жылы негізі қаланған Indonesia Battery Corporation (IBC) тау-кен өнеркәсібінің катодтар мен анодтар өндірісімен, сондай-ақ электромобиль батареяларын өндірумен интеграциясын қадағалайды. Ынталандыруларға маңызды минералды саябақтар, салықтық жеңілдіктер және жаһандық компаниялармен бірлескен кәсіпорындар кіреді, дегенмен экологиялық және әлеуметтік мәселелер әлі де бар.

Индонезияның Пайдалы қазбаларды және көмірді өндіру туралы заңы жергілікті кәсіпорындарда экспортқа тыйым салу және міндетті түрде қайта өңдеу арқылы ішкі қосымша құнға басымдық береді. Шетелдік инвесторлар бастапқыда бақылаушы пакеттің иесі бола алады, алайда қолданыстағы заңнама бойынша кезең-кезеңімен дивестия жүргізіп, индонезиялық қатысушылардың мүддесіне кемінде 51%-ға дейін үлесті беруін қарастырады. Дивестияның нақты мерзімдері мен механизмі қосымша нормативтік актілермен анықталады. Қаржы жүйесіне 22% табыс салығы, роялти (4–19%) және тау-кен жабдығына қатысты ҚҚС жеңілдіктері кіреді; жеңілдіктер нормативтік актілермен белгіленген шарттарды орындаған жағдайда беріледі. Саясаттың болжамсыздығы мен инфрақұрылым тапшылығы негізгі проблемалар болып қала береді, дегенмен никельдің төмен құны және электромобильдерге арналған аккумулятор орталығын құру шамданушылығы айтарлықтай артықшылықтар болып табылады.

Индонезияның Танжунг Приок және Веда Бэй сияқты порттар арқылы теңіз қатынасы арқылы стратегиялық артықшылығы бар. Сонымен қатар, архипелагтық география шалғайдағы шығыс аралдарға жеткізуде қиындықтар туғызады. Үкімет зауыттармен, порттармен және көмір электр станцияларымен біріктірілген «қайта өңдеуші аралдарды» құруға инвестиция салуда. Энергияның төмен құны және Азия нарықтарына жақындығы күшті жақтар болып табылады, дегенмен порттардың шамадан тыс жүктелуі және теміржол желісінің біркелкі дамымауы логистикалық инфрақұрылымның әлсіз тұстары болып қалуда қиын болып қала береді.

Индонезияның барлау қызметі ең алдымен никельге және оның электромобильдерге арналған жаһандық аккумуляторлық жеткізу тізбегіндегі маңыздылығына бағытталған. Мемлекет қайта өңдеу қуаты арқылы ел ішінде қосымша құнды құруға басымдық береді, бұл бірнеше провинцияларда барлаудың шоғырлануына әкеледі. Сонымен қатар, кіші тау-кен өндіру компанияларының секторы салыстырмалы түрде дамымаған күйінде қалып отыр, ерте кезеңдерді қаржыландыруға және институционалдық қолдауға қол жетімділігі шектеулі. Билік деңгейлері арасындағы реттеушілік талаптар мен өкілеттіктерді үйлестіру, сондай-ақ экологиялық лицензиялау барлау жұмыстарының кеңеюін баяулататын факторлар болып қалуда.

⁷⁴ <https://www.indonesiabatterycorp.com/en/>

⁷⁵ <https://www.lowyinstitute.org/publications/future-indonesia-s-green-industrial-policy>

⁷⁶ <https://www.aseanbriefing.com/news/indonesias-mining-law-amendments-boosting-the-domestic-mineral-market/>

⁷⁷ <https://www.pwc.com/id/en/pocket-tax-book/english/pocket-tax-book-2024.pdf>

⁷⁸ <https://www.surialaw.com/news/investasi-asing-di-indonesia-kerangka-hukum-dan-tantangannya#:~:text=One%20of%20the%20most%20significant,and%20a%20lack%20of%20transparency>

4.6

НЕГІЗГІ
ТҰЖЫРЫМДАР

Қазақстанның критикалық минералдар саласындағы қалыптасып келе жатқан хаб ретіндегі рөлі жаһандық әртараптандыру және жеткізу тізбегінің тұрақтылығын нығайту стратегияларымен үйлесімді келеді. Дегенмен, жетекші тау-кен өндіруші елдер — Канада, Австралия, Чили және Индонезия — салыстырмалы талдаудан кейін бәсекеге қабілеттілікті сақтау үшін Қазақстанға белгіленген шараларды іске асырудың жоғары қарқынын сақтау, реттеушілік ортаны дәйекті түрде жетілдіру және қаржылық экожүйені қолдау орынды екені анық.

1. КРИТИКАЛЫҚ МИНЕРАЛДАР БОЙЫНША ТҰТАС, ИНТЕГРАЦИЯЛАНҒАН СТРАТЕГИЯНЫҢ ҚАЖЕТТІЛІГІ

Канадалық маңызды минералдар Стратегиясынан немесе Чилидің мыс пен литий бойынша үйлестірілген жоспарынан айырмашылығы, Қазақстан нақты сирек және сирек кездесетін жер металдар бойынша барлауды, қайта өңдеуді және халықаралық позициялауды біріктіретін неғұрлым бағдарланған ұлттық стратегияны әзірлеуге тұрарлық. Жақында қабылданған сирек және сирек жер металдарын дамыту жоспары өнімділіктің нақты негізгі көрсеткіштері, қаржыландыру механизмдері және өнеркәсіптік саясат құралдары бар маңызды минералдардың толық стратегиясына айналуы керек жақсы бастама болып табылады.

2. ГЕОЛОГИЯЛЫҚ БАРЛАУ ҮШІН ЫНТАЛАНДЫРУДЫ КҮШЕЙТУ ЖӘНЕ ЛИЦЕНЗИЯЛАУДЫҢ АШЫҚТЫҒЫН АРТТЫРУ

Австралия мен Канадада геологиялық деректерге инвесторлар үшін ашық және ыңғайлы қол жетімділікке баса назар аударылады, ал Индонезия шикізатты өңдеумен байланысты инвесторлар үшін рұқсат беру процедураларын белсенді түрде жеңілдетеді. Қазірдің өзінде іске асырылған қадамдарға — KAZRC стандартына және minerals.e-qazupa.kz платформасына — сүйене отырып, Қазақстанға геологиялық барлау жүйесін жаңғыртуды жалғастыру, кіші компаниялар үшін атаулы ынталандыруларды дамыту және рұқсат беру рәсімдеріне қатысты мәселелердің айқындығын арттыру тиімді. Бұл шетелдік капиталды тарту үшін қажетті шарт болып табылады.

3. ІШКІ ӨНДЕУДІ ДАМУЫ ЖӘНЕ ҚОСЫЛҒАН ҚҰНДЫ ҚҰРУ

Индонезияның экспорттық саясаты және Чилидің литий өнеркәсібін басқаруға мемлекеттік-жекеменшік экспортынан тереңірек өңдеуге көшу кезінде ашылатын айтарлықтай әлеуетті көрсетеді. Қазақстан үшін стратегиялық мүмкіндік ретінде байыту қуаттылықтарына, тазартуға және құн тізбегінің аралық буындарын дамытуға инвестицияларды ынталандыру болып табылады. Бұл мемлекеттік-жекешелік әріптестік (МЖӘ) тетіктері, АХҚО немесе кооперацияның басқа да нысандары арқылы іске асырылуы мүмкін, бұл ұзақ мерзімді өсу үшін неғұрлым тартымды және орнықты ортаны қалыптастыруға мүмкіндік береді.

4. АХҚО-НЫ ЖАСЫЛ ҚАРЖЫЛАНДЫРУДЫ ЖӘНЕ КАПИТАЛ НАРЫҚТАРЫН ДАМУЫ ҮШІН ПАЙДАЛАНУ

Қазақстан АХҚО және Astana International Exchange халықаралық биржасы үшін жасыл қаржы орталығының – ESG-стандарттарын ескере отырып, тау-кен өндіру секторына инвестициялар тартуға жәрдемдесуге қабілетті екі платформа болуымен ерекшеленеді. Бұл механизмдер канадалық TSX-V және аустралиялық ASX тәжірибесін ескере отырып, «жасыл» сертификатталған геологиялық барлау, инфрақұрылымды дамыту және кіші тау-кен өндіру компанияларының жобаларын қолдау үшін масштабталуы керек.

5. ESG, ӘЛЕУЕМЕТТІК ЖӘНЕ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ СТАНДАРТТАРДЫ ЕРТЕ КЕЗЕҢДЕРДЕ БІРІКТІРУ

ESG саласындағы тәуекелдер — әсіресе еңбек практикаларына, су ресурстарына және биоәртүрлілікке

қатыстылары — шешім қабылдауға және капиталға қол жеткізуге неғұрлым айқын әсер етуде. Қазақстан үшін ESG қағидаттарын — оның ішінде әлеуметтік және экологиялық стандарттарды — геологиялық барлау жұмыстарының (ГБЖ) ерте кезеңдерінде енгізуді негізге алу тиімді. Мұндай белсенді (проактивті) тәсіл болашақ тәуекелдер мен шығындарды азайтады және жаһандық инвесторлардың критерийлеріне сәйкес келетін жобаларды тұрақты іске асырудың негізін қалайды.

6. ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ЫНТЫМАҚТАСТЫҚ ПЕН БРЕНДИНГТІ НЫҒАЙТУ

Канада мен Австралия критикалық минералдар жөніндегі жаһандық альянстарға (АҚШ, ЕО және Жапонияның қатысуымен) терең интеграцияланған. Қазақстанға өзін сенімді және жауапты жеткізуші ретінде белсенді таныту, көпжақты диалогтарға қатысу және бастамашылық жасау, сондай-ақ өзінің критикалық минералдарын «таза және қауіпсіз шығу тегі» деген маркировкамен жылжыту тиімді. Қазақстан критикалық минералдар саласындағы аймақтық көшбасшылыққа алғышарттар жасайтын геологиялық әлеуетке және институционалдық құралдарға (АХҚО, озық тау-кен заңнамасы, мемлекеттік қолдау) ие. «Жасыл» индустриялық толқынды пайдалану үшін, бұл әлеуетті инвесторларға түсінікті ережелер мен құралдар арқылы ресімдеген орынды: реттелген рұқсат беру рәсімдері, ашық геодеректер, қаржылық тетіктер және халықаралық ынтымақтастықты дамыту (оның ішінде оффтейк-келісімдер және салалық альянстар).

5

АХҚО ТАУ КЕН ӨНДІРІСІНЕ ИНВЕСТИЦИЯЛАР ТАРТУ ҮШІН СТРАТЕГИЯЛЫҚ ПЛАТФОРМА РЕТІНДЕ

БӨЛІМНІҢ ТҮЙІНІ

АХҚО Қазақстанның және бүкіл өңірдің тау-кен өндіру секторына инвестициялар тартуға арналған платформа ретінде орналастырылуы мүмкін. Ағылшын жалпы құқығына, жасыл қаржыландыру құралдарына және халықаралық инвесторлардың өсіп келе жатқан базасына сүйене отырып, АХҚО тәуекелдерді басқаруды ескере отырып, капиталды қалыптастыруды, бірлескен кәсіпорындар мен жобалау құрылымдарын құруды қамтамасыз ете алады. Реттеуші икемділік және ESG стандарттарына сәйкестік оны отандық және шетелдік тау-кен капиталы үшін тартымды алаңға айналдырады.

БӨЛІМНІҢ НЕГІЗГІ ИНСАЙТТАРЫ

- 1 Ағылшын жалпы құқығының нормаларын қолдану және инвесторларға бағытталған реттеудің болуы АХҚО-ны басқа өңірлік қаржы хабтарынан / орталықтарынан ажыратады.
- 2 ESG стандарттарымен сәйкестік және климаттық есеп беру талаптарын біріктіру оны тау-кен секторын тұрақты қаржыландырудың өзекті құралына айналдырады.
- 3 Платформа аралас қаржыландыру (blended finance) тетіктерін және бірлескен кәсіпорындардың құрылымдық үлгілерін пайдалану арқылы геологиялық барлаудың бастапқы кезеңдеріндегі тәуекелдерді азайта алады.

БӨЛІМДЕГІ НЕГІЗГІ САНДАР

307

АХҚО-да тіркелген тау-кен өндіру саласына байланысты компаниялардың саны.

85+

елдер АХҚО инвесторлары мен серіктестерінің желісінде ұсынылған.

20.5 млрд тенге

тіркелген компаниялардан түсетін салық түсімдері.

5.0

АХҚО ТАУ КЕН ӨНДІРІСІНЕ ИНВЕСТИЦИЯЛАР ТАРТУ ҮШІН СТРАТЕГИЯЛЫҚ ПЛАТФОРМА РЕТІНДЕ

2018 жылы негізі қаланған «Астана» халықаралық қаржы орталығы халықаралық инвесторларға үйреншікті құқықтық кепілдіктер беріп, сонымен бірге Қазақстанның минералдық ресурстарына қолжетімділікті аша отырып, ағылшын жалпы құқығы негізінде жұмыс істейді.

АХҚО тау-кен өндіру секторына қатысты үш негізгі функцияны орындайды. Біріншіден, халықаралық танылған стандарттарға сәйкес күрделі дауларды қарайтын тәуелсіз АХҚО Соты мен төрелік орталығының арқасында құқықтық анықтықты қамтамасыз етеді. Екіншіден, Astana International Exchange (AIX) арқылы капиталға қол жеткізуді қамтамасыз етеді. Үшіншіден, қатысушыларға арналған жеңілдіктер мен мәміле жасау құралдары бар бәсекеге қабілетті корпоративтік салық жүйесін ұсынады.

5.1

АХҚО ЮРИСДИКЦИЯСЫ

АХҚО жалпы құқық қағидаттарына негізделген және Қазақстанның азаматтық-құқықтық жүйесінен ерекшеленетін бірегей құқықтық жүйе шеңберінде жұмыс істейді. Орталықта халықаралық бизнесті қолдауға бағытталған өзіндік құқықтық жүйе жұмыс істейді. Оның нормаларының орындалуын тәуелсіз АХҚО Соты мен Халықаралық төрелік орталық қамтамасыз етеді, ал реттеуді АХҚО Қаржылық қызметтерді реттеу комитеті (AFSA) жүзеге асырады. Бұл ашық, тұрақты және әлемдік стандарттарға сәйкес келетін ортаны қалыптастырады.

Ағылшын жалпы құқығы негізінде құқықтық жүйеде жұмыс істеудің арқасында АХҚО Қазақстанның минералдық ресурстарына тікелей қол жеткізуді сақтай отырып, халықаралық инвесторларға үйреншікті құқықтық кепілдіктер береді. АХҚО-ның құқықтық мәртебесі Қазақстан Республикасының 2015 жылғы 7 желтоқсандағы № 438-V ҚРЗ «Астана» халықаралық қаржы орталығы туралы» Конституциялық заңымен бекітілген, бұл заң АХҚО үшін елдің құқықтық жүйесінде арнайы құқықтық режим орнатты. АХҚО-ның құқықтық базасы әсіресе жалпы құқық юрисдикцияларында жұмыс тәжірибесі бар халықаралық тау-кен өндіруші компаниялар үшін тартымды, өйткені ол корпоративтік және шарттық реттеудің түсінікті тетіктерін қамтамасыз етеді.

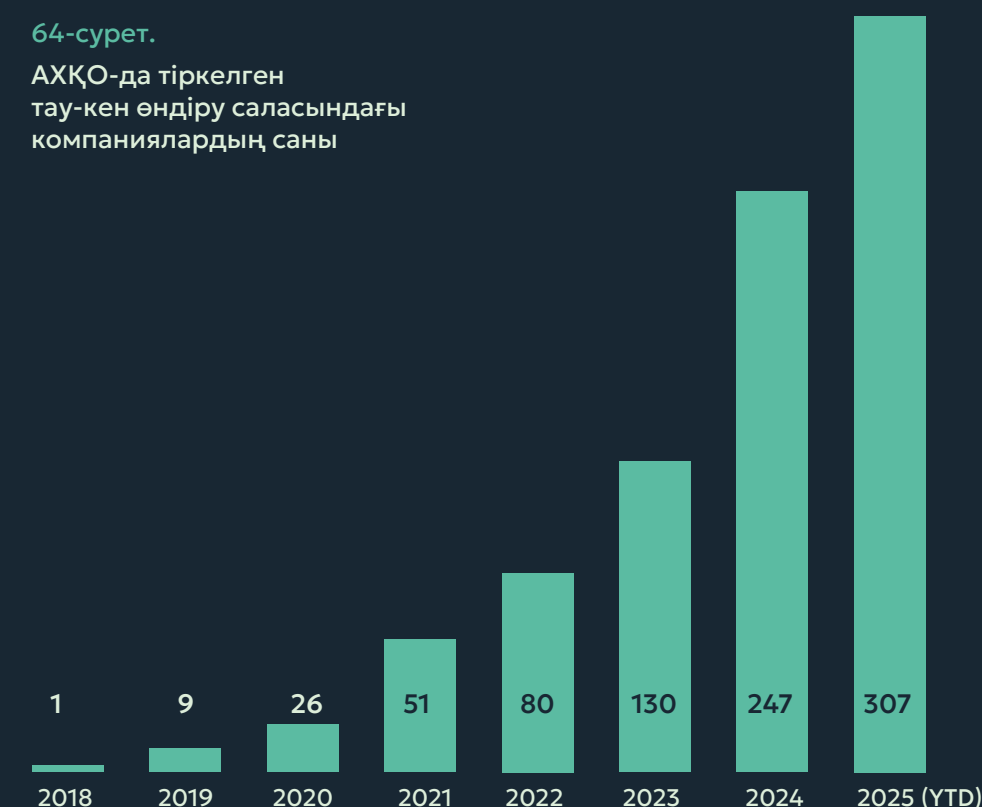
АХҚО-ДА ТІРКЕЛГЕН ТАУ-КЕН ӨНДІРУШІ КОМПАНИЯЛАР

«Астана» халықаралық қаржы орталығы (АХҚО) осы секторда инвестициялар тартуға және экономиканың өсуіне ықпал ете отырып, Қазақстанның тау-кен өндіру саласына қатысушылар үшін маңызды алаңға айналды. Бүгінгі таңда АХҚО-да тау-кен жұмыстарымен байланысты 307 компания тіркелген, бұл ретте тек 2024 жылы рекордтық саны – 117 компания тіркелген. Аталған

компаниялар қатты пайдалы қазбаларды өндіру, геологиялық барлау қызметтерін көрсету және активтерді басқару сияқты түрлі қосалқы салаларды қамтиды. Олар төленген салықтар, ашылған жұмыс орындары және тікелей шетелдік инвестицияның (ТШИ) келуі арқылы Қазақстан экономикасына елеулі үлес қосып отыр.

64-сурет.

АХҚО-да тіркелген
тау-кен өндіру саласындағы
компаниялардың саны

Бұл компаниялар 23 елден ұсынылған, бұл АХҚО-ның тау-кен өндіру секторына және геологиялық барлауға инвестициялар үшін өңірлік хаб ретіндегі өсіп келе жатқан рөлін атап көрсетеді. Барлық тау-кен өндіру компанияларының жартысына жуығы жергілікті ойыншылар. Отандық компаниялардың басым қатысуы шетелдік инвесторлардың, бірінші кезекте тіркелген компаниялардың жалпы санының шамамен 35%-ын (108 компанияны) құрайтын Азия елдерінің елеулі қатысуымен толықтырылады.

65-сурет.
Тау-кен өндіру саласындағы АХҚО-да тіркелген компаниялар (елдер бойынша)

	Аймақ	Компаниялардың саны
1	Қазақстан	147
2	Азия	108
3	Еуропа	33
4	Америка	12
5	Океания	6
6	Таяу Шығыс	23
7	Орталық Азия (Қазақстаннан басқалары)	1
8	Жалпы	307

108 азиялық компанияның 102-сі Қытайдан шыққан, бұл елдің Қазақстанның минералдық секторына белсенді қатысуын және аса маңызды шикізатқа өңірлік қызығушылықтың кеңеюін көрсетеді. Еуропада қатысу географиялық жағынан әртараптандырылған: компаниялар негізінен Ұлыбританиядан, Түркиядан және Кипрден, сонымен қатар Италия, Испания, Ресей, Бельгия, Нидерланды, Польша және Болгариядан ұсынылған. Океаниядан келген барлық

компаниялар әлемдегі жетекші тау-кен экономикаларының бірі – Австралиядан шыққан. Американы 12 компания ұсынады, оның ішінде АҚШ-тан (6), Канададан (3) және Бразилиядан (1), бұл танылған тау-кен өндіру юрисдикцияларының іріктелген, бірақ стратегиялық қатысуын көрсетеді. Қазіргі уақытта Орталық Азияда Өзбекстаннан бір ғана компания тіркелген, бұл АХҚО шеңберінде өңірлік ынтымақтастықты кеңейту үшін ашылмаған әлеуетті көрсетеді.

Е-Qazyna (жер қойнауын пайдалану платформасы) деректеріне сәйкес, бұл компаниялардың 217 лицензиясы бар: 211 геологиялық барлау және 6 өндіру. Лицензиялардың саны, ең алдымен, бас компаниялар тиісті лицензияларға иелік ететін және іске асыратын еншілес ұйымдар арқылы қызметті жүзеге асыратын холдингтік және басқа қаржылық құрылымдардың болуына байланысты тіркелген компаниялар санынан аз болуы мүмкін.

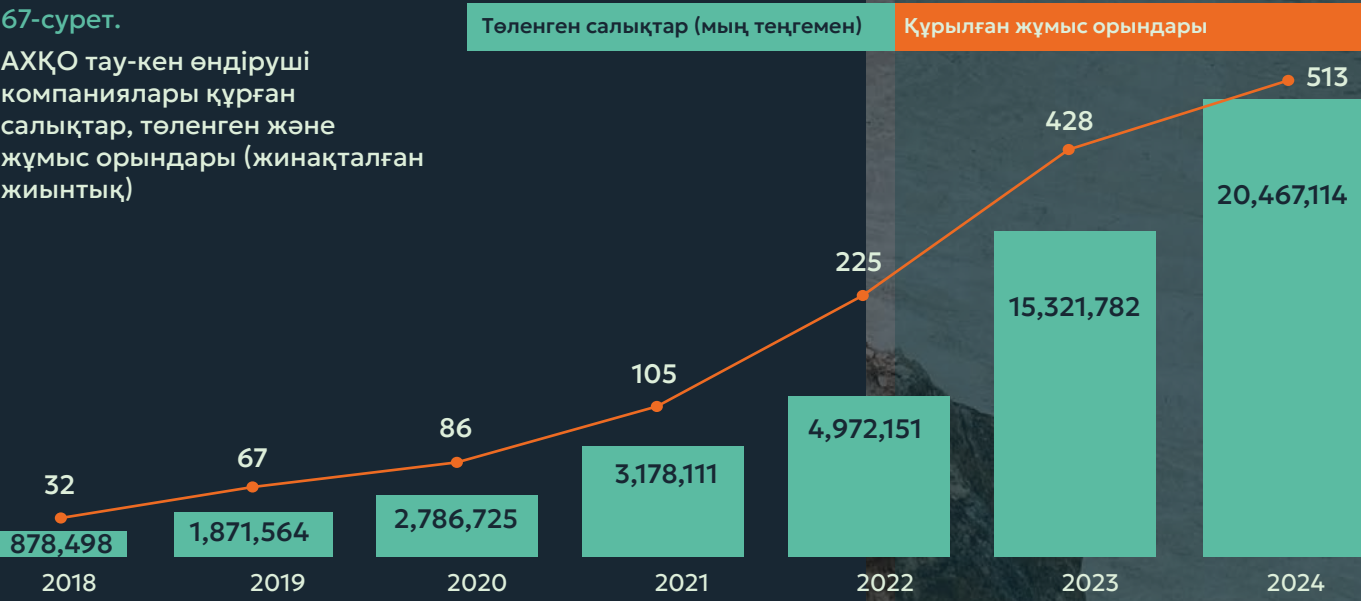
66-сурет.
Тау-кен өндіру саласындағы АХҚО-да тіркелген компаниялар (қызметі бойынша)

Тау-кен компаниялары	193
Геобарлау және зерттеу	71
Холдингтер және басқа қаржылық құрылымдар	33
Қосалқы қызметтер	10

АХҚО-да тіркелген тау-кен өндіруші компаниялар салық түрінде жалпы сомасы 20,5 млрд теңге салды және жергілікті тұрғындар үшін 500-ден астам жұмыс орнын құрды. Ірі салық төлеушілердің қатарына Solidcore, Success Minerals Kazakhstan, MQ Emirates Group және Aurora Limited кіреді.

67-сурет.
АХҚО тау-кен өндіруші компаниялары құрған салықтар, төленген және жұмыс орындары (жинақталған жиынтық)

АХҚО СОТЫ ЖӘНЕ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ТӨРЕЛІК ОРТАЛЫҒЫ

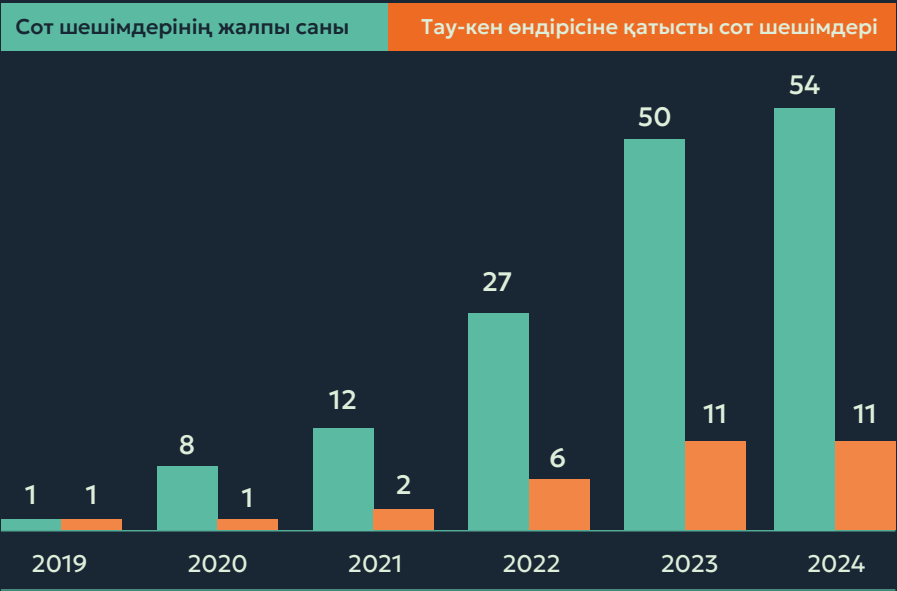
АХҚО Соты — халықаралық коммерциялық соттар үлгісінде құрылған тәуелсіз коммерциялық сот. Ол ағылшын жалпы құқығының қағидаттары бойынша жұмыс істейді және АХҚО қатысушыларының қатысуымен туындаған дауларды, соның ішінде тау-кен өндіру саласына тән – шарттық келіспеушіліктер сияқты істерді қарастырады. Мұндай формат бейтараптылықты және сараптаманың жоғары деңгейін қамтамасыз етеді.

2019 жылы құрылған Халықаралық төрелік орталық (IAC) дауларды шешудің баламалы тетіктерін — төрелік және медиацияны — икемді және жедел рәсімдермен ұсынады. Жалпы алғанда, АХҚО Соты мен IAC ұлттық соттардың жұмысын толықтыра және инвесторлардың сенімін нығайта отырып, бейтарап және болжамды шешімдерді ұсынады.

АХҚО соты және Халықаралық төрелік орталығы тау-кен дауларының кең спектрі бойынша құзыретке ие, оның ішінде EPC/ERCM-келісімшарттар (инжиниринг, сатып алу және құрылыс), жабдықтарды жеткізу, оффтейк-келісімшарттар, корпоративтік және акционерлік даулар.

68-сурет.

Сот шешімдері бойынша статистика⁸¹

Соттар жүйесін толықтыра отырып, АХҚО халықаралық төрелік орталығы (The International Arbitration Centre, IAC) дауларды дәстүрлі соттар шеңберінен тыс шешу үшін тәуелсіз алаң ретінде әрекет етеді. Орталық бастапқыда АХҚО-мен байланысты істерді қарау үшін құрылғанымен, тиісті келісімшарттар оны төрелік орны ретінде анықтаған жағдайда, жалпы коммерциялық дауларды да қарастыра алады.

⁸¹ <https://court.aifc.kz/judgments/>

АХҚО туралы Конституциялық заңның 13-бабында көзделгендей, АХҚО соты айрықша құзыретке ие⁸⁰ және ол мыналарға қатысты:

a.

АХҚО қатысушылары, оның органдары және/немесе олардың шетелдік қызметкерлері арасында туындайтын даулар;

b.

АХҚО-да жүзеге асырылатын және АХҚО құқығымен реттелетін операцияларға байланысты даулар;

c.

тараптардың келісімі бойынша сотқа берілген даулар;

d.

АХҚО актілерін түсіндіру.

Тау-кен өнеркәсібіндегі әдеттегі дауларға мыналар жатады:

a.

Коммерциялық – геологиялық барлау/ геофизикалық қызметтерге арналған шарттар бойынша төлемдерді төлемеу, жеткізілімдердің кешігуі, оффтейк-келісімдердің шарттарын бұзу;

b.

Техникалық — геологиялық барлау жұмыстарының сапасы мен көлеміне, стандарттардың сақталуына және мердігерлердің біліктілігіне қатысты даулар;

c.

Инвестициялық (шарттық) — инвестициялық немесе жобалық келісімдер бойынша даулар (мысалы, тұрақтандыру ескертулері, Бірлескен кәсіпорындар/ Сатып алу-сату шарттары (JV/SPA), қаржыландыру шарттары)

Бұған қоса, істің барлық тараптары келіскен жағдайда және АХҚО Соты іс бойынша өзінің юрисдикциясын жүзеге асыруды орынды деп санаса, тараптар кез келген құқықты – АХҚО жалпы құқығын немесе өзге де құқықты – қолдана отырып, АХҚО Сотына арыз бере алады.

АХҚО сотында табиғи ресурстар саласындағы дауларды қарау тәжірибесі бар бірнеше мамандарды қоса алғанда, күрделі коммерциялық істерде сараптамасы бар халықаралық танылған судьялар алқасы бар. Сот шешімдері ағылшын тіліндегі жалпы Заңның өнегелігіне негізделген, бұл болжамды,

әсіресе ұзақ мерзімді тау-кен жобалары үшін құнды. АХҚО сотының шешімдері Қазақстанда конституциялық реттеу шеңберінде орындалуға жататынын, сондай-ақ жалпы құқықтың басқа да құзыреттіктерінде танылатынын атап өту маңызды.

АХҚО Халықаралық төрелік орталығы (IAC) жетекші халықаралық төрелік институттардың ережелерімен салыстыруға болатын 2022 жылғы Төрелік регламент бойынша жұмыс істейді. Регламент төрелік талқылауды бастау, төрешілерді тағайындау, қамтамасыз ету (шұғыл) шараларын қабылдау туралы өтініштер, істерді біріктіру және талқылауға қосымша тараптарды қосу сияқты негізгі процессуалдық мәселелерді қамтиды. Негізгі ерекшеліктерге мыналар жатады:

● Халықаралық танылған төрешілер: IAC Ұлыбритания, ЕО, АҚШ, Қытай және Гонконгтан келген сарапшыларды қоса алғанда, өте беделді төрешілердің жаһандық тізімін жүргізеді. Тізімде дауларды шешуде жоғары сараптама деңгейін қамтамасыз ететін, King’s Counsel (КС) атағы бар бірнеше жетекші ағылшын барристерлері бар.

● Заманауи және икемді рәсімдер: IAC қашықтан (виртуалды) тыңдауларды өткізуді және төтенше төреші рәсімін (emergency arbitration) қолдануды қамтамасыз етеді, бұл процестің тиімділігі мен икемділігін арттырады. Жедел шешуді талап ететін істер үшін жеделдетілген рәсімдер қарастырылған.

● eJustice арқылы цифрлық қол жетімділік: тараптар Астанада физикалық қатысудың қажеттілігінсіз ejustice платформасы арқылы онлайн режимінде іс жүргізе алады.

● Заманауи және икемді рәсімдер: IAC қашықтан (виртуалды) тыңдауларды өткізуді және төтенше төреші рәсімін (emergency arbitration) қолдануды қамтамасыз етеді, бұл процестің тиімділігі мен икемділігін арттырады. Жедел шешуді талап ететін істер үшін жеделдетілген рәсімдер қарастырылған.

⁸⁰ <https://aifc.kz/legal-framework/constitutional-statute-of-the-republic-of-kazakhstan/>

⁸² <https://aifc.kz/tax-benefits/>

5.2

ИНВЕСТИЦИЯЛАУҒА АРНАЛҒАН ЫНТАЛАНДЫРУ

АХҚО 2066 жылға дейін корпоративтік табыс салығынан, қосылған құн салығынан (ҚҚС) және мүлік салығынан босатуды қоса алғанда, Орталықтың қатысушылары ретінде тіркелген компаниялар үшін айтарлықтай жеңілдіктер береді. Бұл ретте фискалдық ынталандырулар тіркелген компанияның (мысалы, холдингтер, арнайы мақсаттағы компаниялар) қызмет түріне және тау-кен өндіру қызметіне байланысты шектеулерге байланысты қолданылады.

Шетелдік персонал үшін жеңілдетілген визалық рәсімдер және инвестицияларды қорғау жөніндегі келісімдер операциялық кедергілерді одан әрі төмендетеді. Бұл шаралар бизнесті жүргізу құнын қысқартады және инвестициялардың кірістілігін арттырады, АХҚО-ны жаһандық тау-кен өндіру компаниялары үшін тартымды алаңға айналдырады.

АХҚО-ның құқықтық және нормативтік базасы Қазақстанның жаңартылған АХҚО-ның құқықтық және нормативтік базасы лицензиялау рәсімдерін оңайлатуға бағытталған және геологиялық барлау құқықтарын беру кезінде «бірінші келген – бірінші алады» қағидатын бекітетін, 2017 жылы қабылданған «Жер қойнауы және жер қойнауын пайдалану туралы» ҚР Кодексін толықтырады. Аталған реформалар кен орындарына, соның ішінде критикалық минералдар кен орындарына қол жеткізуді жеңілдетеді және АХҚО-ның елге капитал тарту мақсатына сәйкес келеді. Ашық және тиімді лицензиялауды қамтамасыз ете отырып, АХҚО компанияларға Қазақстанның бай минералдық ресурстарын барынша пайдалануға мүмкіндік береді.

⁸³ Subsoil Use Code of the Republic of Kazakhstan - <https://adilet.zan.kz/rus/docs/K1700000125>

⁸⁴ https://cdn.solidcore-resources.com/upload/ib/696602/Solidcore_integrated_report_2024_en.pdf

SOLIDCORE
РЕДОМИЦИЛЯЦИЯСЫ

Solidcore Resources Plc – екі негізгі кластерде біріктірілген активтері бар Қазақстандағы екінші ірі алтын өндіруші: Бақыршық/Қызыл (Абай облысы)⁸⁵ және Варвара / Комар (Қостанай облысы). Компания сондай-ақ алтын алуды арттыру және елдің қайта өңдеу әлеуетін нығайту үшін аса маңызды Ertis POX (Pressure Oxidation) металлургиялық кешенін салу жобасын іске асыруда.

2023 жылы Solidcore компаниясы Джерсиден «Астана» халықаралық қаржы орталығына (АХҚО) редомициляцияны аяқтады және Astana International Exchange (AIX) биржасын негізгі листинг алаңы ретінде айқындап, Қазақстанды негізгі юрисдикция ретінде бекітті. Лондон қор биржасынан (LSE) делистинг 2023 жылдың тамызында, ал Мәскеу биржасынан (MOEX) 2024 жылдың қазанында өтті. Бұл Ресей нарығынан шығу және АХҚО-ның құқықтық және реттеушілік базасы шеңберіндегі қызметті консолидациялау стратегиясына сәйкес келеді. AIX-ке көшу алаңның институционалдық тұрақтылығына, заңды анықтығына және инвестициялық тартымды инфрақұрылымына деген сенімді көрсетеді.

AIX-те редомициляция мен листингтен кейін Solidcore перспективалы сатып алулар арқылы жоба портфелін белсенді түрде кеңейтті. 2024 жылғы қарашада компания Қазақстанның ең перспективалық активтерінің бірі – Сырымбет қалайы кен орнында 55% бақылау пакетін сатып алу туралы түпкілікті келісім жасасты – \$82,5 млн.⁸⁷ 2025 жылғы наурызда елдің солтүстігінде Тоқтар алтын өндіру жөніндегі жобаның 100%-ын сатып алу туралы кезең-кезеңмен келісімге қол қойылды. Тоқтар ресурстары JORC стандарты бойынша 34,5 тонна алтынды құрайды. Мәміле шеңберінде Solidcore бастапқыда 5 25 млн қолма-қол ақшаға 51% сатып алады, қалған үлесі қосымша қорлар расталғаннан кейін сатып алынады.⁸⁸

Тоқтар ресурстары JORC стандарты бойынша 34,5 тонна алтынды құрайды. Мәміле шеңберінде Solidcore бастапқыда \$25 млн қолма-қол ақшаға 51% сатып алады, қалған үлесі қосымша қорлар расталғаннан кейін сатып алынады.

SOLIDCORE RESOURCES:
АХҚО-ҒА РЕДОМИЦИЛЯЦИЯ
АЛҒА ЖАСАЛҒАН
СТРАТЕГИЯЛЫҚ ҚАДАМ
РЕТІНДЕ

Solidcore Resources Plc, осыдан бұрын Polymetal ретінде белгілі, нарықтық капиталдандыруы шамамен \$1,8 млрд болатын Қазақстандағы екінші ірі алтын өндіруші болып табылады. Соңғы жылдары компания тұрақты қаржылық жағдайды көрсетіп отыр: 2024 жылы кіріс \$ 1,37 млрд құрады, операциялық пайда — \$ 533 млн, бұл 40%-дық әсерлі маржаны көрсетеді. 28 миллион тонна алтын кенінің қоры бар Solidcore берік ресурстық базаға ие. Ресей активтерінің толық дивестициясына дейін компания Ресейдегі күміс өндірісінің көшбасшысы бола отырып, әлемдегі ең ірі алтын мен күміс өндірушілердің ондығына кірді.

RUSSIA

JERSEY

KAZAKHSTAN

1998 – Александр Несистің ICT Group компаниясы құрған, Ресейде асыл металдарды өндіруге бағытталған

2005 – Nafta Moscow компаниясы бақылаушы (басым) үлесті сатып алды

2007 – акциялардың 24,4%-ы MOEX және LSE арқылы көпшілікке сатылымға шықты (орналастырылды)

2008 – Polymetal компаниясы Қазақстанда активтерді сатып алуды бастады

2010 – Джерсиге редомициляцияланды

2011 – жаңа акциялар шығарылды (770 млн АҚШ доллары), бұл компанияны 5,6 млрд АҚШ долларына бағалады

Еркін айналыстағы акциялар үлесі 50%-ға жетті

FTSE 100 индексіне енген алғашқы ресейлік компания болды

2023 – АХҚО-ға редомициляцияланды, AIX-ті өзінің негізгі сауда алаңы етіп белгіледі

2024 – атауы Solidcore Resources болып өзгертілді

Ресейден толық шығу, LSE және MOEX биржаларынан делистингілену

Maaden International Investment (Оман) акциялардың 29,7%-ын иеленеді, ал қалған бөлігі еркін айналыста*

*30.06.2025 жағдай бойынша

РЕДОМИЦИЛЯЦИЯ
ЖӘНЕ НАРЫҚҚА
КӨШУ

2023 жылы Solidcore құзыреттің сенімділігі мен қолайлы инвестициялық ахуалды атап өтіп, Джерсиден «Астана» халықаралық қаржы орталығына (АХҚО) редомициляцияны жүзеге асырды. Бұл қадам АХҚО-ның ірі тау-кен өндіру компаниялары үшін қолайлы алаң ретіндегі өсіп келе жатқан мәртебесін көрсетеді. 2024 жылға қарай Solidcore Лондон қор биржасынан (LSE) және Мәскеу биржасынан (MOEX) листинг алып, Ресей нарықтарынан шығуды аяқтады. 2023 жылғы тамызда Астана халықаралық биржасында (AIX) кейіннен орналастыру қазақстандық капитал нарықтарына толық көшуді белгіледі.

АХҚО ҚҰЗЫРЕТІНДЕГІ
СТРАТЕГИЯЛЫҚ
КЕҢЕЙТУ

Редомициляциядан кейін Solidcore кеңейту стратегиясын жеделдетті. 2024 жылдың қараша айында компания Қазақстанның минералдық секторының перспективалы сегментіне шығып, Сырымбет қалайы кен орнындағы үлесінің 55%-ын \$82,5 млн долларға сатып алды. 2025 жылдың наурыз айында Тоқтар алтын өндіру жобасын кезең-кезеңімен сатып алу басталды, бастапқы сатып алу 51% \$25 млн. Қалған үлесі көлемі 34,5 тонна JORC стандартына сәйкес келетін ресурстың қосымша қорларын растауға байланысты.

АХҚО-НЫҢ ӨСУДІ
ҚАМТАМАСЫЗ
ЕТУДЕГІ РӨЛІ

Сәтті редомициляция және Solidcore-ді одан әрі дамыту АХҚО-ның ресурстық компаниялар үшін стратегиялық платформа ретіндегі рөлін растайды. Жалпы құқық жүйесі, дауларды тәуелсіз шешуге қол жеткізу және AIX арқылы жаһандық капитал нарықтарымен интеграция Solidcore-ға біркелкі ауысу және болашаққа бағытталған кеңейту үшін қажетті құқықтық сенімділікті, қаржылық икемділікті және инвесторлардың сенімін қамтамасыз етті.

⁸⁵ https://cdn.solidcore-resources.com/upload/ib/696602/Solidcore_integrated_report_2024_en.pdf

⁸⁶ <https://www.solidcore-resources.com/en/investors-and-media/news/press-releases/08-08-2023/>

⁸⁷ <https://www.solidcore-resources.com/ru/investors-and-media/news/press-releases/15-10-2024/>

⁸⁸ <https://www.mining.com/web/solidcore-completes-acquisition-of-55-share-in-kazakhstan-tin-deposit/>

⁸⁹ <https://www.solidcore-resources.com/en/investors-and-media/news/press-releases/11-03-2025/>

5.3

ҚАРЖЫЛЫҚ ИНФРАҚҰРЫЛЫМ ЖӘНЕ КАПИТАЛҒА ҚОЛ ЖЕТІМДІЛІК

Тау-кен өндіру жобалары АХҚО лицензиялаған институттардың қатысуымен қаржыландыру көздерінің кең ауқымына — акционерлік капиталға, қарыздық және жобалық қаржыландыруға, сондай-ақ исламдық қаржыландыруға — қол жеткізе алады. Astana International Exchange (AIX) компанияларға «жасыл» және тұрақты қаржыландыру құралдарын қоса алғанда, жария және жеке орналастыру арқылы капитал тартуға мүмкіндік береді.

ASTANA INTERNATIONAL EXCHANGE

2017 жылы құрылған AIX — Қазақстан мен Орталық Азиядағы тұрақты капитал нарықтарын дамытуға ықпал ететін АХҚО қаржылық инфрақұрылымының негізгі элементі. AIFC, Shanghai Stock Exchange және Silk Road Fund AIX-тің акционерлері және серіктестері болып табылады, ал Nasdaq сауда және нарықтық инфрақұрылымды ұсынады, бұл эмитенттерге — оның ішінде тау-кен өндіруші компанияларға — жаһандық инвесторлар базасына қол жеткізуге мүмкіндік береді. 2024 жылдың соңына қарай АХҚО \$14 млрд инвестиция тартуға ықпал етті, оның ішінде \$6,7 млрд портфельдік инвестиция және \$7,3 млрд АХҚО қатысушыларынан түскен қаражат; 2024 жыл ішінде тартылған қаражат көлемі \$3,1 млрд құрады (оның \$2,1 млрд-ы — AIX-те және \$1 млрд-ы — қатысушылардан).

AIX танылған халықаралық биржаларда тіркелген эмитенттерге ең аз қосымша реттеуші талаптармен қазақстандық капитал нарықтарына қол жеткізуге мүмкіндік беретін қос листингтер үшін тиімді және икемді платформаны ұсынады. AIX-тің жаһандық стандарттарға сәйкестігі аймақтық инвесторларға жеңілдетілген қол жетімділікті қамтамасыз ете отырып, London Stock Exchange (LSE) және Hong Kong Exchange (HKEX) сияқты биржаларда жарияланған ақпаратты тануға мүмкіндік береді. Жақында AIX орталық депозитарийі мен Nasdaq Dubai арасындағы тікелей байланыстың іске қосылуы трансшекаралық сауда мен есеп айырысу мүмкіндіктерін одан әрі нығайтады.

АХҚО дамудың әртүрлі кезеңдерінде тау-кен өндіру жобаларының қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін арнайы арналған кешенді қаржылық экожүйені дамытады. Бұл экожүйенің орталығы AIX болып табылады, ол іске қосылған сәттен бастап, тау-кен өндіру секторын қоса алғанда, Қазақстанның капитал тартудағы негізгі платформасына айналды.

AIX тау-кен өндіру компанияларына акциялар нарығына да, қарыз нарығына да саланың ерекшеліктеріне бейімделген құрылымдар арқылы қол жеткізуге мүмкіндік береді. Биржа геологиялық барлау сатысындағы компаниялар үшін олардың бірегей тәуекелдері мен ақпаратты ашуға қойылатын талаптарды ескеретін арнайы листинг ережелерін

әзірледі. Оларға нарықтық капиталдандырудың өзгертілген шектері және CRIRSCO сияқты халықаралық кодекстерге сәйкес келетін минералды ресурстарды бағалаудың балама стандарттары кіреді.⁹¹

Тау-кен компанияларына арналған AIX ережелері жоғары тәуекелдер мен саланың капиталды қажет ететін сипатын ескере отырып, эмитенттер үшін нарықтың қолжетімділігі мен инвесторларды қорғау арасындағы тепе-теңдікті ескере отырып жасалған. Ашықтық

⁹² <https://www-aix-kz.s3.eu-central-1.amazonaws.com/uploads/2020/09/9.-AIX-Mining-Company-Rules-Chapter-02.07.2019.pdf>

пен сенімділікті қамтамасыз ету үшін эмитенттер салада тиісті тәжірибесі бар басқару тобының болуын, білікті мамандар мен тәуелсіз сарапшыларды тартуды көрсетуге, сондай-ақ халықаралық деңгейде танылған стандарттарға, атап айтқанда JORC, NI 43-101 немесе KAZRC стандарттарына сәйкес дайындалған құзыретті маманның есебін ұсынуға міндетті.

AIX реттеуші құрылымы тау-кен өндіру компанияларының профильдерінің әртүрлілігін

ескеру үшін екі деңгейлі жүйені пайдаланады. Tier 1 операциялық және қаржылық құрылымы дамыған ірі эмитенттерге арналған, ал Tier 2 барлау мен дамудың алғашқы кезеңдерінде шағын немесе кіші компанияларды қолдайды.

69-сурет.

Тау-кен саласындағы компанияларға арналған AIX ережелері

Санаты	Тау-кен өндіру компаниялары Tier 1	Тау-кен өндіру компаниялары Tier 2
Анықтама	Дәлелденген қорлары немесе өлшенген ресурстары бар минералды жобадағы ≥ 50% үлесі бар	Tier 1 критерийлеріне сәйкес келмейді
Есеп беру / ақпаратты ашу стандарттары	Келесі стандарттардың бірін қолдану керек: - JORC (2012) - NI 43-101 (Канада)	Келесі стандарттардың бірін қолдану керек: - JORC (2012) - NI 43-101 (Канада) - Kazakhstan Code (KAZRC)
Иелік ету талаптары	Минералды жобаның ≥ 50% иелену керек	Иеленуге қойылатын минималды талаптар жоқ
Техникалық есептілік	Міндетті: дәлелденген қорларды немесе өлшенген ресурстарды көрсету қажет	Міндетті: болжалды ресурстарды немесе барлау деректерін көрсетуге болады
Қаржылық мүмкіндіктер	Листингтен кейін жоспарланған жұмыстардың 18 айын қаржыландыру керек	Листингтен кейін жоспарланған жұмыстардың 12 айын қаржыландыру керек

⁹⁰ <https://aifc.kz/news/31-billion-raised-through-the-astana-international-financial-centre-in-2024/>

⁹¹ <https://aix.kz/about-aix/rules-regulations/>
«Астана» халықаралық қаржы орталығы

«ҚАЗАТОМӨНЕРКӘСІП» ҰАК» АҚ АКЦИЯЛАРЫН БАСТАПҚЫ ЖАРИА ОРНАЛАСТЫРУ

2018 жылы әлемдегі ең ірі уран өндіруші Қазатомөнеркәсіптің АІХ және London Stock Exchange (LSE) акцияларын бастапқы жария орналастыру (IPO) айтарлықтай капитал тартты және АХҚО-ның ірі тау-кен өндіруші компаниялар үшін негізгі биржалық алаң ретіндегі рөлін нығайтты.

Әлемдегі ең ірі уран өндіруші қосарланған листинг аясында \$451 млн тартты: GDR London Stock Exchange (LSE) биржасында, ал акциялар Astana International Exchange (AIX) биржасында орналастырылды. Қазатомөнеркәсіптің орналастырылуы жаһандық институционалдық инвесторларға қол жеткізуді қамтамасыз етті және басқа да тау-кен өндіруші

эмитенттердің АІХ-ке деген қызығушылығын арттырды, соның нәтижесінде АХҚО-ның осы саладағы капитал тарту орталығы ретіндегі позициясы нығайды.

IPO құрылымы отандық және халықаралық инвесторлардың да қажеттіліктерін ескерді. Қосарланған листинг тетігі келесідей іске асырылды: акциялар Astana International Exchange (AIX) биржасында, ал ғаламдық депозитарлық қолхаттар (GDR) London Stock Exchange (LSE) биржасында орналастырылды. Бұл жаһандық институционалдық инвесторларға қол жеткізуді қамтамасыз етіп, сонымен бірге жергілікті нарықтың тереңдігін дамытты.

ҚАЗАТОМӨНЕРКӘСІП: АКЦИЯЛАР ҚҰНЫНЫҢ 4 ЕСЕ ӨСУІМЕН AIFC ФЛАГМАНДЫҚ IPO

Әлемдегі ең ірі уран өндіруші Қазатомөнеркәсіп нарықтық капиталдандыруы \$11,2 млрд астам, операциялық пайдасы \$1,72 млрд және кірісі \$3,87 млрд 2024 жылы Қазақстанның ең құнды ұлттық компанияларының бірі болып табылады. Акциялардың 25%-ы АІХ және LSE-де еркін айналымда, бұл ретте негізгі акционерлер Самұрық-Қазына (63%) және Қаржы министрлігі (12%) болып табылады. Компания сонымен қатар сирек металдарды — бериллий, тантал және ниобий өндірумен белсенді айналысады.

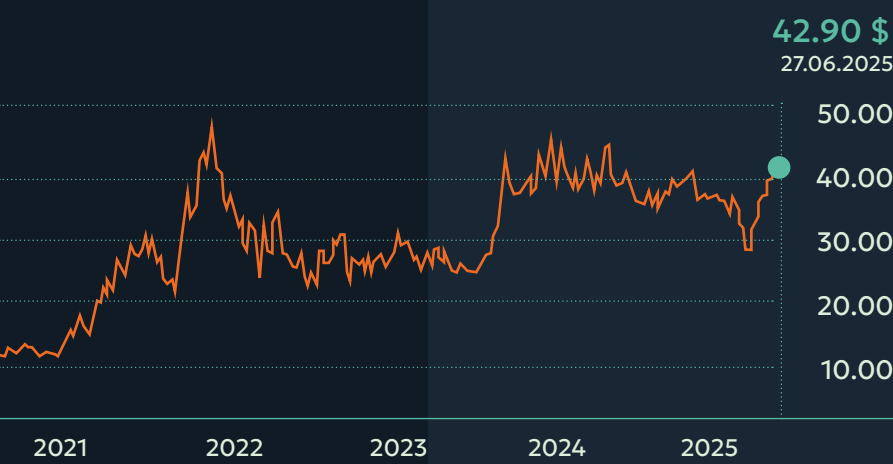
АІХ ЖӘНЕ LSE-ДЕГІ ӘЙГІЛІ IPO

2018 жылы Қазатомөнеркәсіп Astana International Exchange (AIX) және Лондон қор биржасында (LSE) қосарлы IPO өткізген, жергілікті және жаһандық инвесторлар тарапынан \$451 млн және жоғары сұранысты тартқан (15% акция, 47,5% отандық инвесторлар арасында орналастырылған, компанияның бағасы - \$3 млрд). Бұл IPO қазақстандық капитал нарықтары үшін серпіліс болды.

2019 жылы орналастыру free float мөлшерін 18,72%-ға (\$128 млн), ал 2020 жылы – 25%-ға (барлығы \$206 млн) дейін ұлғайтты, барлығы \$785 млн. Компания сонымен қатар KASE-де \$233 млн (2019-2022) облигацияларын және АІХ-те \$200 млн (2024) облигацияларын шығарды.

НАРЫҚҚА ӘСЕРІ

IPO сәтінен бастап Қазатомөнеркәсіптің акцияларының бағасы төрт есеге өсті-\$11,61-ден \$42,90-ға дейін (2025 жылғы 27 маусымдағы жағдай бойынша), бұл инвесторлардың сенімінің жоғары деңгейін және ұлттық компаниялар үшін AIFC/AIX платформасының тиімділігін көрсетеді. Қазатомөнеркәсіптің IPO-сы AIFC-тің әлемдік стандарттар бойынша ауқымды орналастырулар жүргізу қабілетін көрсете отырып, Қазақстанның қаржы секторы үшін маңызды кезең болды. Компанияның капитал нарығындағы ұзақ мерзімді табысы АІХ-тің Орталық Азиядағы ресурстық секторды қаржыландыру орталығы ретіндегі өсіп келе жатқан рөлін көрсетеді.

⁹³ <https://sk.kz/press-center/news/55401/?lang=en>

ЖАСЫЛ ЖӘНЕ ТҰРАҚТЫ ҚАРЖЫЛАНДЫРУ

ИСЛАМДЫҚ ҚАРЖЫЛАНДЫРУ МҮМКІНДІКТЕРІ

Акцияларды дәстүрлі орналастырудан басқа, АХҚО экожүйесінде тау-кен өндіру жобалары үшін қарыздық құралдар да пайдаланылады. АХҚО-ның Тұрақты қаржыландыру платформасы айтарлықтай рөл атқарады: 2021 жылы Қазақстанда тау-кен өндіру саласындағы жобалар үшін алғашқы «жасыл» облигациялар шығарылды. «Тау-Кен Самұрық» Ұлттық компаниясы АІХ арқылы 18,4 млрд теңге (≈\$40 млн) тартты; қаражат экологиялық жауапты мыс өндірісіне бағытталған.⁹⁴ Шығарылымның құрылымы купондық мөлшерлемені өзгерту тетігін қамтиды, ол өлшенетін тұрақты даму мақсаттарына — мысалы, суды қайталап пайдалану үлесіне және энергия тиімділігі көрсеткіштеріне — негізделген.

Green Finance Centre (GFC) АХҚО өзін климатқа бағытталған қаржыландыру тетіктерін дамытуда аймақтық көшбасшы ретінде көрсетті. Орталық белгіленген экологиялық стандарттарға сәйкес келетін жобалар үшін жеңілдікті шарттар беретін орнықты даму көрсеткіштеріне байланысты мамандандырылған кредиттер әзірледі.⁹⁵ Қазіргі уақытта GFC Climate Bonds Initiative бастамасымен Орталық Азиядағы жалғыз аккредиттелген орталық болып табылады және халықаралық капитал нарықтары қауымдастығының (ICMA) танымал сыртқы шолу провайдерлерінің тізіміне енгізілген. GFC халықаралық деңгейде танылған бірқатар стандарттарға сәйкес сыртқы шолулар жүргізеді, оның ішінде ICMA жасыл облигациялар принциптері, әлеуметтік облигациялар принциптері және Тұрақты даму облигациялары бойынша нұсқаулық.

Исламдық қаржыландыру AIFC қаржылық экожүйесінің тағы бір дамып келе жатқан сегментін білдіреді. Astana International Exchange (AIX) Қазақстандағы алғашқы жергілікті сукук орналастыруды сәтті ұйымдастырды.⁹⁶ Иджара қағидаты бойынша құрылымдалған және көмір өндіру секторында жұмыс істейтін Gamma-T SPC Limited еншілес компаниясы шығарған сукук тек исламдық қаржыландыру үшін ғана емес, сонымен бірге Орталық Азияның тау-кен өндіру саласына капитал тарту үшін де маңызды кезең болды. Бұл оқиға шариятқа сәйкес келетін құрылымдардың минералдық-шикізат жобаларын қаржыландырудағы, соның ішінде Таяу Шығыс елдерінен капитал тартуға бағытталған жобаларды қаржыландырудағы әлеуетін көрсетті.

ЮНИОРДЫҢ ЖЕТІСТІГІ: ARRAS MINERALS ӨСУ ҮШІН НАРЫҚҚА ҚОЛ ЖЕТІМДІЛІКТІ ПАЙДАЛАНАДЫ

Arras Minerals Corp. Қазақстанның жер қойнауын пайдалану саласындағы жаңа заңнамасы кіші деңгейдегі компаниялардың тез және тиімді дамуына қалай мүмкіндік бергенін көрсетеді.

2021 жылы Arras лицензиялауды жеңілдеткен және компанияға мыс өндіру үшін қомақты жер учаскелерін бекітуге мүмкіндік берген жаңартылған заң бойынша Қазақстан нарығына шыққан мысқа бағдарланған алғашқы Солтүстік Америка junior-компания болды. 2022 жылға қарай Arras лицензияланған аумақтар бойынша тарихи деректерді талдап, барлау далалық бағдарламасын бастады.

Қолайлы реттеуші орта Arras Minerals-қа жобалық портфельді іске асыруды жеделдетуге және сонымен бірге айтарлықтай инвестицияларды тартуға көмектесті. Компанияның акциялары TSX Venture Exchange-де «ARK» және OTCQB-де «ARRKF» белгілерімен сатылады. Junior-майнер жеке орналастыру, варранттарды орындау және опциондық бағдарламалар арқылы шамамен \$34 миллион жинады.

2023 жылы Arras Minerals стратегиялық серіктестік құрды Tesck Resources (жетекші канадалық тау-кен өндіру компаниясы, әлемдегі мыс өндірушілердің үздік ондығына кіреді). Серіктестік аясында Tesck 2025 жылға дейін \$5 миллион сомаға генеративті барлау бағдарламасын қаржыландыруға міндеттеме алды және әр жобадағы үлестің 75%-на дейін табу құқығымен бөлінген төрт жобаға \$47,5 миллионға дейін инвестициялау опциясын алды.

Arras тарихы инвесторлардың жоғары сенімін көрсетеді және компанияның қол жетімді қаржыландыру тетіктерін тиімді пайдалануын көрсетеді.

⁹⁴ <https://aix.kz/samruk-energy-raised-kzt18-4bln-through-offering-of-green-bonds-on-the-aix/>

⁹⁵ <https://gfc.aifc.kz/en/green-bonds-issuance>

⁹⁶ <https://aifc.kz/news/aix-issues-kazakhstans-first-sukuk/>

5.4

ҚАЗАҚСТАН ТАУ-КЕН ӨНДІРУ СЕКТОРЫН ДАМУҒА БЕИЛДІЛІГІ

Қазақстан Үкіметі заңнамалық және реттеуші базаны жаңарта отырып, тау-кен өндіру саласындағы инвестициялық ахуалды жақсарту үшін маңызды қадамдар жасауда. Негізгі қадам Жер қойнауы және жер қойнауын пайдалану туралы кодексті (ЖЖ кодексі) қабылдау болды, ол неғұрлым ашық рәсімдерді енгізді және лицензияларды беру кезінде «Кім бірінші өтініш берді – сол лицензия алады» қағидатын белгіледі.⁹⁷ Бұл тәсіл жер қойнауын пайдалану құқығына қол жеткізуді жеңілдетеді, бұл әсіресе геологиялық барлау және юниорлық (шағын) тау-кен өндіруші компаниялар үшін ерекше маңызды.

2017 жылғы 27 желтоқсанда қабылданғаннан кейін 2018 жылғы 29 маусымда күшіне енген ЖЖ кодексі Қазақстандағы тау-кен өндіру қызметін құқықтық реттеуді жаңғыртқан. Ол жеке келісімшарттық механизмдерге жататын уранмен қатты минералдар мен көмірсутектерді реттеуді нақты ажыратады. Кодекс негізгі элементтерді стандарттады, оның ішінде:

- өндірілген пайдалы қазбаларға меншік құқығының режимін;
- геологиялық ақпаратқа қол жеткізу тәртібін және оны пайдалану шарттарын;
- Жер қойнауын пайдалану құқықтарын (лицензиялар/ келісімшарттар) беру, ұзарту, өзгерту, тоқтата тұру және тоқтатудың әкімшілік рәсімдерін;
- уәкілетті орган мен жергілікті атқарушы органдардың құзыретін, өкілеттіктерін және жауапкершілігін бөлуді стандарттады.

⁹⁷ <https://adilet.zan.kz/rus/docs/K1700000125>

Ең маңызды өзгерістердің бірі Австралия сияқты құзыреттеріндегі тәжірибеге ұқсас геологиялық барлау лицензияларын беру кезінде «Кім бірінші өтініш берді – сол лицензия алады» қағидатын енгізу болды. Бұл қатты пайдалы қазбаларды лицензиялау процесін оңайлатып, 3 200-ден астам жаңа лицензия беруге алып келді және Қазақстанда бастапқы деңгейдегі 800-ге жуық белсенді геологиялық барлау компанияларын дамытуға ықпал етті.

Қатты пайдалы қазбалар бойынша геологиялық барлау жұмыстары үшін лицензиялық модельге көшуге қарамастан, Қазақстан жер қойнауын пайдалану жөніндегі келісімшарттарды өндіру сатысы жобалары немесе ірі стратегиялық кен орындары үшін пайдалануды жалғастыруда. Жер қойнауын пайдалану келісімшарты – бұл мемлекет пен инвестор арасындағы егжей-тегжейлі міндеттемелер жазылған келісім (көбінесе мұнай-газ секторы үшін және тарихи ірі шахталар

үшін қолданылған). Мұндай келісімшарттар салықтар, қол қою төлемдері және жұмыс міндеттемелері бойынша келісілген шарттарды, сондай-ақ оқшаулау және әлеуметтік міндеттемелер бойынша қатаң талаптарды қамтуы мүмкін. Тау-кен өнеркәсібінде стандартты геологиялық барлау лицензияларына және тау-кен жобаларына арналған тау-кен лицензияларына көшу байқалады, егер айтарлықтай кен орны табылса, инвестор әдетте геологиялық барлау лицензиясынан мемлекетпен тау-кен келісімшартына ауысады.

Қазақстан жасыл және жоғары технологиялық өнеркәсіп үшін маңызды минералдардың дамуын стратегиялық ұлттық басымдық ретінде айқындап, оны елдің таза энергияға жаһандық көшуге қосқан үлесі ретінде айқындады. 2020-2024 жылдары мемлекет Қазақстанның электромобильдерге, жаңартылатын энергияға және цифрлық инфрақұрылымға арналған аккумуляторларды

жеткізудің жаһандық тізбегіне интеграциялануы үшін жол карталарын, келісімдер мен реформаларды іске асырды.

Негізгі құжаттардың бірі – ҚР геология саласын дамытудың 2023–2027 жылдарға арналған тұжырымдамасы және оны іске асыру жөніндегі іс-шаралар жоспары. Осы Тұжырымдаманы дамыту мақсатында ҚР Үкіметі 28.12.2023 сирек және сирек жер металдары саласын дамытудың 2024–2028 жылдарға арналған кешенді жоспарын бекітті. Бұл жоспар ресурстық базаны кеңейтуге және өндіру/қайта өңдеудің заманауи технологияларын енгізуге шамамен 2,4 млрд теңге қарастырады.

Бұл 2024–2028 жылдарға арналған даму жоспары сондай-ақ қолданыстағы қайта өңдеу қуаттарын жаңғыртуды және жаңаларын құруды көздейді. Нақты нәтиже 2024 жылдың қараша айында Алматы облысында Қазақстандағы алғашқы вольфрам концентратын қайта өңдеу зауытының (қытайлық Xiamen

Tungsten/Jiaxin компаниясымен бірлесіп) ашылуы болды – WO_3 65% концентратын өндіру үшін жылына 3,3 млн тонна кен өңделеді, 2-кезең перспективасымен 88,5% таза вольфрам карбиді өндіріледі. Вольфрам жел турбиналарында және кескіш құралдарда қолданылатын қатты қорытпалар үшін өте маңызды, бұл қосымша құн тізбегін жоғарылату стратегиясына сәйкес келеді. Қазақстанның жол картасы «2060 жылға қарай көміртегі бейтараптығына қол жеткізу стратегиясымен» келісілген, ол сондай-ақ төмен көміртекті технологиялар мен қажетті шикізат ресурстарының дамуын атап көрсетеді.

Қазақстанның инвестициялық ландшафтының айрықша элементі АХҚО – ағылшын құқығы негізінде құқықтық жүйесі бар Астанадағы арнайы құзырет болып табылады. АХҚО тау-кен жобалары үшін бірлескен кәсіпорындарды немесе холдингтік компанияларды құрылымдау үшін тартымды платформаны ұсынады.

70-сурет.
Кен өндіру қызметі бойынша юрисдикцияларды салыстыру

Бағыт	Ұлттық құзыреттілік	АХҚО құзыреттілігі
Құқықтық база	Тау-кен өндіру қызметі Қазақстан Республикасының Жер қойнауы және жер қойнауын пайдалану туралы Кодексімен, сондай-ақ басқа да қолданылатын заңнамалық актілермен реттеледі.	АХҚО шеңберіндегі қызмет қолданыстағы құқық туралы заңға АХҚО сәйкес жүзеге асырылады, сонымен қатар Жер қойнауы және жер қойнауын пайдалану туралы кодекстің және ілеспе заңнаманың ережелеріне бағынады.
Лицензиялау және жер қойнауына қол жеткізу	Жер қойнауын пайдалануға лицензияларды Индустрия және құрылыс Министрлігі береді: - тікелей лицензиялау; - қолданыстағы лицензия ұстаушылардағы үлестерді сатып алу.	АХҚО жер қойнауын пайдалануға лицензия беру бойынша өкілеттігі жоқ. АХҚО-да тіркелген компаниялар ұлттық заңнама шеңберінде берілген лицензияларға иелік ете алады және холдинг немесе инвестициялық құрылым ретінде әрекет ете алады.
Шетелдік меншік	Кейбір минералдарды қоспағанда, шетелдік меншікке шектеулер жоқ.	Кейбір минералдарды қоспағанда, шетелдік меншікке шектеулер жоқ.
Салық режимі	Салық кодексінің жалпы ережелері. Бірлескен өндіріс туралы келісім (егер бар болса)	Салық кодексінің жалпы ережелері. Бірлескен өндіріс туралы келісім (егер бар болса) 0% КТС, 0% ҚҚС, Конституциялық Жарғыға сәйкес AIFC-те тіркелген компаниялар үшін дивидендтер салығы 0%.
Дауларды реттеу	Даулар Қазақстанның Азаматтық соттарында қаралады. Халықаралық инвесторлар Инвестицияларды өзара қорғау туралы келісімдер (BIT) бойынша төрелікті пайдалана алады. АХҚО Соты тараптардың өзара келісімі болған жағдайда мүмкін болады.	Дауларды АХҚО соты немесе халықаралық төрелік орталығы (IAC) арқылы шешуге болады.
HR және көші-қон	Визаға, жұмысқа рұқсатқа және персоналды оқшаулауға қойылатын стандартты талаптар қолданылады.	АХҚО қатысушылары мен шетелдік персонал үшін Expat Centre арқылы виза алу мен релокациялаудың жеңілдетілген рәсімдері қарастырылған.

Қазақстанның критикалық минераалдарды жеткізудегі тұрақты және сенімді рөлін нығайту қаржылық және институционалдық ортаны дәйекті дамытуға негізделген; осы тұрғыда АХҚО ұлттық реформаларды толықтыра отырып және елдің минералдық әлеуетіне сәйкес шарттар, мерзімдер мен мүмкіндіктер бойынша халықаралық инвесторлармен бірыңғай түсінік қалыптастыра отырып, капитал тарту, дауларды шешу және реттеушілік айқындылық үшін кіріктірілген (интеграцияланған) платформаны қамтамасыз етеді.

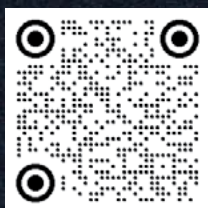
2025 жылдың шілде айындағы жағдай бойынша, АХҚО-ның қатысуымен Қазақстан экономикасына \$15 млрд АҚШ долларынан астам инвестиция тартылды; оның елеулі бөлігі тау-кен өндіру секторына бағытталған. Мұндай стратегиялық бағыт критикалық минералдарды жеткізу тізбегін нығайтуға ықпал етеді және таза энергетика технологияларына деген жаһандық сұранысты қолдайды, сөйтіп елдің халықаралық минералдар нарығындағы рөлін күшейтеді.

«Астана» халықаралық қаржы орталығы (АХҚО) – Шығыс Еуропа және Орталық Азия өңіріндегі №1 қаржы орталығы, сондай-ақ инновациялар мен бизнестің өсіміне арналған динамикалық хаб.

Оның әлемдік деңгейдегі реттеу, ерекше салық режимі, тәуелсіз сот жүйесі бар.

Біз арнайы жасалған жағдайлардың: халықаралық стандарттар негізіндегі реттеу, дамыған қаржы инфрақұрылымы, тәуелсіз сот жүйесі, инновациялар және сараптаманың арқасында бизнеске капитал тартуға көмектесеміз.

АХҚО жарияланымдары

Қазақстан, Астана,
Мәңгілік Ел, 55/18 ғимарат, С3.3.

Сайт: **www.aifc.kz**

Тіркеу және лицензиялау мәселелері
бойынша: **bcs@aifc.kz**

Аналитика және жарияланымдар
мәселелері бойынша:
industry.analysis@aifc.kz